

ข้าพเจ้าไม่พึงประสงค์ที่จะให้มีระบอบเผด็จการในประเทศไทย
ในการนี้ก็ต้องป้องกันหรือขัดขวางมิให้มีนาธิปไตย
อันเป็นทางที่ระบอบเผด็จการจะอ้างได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า
ถ้าเราช่วยกันประคองให้ระบอบประชาธิปไตยนี้
ได้เป็นไปตามระเบียบเรียบร้อยอย่างที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว
ระบอบเผด็จการย่อมมีขึ้นไม่ได้

ว.ร. พหลว.

ปรีดีบรรณานุกรณ์ ๒๕๕๙

ปรีดีบรรณานุกรณ์
๒๕๕๙

ปรีดีบรรณานุสรณ์

๒๕๕๙

หนังสือที่ระลึกในวาระ ๑๑๖ ปีชาตกาล

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙

ปรีดีบรรณานุกรม ๒๕๕๙

หนังสือที่ระลึกในวาระ ๑๑๖ ปีชาตกาล ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิปรีดี พนมยงค์

จัดพิมพ์ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

บรรณาธิการ

กษิติศ อนันทนาร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

สายฟ้า ตันธนา, ญัฐกาญจน์ หันจรัส

จัดรูปเล่มและออกแบบปก

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จัดทำโดย

งานสื่อสารองค์กร กองแผนงาน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โทรศัพท์ ๐-๒๕๖๔-๔๔๔๓, ๐-๒๕๖๔-๔๔๔๐ ถึง ๗๙ ต่อ ๑๑๒๐-๑

ข้อมูลโดย

สำนักงานสถาบันปรีดี พนมยงค์

โทรศัพท์ ๐-๒๓๘๑-๓๘๖๐-๑ โทรสาร ๐-๒๓๘๑-๓๘๕๙

www.pridiinstitute.com / www.pridi-phoonsuk.org

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๕๙

โทรศัพท์ ๐-๒๕๖๔-๓๑๐๔ ถึง ๖, ๐-๒๕๖๔-๓๑๐๘ ถึง ๑๐

โทรสาร ๐-๒๕๖๔-๓๑๑๙

<http://www.tu.ac.th/org/tuprint>

ปรีดีบรรณานุกรณ์ ๒๕๕๙

นายกษิต อนุทินนาร
บรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิปรีดี พนมยงค์
จัดพิมพ์ในวาระ ๑๑๖ ปีชาตกาล ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙

สาร

ประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เป็นวาระครบ ๑๑๖ ปี ชาตกาล ของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ผู้สร้างคุณูปการแก่สังคมไทยในหลายด้าน แต่ท่านเอง เคยปรารถนาว่า ผลงานชิ้นสำคัญที่ท่านภูมิใจมากมีอยู่ ๒ เรื่อง คือ (๑) การอภิวัฒน์ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และ (๒) การทำงานรับใช้ชาติด้วยการเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ (๒๔๘๔-๒๔๘๘)

(๑) วันที่ ๒๔ มิถุนายน ศกนี้ จะครบ ๗ รอบ ๘๔ ปี แห่งการอภิวัฒน์ จึงควรเป็นอย่างยิ่งที่จะย้อนมองประวัติศาสตร์การเมืองไทยในวิกฤตเปลี่ยนผ่าน เพื่อใช้เป็นอนุสติสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยต่อไป โดยที่นายปรีดีเองก็ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการอภิวัฒน์ไว้ไม่น้อย

(๒) เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา เป็นวาระพิเศษครบ ๗๐ ปี ของวันสันติภาพไทย ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในทางประวัติศาสตร์ชาติไทย เพราะทำให้มหาประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับการต่อสู้ของราษฎรไทย ซึ่งมีขบวนการเสรีไทยเป็นแกนนำ ดังนั้น ประเทศไทย ในฐานะประเทศเอกราชจึงได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติในลำดับที่ ๕๕ ซึ่งนับว่าอยู่ในกลุ่มแรก ๆ

ในยุคปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศไทยจึงโอบล้อมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งผ่านไปไม่ถึงหนึ่งศตวรรษออกจากความทรงจำ แม้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะได้จัดงานรำลึก ๗๐ ปีวันสันติภาพไทย แต่คนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งก็ไม่ได้มีความตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ช่วงนี้ ทั้งๆ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งครั้งนั้นมีนามว่า “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” เป็นที่ตั้งของกองบัญชาการของขบวนการเสรีไทย โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ (หรือ “รัฐ”) ผู้ประสานงานมหาวิทยาลัยฯ เป็นหัวหน้าขบวนการ

นอกจากนี้ ในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา ยังเป็นที่น่าภาคภูมิใจว่า นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ได้รับการยกย่องจากองค์การ UNESCO ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก จึงน่าจะเป็นโอกาสที่นักศึกษาธรรมศาสตร์รุ่นลูกรุ่นหลาน จะได้ศึกษาเกียรติประวัติในการรับใช้ประเทศชาติ ด้วยความรู้ความสามารถ ความซื่อตรง ความเสียสละของท่าน โดยเฉพาะเรื่องราวของท่านในการปฏิบัติหน้าที่เสรีไทยอย่างกล้าหาญ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

ท่านที่เฝ้าศึกษาหาความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ช่วงนี้ สามารถติดตามบันทึกประวัติศาสตร์ที่ยังไม่เคยเปิดเผยของนายปรีดี เรื่อง **โมฆสงคราม** ซึ่งมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ได้จัดพิมพ์ในวาระครบรอบ ๗๐ ปี วันสันติภาพไทย เพื่อผดุงไว้ซึ่งสันติภาพสันติธรรมสันติสุขของชาติไทย

(นางสาวสุดา พนมยงค์)

ประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

ปรีดี BANOMYONG
มูลนิธิ
๒๕๕๙

สาร

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ มีวาระครบรอบเหตุการณ์ทางสังคมในประเทศไทยอยู่หลากหลายประการ เฉกเช่นเดียวกับการครบรอบ ๑๑๖ ปี ชาติกาล ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ก่อตั้งและผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.)

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ริเริ่มแนวคิดการเรียนการสอนระดับสูงสมัยใหม่ในรูปแบบ “ตลาดวิชา” เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงในด้านการศึกษาให้แก่ราษฎร ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาที่เป็น “ตลาด” ของ “วิชา” ดังกล่าวก็คือ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ที่สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เพื่อสนองเจตนารมณ์ของคณะราษฎรที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ดังปรัชญาที่ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวไว้ว่า “...มหาวิทยาลัย ย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา...” และด้วยเหตุนี้ ประชาชนทั่วไปในสังคมจึงมี “สิทธิ” และ “โอกาส” ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยจนจบปริญญา และประกาศนียบัตรในสาขาต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบสัมมาชีพ ไร่ใช้ประเทศชาติ ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ตามความถนัด

อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไม่เพียงมีแต่คุณูปการต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงคุณูปการต่อสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และขบวนการเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๘) ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสองเรื่องนี้อยู่พอสมควร ผม ในฐานะผู้บริหารมหาวิทยาลัย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า อุดมคติและปณิธานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จะจุดประกายความคิดเรื่องสันติภาพและประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ให้แก่คนรุ่นปัจจุบันในสังคมไทยสืบไป

(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีดี ๑๐๐ ปี
๒๕๕๙

บทบรรณาธิการ

หนังสือวันปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๙ นี้ มีความพิเศษอยู่หลายประการ นอกเหนือไปจากในทางรูปแบบที่ปรับปรุงขนาดรูปเล่มใหม่ และการใช้ชื่อหนังสือว่า **ปรีดีบรรณานุกรม**

ประการแรก ในวาระที่ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีชาตกาลครบศตวรรษ ครุฑุชฎี พนมยงค์ ธิดาของท่านผู้ประศาสน์การได้กรุณาเขียนบทความเล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ปรีดีและอาจารย์ป๋วยไว้อย่างน่าสนใจ รายละเอียดหลายเรื่องไม่เคยเปิดเผยที่ไหนมาก่อน ที่สำคัญเป็นการอธิบายเบื้องหลังภาพถ่าย “สองมหาบุรุษ” ได้เป็นอย่างดี

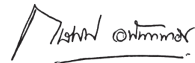
ประการที่ ๒ ในโอกาส ๘๔ ปี แห่งการอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ ได้นำการเสวนาเรื่อง “ปรีดี พนมยงค์ กับรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับที่ท่านเกี่ยวข้อง” ซึ่งสถาบันปรีดี พนมยงค์ จัดขึ้นเมื่อปีที่แล้ว มาเรียบเรียงไว้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิดและอุดมการณ์ของท่านผู้ประศาสน์การ อย่างน้อยก็เป็นอนุสติสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบันได้ นอกจากนี้ยังได้นำบทความเรื่องผู้ประศาสน์การ บทความเกี่ยวกับแนวคิดภราดรภาพนิยม และการแปลอดีตชีวิตประวัติของท่านในส่วนที่เกี่ยวข้องมารวมไว้ด้วย

ประการที่ ๓ ในปี ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา เป็นวาระ ๗๐ ปี แห่งวันสันติภาพไทย นอกเหนือจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์ไปร่วมรำลึกวาระพิเศษดังกล่าวที่ทำเนียบท่าช้างแล้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้จัดงานวันสันติภาพไทยอย่างพิเศษ โดยในวันปรีดี พนมยงค์ ของปี ๒๕๕๘ ยังได้จัดเสวนาในหัวข้อ “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย” ได้อย่างน่าสนใจ เป็นการเติมเต็มบางส่วนของประวัติศาสตร์ที่ขาดหายไปได้เป็นอย่างดี

คติพจน์ที่ท่านผู้ประศาสน์การยึดมั่นคือ “**อโถ สุจิณฺณสฺส ผลํ
น นสฺสติ : ผลของการที่ก่อสร้างไว้ดีแล้วย่อมไม่สูญหาย**” แม้จะมีคนบางพวก
พยายามใส่ร้ายป้ายสีและลบผลงานของรัฐบุรุษอาวุโสออกไปจากประวัติศาสตร์
ไทย แต่สัจจะย่อมเป็นอมตะ และเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์คุณความดีของท่าน
ผู้ประศาสน์การต่อไป

หมายเหตุ

ข้อความที่ปกหลัง คัดมาจาก สุนทรพจน์ ของ นายปรีดี พนมยงค์
ที่แสดงในสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๘๙

(นายกษิต อนุชนาร)

บรรณาธิการ

ปรีดี อนุชนาร
๒๕๕๙

สารบัญ

หน้า

สารประธานมูลนิธิปริดี พนมยงค์(๕)

สุดา พนมยงค์

สารอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(๗)

ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์

บทบรรณาธิการ(๙)

กชิติศ อนันตนาธร

ท่านมองเห็นอะไร? ข้างหลังภาพปริดี-ป่วย..... ๑

ดุชนวี พนมยงค์

วัยเติบโตของข้าพเจ้าบนเส้นทางอภิวินน์ ๒๔

ปริดี พนมยงค์ (เขียน)

ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล (แปล)

ตำแหน่ง “ผู้ประศาสน์การ” ที่ถูกยกเลิกไปอย่างแยบยล ๓๔

ศ.(พิเศษ) ดร.ปรีชา สุวรรณทัต

ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย ๔๔

อ.ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล, ลันตีสุข โสภณสิริ และ

อ.ดร.ฐรี พ่วงศ์เจริญ

สารบัญ

หน้า

อ่านภราดรภาพนิยม ของ ปรีดี พนมยงค์ ๗๘

ผศ.ดร.วรรณภา ตีระสังขะ

ปรีดี พนมยงค์ กับ รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับ ที่เกี่ยวข้อง ๘๔

ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์,

อ.เกื้อ เจริญราษฎร์ และ เจนวิทย์ เชื้อสาวะถี

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ๑๓๕

และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีดี BANOMYONG
๒๕๕๙

ท่านมองเห็นอะไร ?

ข้างหลังภาพปริติ-ป๊วย*

ดุเชฎฐิ พนมมยงค์

- ๑ -

เป็นที่น่าภูมิใจว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มี
สามัญชนที่ได้รับเกียรติจากองค์การยูเนสโก ยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก
ถึง ๓ ท่าน^๑

* ขอขอบคุณข้อมูลจากทุกท่านที่เอ่ยนามในข้อเขียนฉบับนี้ รวมทั้งคุณสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย และ
ยุวมิตรกษิตศ อนันทนาร

^๑ โดยที่ต้งต้องไม่ลืมว่า มีเจ้านายอีกพระองค์หนึ่ง อดิโตอิการบตีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ กรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๕ สิงหาคม ๒๔๓๔ - ๕ กันยายน ๒๕๑๙) ที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก
ในคราว ๑๐๐ ปี ชาตกาลของท่าน เช่นกัน.

ปริติ บรรณานุสรณ์
๒๕๕๙

คนแรกคือ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประสานการมหาวิทยาลัยฯ (๑๑ พฤษภาคม ๒๔๔๓ - ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖)

คนที่ ๒ คือ นายกุลหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพา (๓๑ มีนาคม ๒๔๔๘ - ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๗)

และคนล่าสุด คือ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (๙ มีนาคม ๒๔๕๙ - ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒)

บุคคลทั้ง ๓ ท่าน มีคุณลักษณะที่เหมือนกัน คือ มีอุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นผู้ที่รับใช้ชาติและราษฎรไทยอย่างซื่อสัตย์สุจริตตลอดอายุขัย มีความเป็นเลิศทางวิชาการแขนงที่ท่านดำรงอยู่ เสียสละความสุขส่วนตัว มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาในขณะเดียวกันก็ให้ความเคารพต่อศาสนาอื่น ๆ และผู้ที่ยึดมั่นในศาสนานั้น ๆ ด้วยมีชีวิตสมถะเรียบง่ายและสะอาดบริสุทธิ์ มีความคิดก้าวหน้า เป็นผู้เกิดก่อนกาล เป็นผู้ที่ฝ่าฝืนในสันติ ยืนหยัดในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย และเป็นผู้ให้ตลอดชีวิต

ทั้ง ๓ ท่าน มีคู่ชีวิตเป็นผู้หญิงแกร่งและกล้าหาญ ยืนเคียงข้างสามีตลอดเวลาไม่ว่าในยามสุขหรือทุกข์

ที่สำคัญและเป็นความไม่บังเอิญคือ ทั้ง ๓ ท่านทำงานรับใช้ชาติอย่างกล้าหาญในขบวนการเสรีไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในลักษณะที่ ทศ พันธุมเสน อดีตเสรีไทยสายอังกฤษกล่าวว่า “เสรีไทยทุกคน ทำงาน ปิดทองใต้ฐานพระ ที่ยิ่งกว่า ปิดทองหลังพระ”

ท่านแรก เป็นหัวหน้าขบวนการฯ ใช้ชื่อว่า รู้ธ ท่านที่ ๒ เป็นเสรีไทยสายในประเทศ ส่วนท่านที่ ๓ เป็นเสรีไทยสายอังกฤษ ใช้ชื่อว่า เข้ม ความผูกพันระหว่างปรีดีฯ กับกุลหลาบ ฯ และป๋วยฯ ในฐานะครูกับศิษย์มีมาช้านานแล้ว และมาเพิ่มพูนขึ้นในช่วงปฏิบัติการเสรีไทย โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับป๋วยฯ

ท่านผู้อ่านสามารถติดตามได้จากหนังสือที่เขียนถึงเหตุการณ์ช่วงนั้นหลายเล่ม โดยเฉพาะที่ท่านเขียนเองคือ *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว*^๒

- ๒ -

ปรีดี จำเป็นต้องหลบหนีการรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ที่มุ่งทำลายชีวิต ไปอยู่ประเทศจีนเป็นเวลานานถึง ๒๑ ปี และได้เดินทางมาพำนักยังประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ช่วงแรกพำนักอยู่ที่ห้องเช่าชุดเล็ก ๆ พื้นที่ ๓๐ ตารางเมตร เลขที่ ๑๑ rue Emile Dubois เขต ๑๔ กรุงปารีส ต่อมาได้นำเงินจากการขายที่ดินในกรุงเทพฯ (ซึ่งได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก**ป๋วย**) ซื้อบ้านพร้อมที่ดิน พื้นที่ประมาณ ๑๐๐ ตารางวา ที่เมือง Antony ห่างจากกรุงปารีสไปทางทิศใต้ ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

ภาพถ่ายบ้านองโตนีจากเครื่องบิน พ.ศ. ๒๕๑๓

^๒ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙).

ปรีดี ได้รับเชิญจากคนไทยในอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน ไปร่วมงานชุมนุมคนไทยและนักเรียนไทย แสดงปาฐกถาบ่อยครั้ง

นานาทัศนะจากนักเรียนไทยในประเทศต่างๆที่ได้สัมผัสปรีดี มีอาทิ

(๒.๑)

ผู้ใช้นามปากกาว่า “เริง รังสี” ซึ่งเป็นนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ได้พูดถึงบุคคลที่เขาเรียกว่า “ท่านอาจารย์” ไว้ดังนี้

“ทั้งท่านอาจารย์ (ปรีดี) และคุณป้า (ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ) มีความทรงจำดีมาก ท่านอาจารย์ยอมรับทั้งข้อคิดเห็นที่แตกต่างจากท่านถ้ามีเหตุผลพอ ทุกครั้งที่เราไปคุยกับท่าน เรามีความรู้สึกเหมือนกับได้คุยกับญาติผู้ใหญ่และครูอาจารย์ ในเวลาเดียวกันท่านให้ความเมตตาเป็นกันเอง ท่านสั่งสอน แนะนำ ถ้ามีสิ่งใดที่เรายังไม่รู้แจ้ง ท่านก็จะบอกให้ไปหาความรู้ศึกษาเพิ่มเติม

ท่านพูดสั่งสอนอยู่เสมอว่า จะต้องเป็นคนมีจิตใจเป็นวิทยาศาสตร์ จะต้องไม่เชื่อเรื่องที่เป็นคำบอกเล่า หรือคำที่เขา ‘กล่าวกันมา’ (hearsay) ท่านย้ำอยู่บ่อย ๆ ในข้อนี้ ท่านสอนว่า จะต้องค้นคว้าหาความรู้จาก authentic document ไม่ใช่จากที่เขาอ้างกันต่อ ๆ มา

ท่านอาจารย์ปรีดีเป็นคนที่ทันสมัย ท่านติดตามข่าวคราวบ้านเมืองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยหรือข่าวต่างประเทศ ท่านอ่านหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส (หลายฉบับไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา) ภาษาไทย (ทั้งรายวัน

รายสัปดาห์ รายเดือน) ท่านฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ ท่านไม่ได้มองอะไรอย่างฉาบฉวย กาลเวลาและเหตุการณ์ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าบางสิ่งบางอย่างที่ท่านเคยพูดไว้ เป็นจริงตามนั้น

ความรักชาติ เป็นห้วงบ้านเมืองไทยของท่านอาจารย์ เป็นสิ่งที่ไม่มิขอสงสัย ท่านมักจะคุยกับนักเรียนถึงเรื่องนี้ ความรักชาติของท่านไม่จำเป็นต้องอ้างชื่อ ‘ประชาชน’ ‘มวลชน’ เหมือนดังที่ใคร ๆ เอ่ยกันจนน้ำลายไหล สิ่งใดที่ท่านเห็นว่า เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ท่านก็ไม่รีรอที่จะปฏิบัติรับใช้ บ้านเมือง แต่ก็มีผู้ใจอคติ โง่และอวดรู้ ใส่โคล้ท่านอยู่เสมอ”

(๒.๒)

ไพฑูรย์ สายสว่าง นักเรียนไทยในอังกฤษ ได้รำลึกความหลังผ่าน
สื่อบริดี ฯ ภรรยาว่า

“เมื่ออาจารย์บริดีฯ เดินทางจากประเทศจีนไปพำนัก ณ ประเทศฝรั่งเศสไม่นาน ผมได้พบกับท่านเป็นครั้งแรกเมื่อท่านไปพูดที่สามัคคีสมาคม ในวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ตอนนั้นผมมีอายุแค่ ๒๕ ปี มีความรู้สึกประทับใจในตัวท่านเป็นอย่างยิ่ง... ต่อมา ผมได้มีโอกาสไปกราบเยี่ยมท่านที่ปารีส และสนทนากันในเรื่องราวต่าง ๆ เป็นเวลายาวนานเกือบ ๑๐ ชั่วโมง เมื่อกลับมาอังกฤษ ผมได้นำความประทับใจและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากท่าน มาเขียนเป็นบทความภาษาอังกฤษ หัวข้อ “Pridi in London” บทความนี้ได้รับรางวัลจุลจักรพงศ์ พร้อมเงิน ๒๐ ปอนด์ต่อมา คำสิงห์ ศรีนอก แปลบทความดังกล่าวเป็นภาษาไทย นำลงในนิตยสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ และต่อมาได้ตีพิมพ์ในนิตยสาร จตุรัส ด้วย ความตอนหนึ่งว่า

“ ‘ครั้งแรกที่ได้เห็นนายปรีดีผู้เขียนเองรู้สึกประหลาดใจที่เห็นท่านไม่แก่อ่างที่คาดไว้แต่งกายด้วยชุดสากลสีเทา ท่านนั่งอย่างสำรวมและยิ้มอ่อนโยนในบางครั้งพูดอย่างธรรมดา ๆ ด้วยเสียงค่อนข้างเบาแต่ชัดเจนดีส่ายตาเหม่อมองเพดานบ่อยครั้งเมื่อนึกถึงเรื่องราวที่เล่ามา และบางครั้งเมื่อพยายามลำดับข้อเท็จจริงเมื่อถูกถาม ก็หันไปถามท่านผู้หญิงพูนสุขเพื่อความแน่ใจ ท่านตอบคำถามอย่างตั้งใจและด้วยความระมัดระวังแต่ก็มีได้เน้นถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะและถ่อมตัวด้วยการตำหนิตนเองในความแข็งทื่อที่ดีในขณะดำรงตำแหน่งอยู่ แต่เมื่อพูดถึงมิตรและศัตรู ท่านเอ่ยถึงโดยใช้ตำแหน่งเต็ม และไม่ปรากฏว่าได้ใช้ถ้อยคำที่ไม่สมควรแม้แต่ครั้งเดียว

‘ท่านกล่าวถึงหลักการแต่พอเป็นเค้าและยึดอยู่ในหลักความเป็นอนิจจังของพระพุทธเจ้า ที่กล่าวถึงวิถิแห่งความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนของสากลโลกส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะการเอาเปรียบ (Exploitation) นั้น ท่านถือเป็นเพียงหมายเหตุเท่านั้นและไม่พยายามที่จะโยงเข้ากับลัทธิชาตินิยมแต่อย่างใด การปราศรัยจบลงอย่างเรียบ ๆ รู้สึกว่าผู้ฟังต่างพอใจ และชื่นชมยินดีอย่างเห็นได้ชัด

การที่ท่านพูดอย่างตั้งใจและถ่อมตัว ก่อให้เกิดความนิยมนับถือ ถึงแม้จะเหินห่างไปบ้าง ท่านยังสามารถให้ข้อคิดเห็นอย่างเฉียบแหลมอยู่ทั้งในทางการเมืองและสังคม ... การปรบมือตอบรับอย่างยาวนาน ในวันนั้น แสดงว่าท่านได้ชนะจิตใจของผู้ฟังกลุ่มใหญ่อย่างแท้จริง’ ”

ขอยกตัวอย่างสาระสำคัญจากบทปาฐกถาของ**ปรีดี** ในงานชุมนุมคนไทย ณ เมืองต่าง ๆ ดังนี้

(๓.๑)

เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๖ สามัคคีสมาคม ซึ่งมี**มรคัตดินพรมภา** เป็นสภานายกฯ ได้เชิญ**ปรีดี** และ**ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์** ไปร่วมงานชุมนุมฯ ณ เมืองดอนแคสเตอร์ (Doncaster)

จริยวัฒน์ สันตะบุตร ซึ่งเป็นสนทนากกรรมกรในขณะนั้น เล่าเบื้องหลังว่า

“ผมได้ไปฟังปาฐกถาของคุณลุง (ปรีดีฯ) ที่เยอรมันแล้วประทับใจมาก จึงปรึกษากับ**มรคัตดี**ฯ และเพื่อน ๆ ว่า ควรจะเชิญคุณลุงมาแสดงปาฐกถาที่อังกฤษบ้าง”

หัวข้อปาฐกถาในงานดังกล่าว คือ “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด” ขอคัดลอกบางตอน ลงไว้ ณ ที่นี้

“และก็อาจมีบางเรื่องที่ผมรู้แต่เผชิญเข้าลักษณะของคำพังเพยโบราณว่าเป็นเรื่องพูดไม่ออกบอกไม่ได้ ผมก็ต้องขอผลัดไปในโอกาสที่สถานการณ์อำนวยให้พูดออกบอกได้ ถ้าหากโอกาสนั้นยังไม่เกิดขึ้นในอายุขัยของผม แต่ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มิได้หยุดชะงักลงภายในอายุขัยของคนใดหรือเหล่าชนใด คือ ประวัติศาสตร์จะต้องดำเนินต่อไปในอนาคตโดยไม่มีสิ้นสุด ดังนั้น ผมขอฝากไว้แก่ท่านและชนรุ่นหลัง ที่ต้องการสัจจะจะช่วยตอบให้ด้วย”

(๓.๒)

หัวข้อปาฐกถาแก่คนไทยในเยอรมัน เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๖
คือ “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ ?”

“มีผู้โฆษณาว่าคณะราษฎรไม่เคารพพระมหากษัตริย์
ผมจึงขอให้ท่านทั้งหลายศึกษาปรากฏการณ์ที่ประจักษ์ใน
ประวัติศาสตร์เพียงช่วงเวลา ๔๑ ปีมาแล้วนี้ ท่านก็จะเห็นว่า
คณะราษฎรที่ยึดอำนาจรัฐได้เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.
๒๔๗๕ นั้นถ้าไม่ต้องการระบบกษัตริย์แล้ว ก็มีอำนาจในมือ
ประกาศระบบสาธารณรัฐได้แต่คณะราษฎรยังเคารพในระบบ
กษัตริย์ จึงได้ขอพระราชทานให้พระปกเกล้าฯ ทรงดำรงเป็น
พระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญต่อไป ต่อมาในสมัย
๒๔๗๗ พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติถ้าหากคณะราษฎรไม่
เคารพในระบบกษัตริย์แล้วก็มีอำนาจอยู่ในมือที่จะประกาศ
ระบบสาธารณรัฐได้ แต่คณะราษฎรก็ได้คัดเลือกเจ้านาย
พระองค์หนึ่งในพระราชวงศ์จักรี คือ พระองค์เจ้าอานันท
มหิดล เสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบในข้อเสนอ
ของรัฐบาลคณะราษฎรอัญเชิญพระองค์เจ้าองค์นั้นเป็น
พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ รายละเอียดปรากฏในหลักฐาน
ที่ผมกล่าวในหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕
และหลักฐานอื่น ๆ ที่ท่านต้องการจะอ้างอิงคงได้ต่อมาเมื่อ
พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ สวรรคตในวันที่ ๙ มิถุนายน
๒๔๘๙ ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลประชาธิปไตยได้มีเสียงอย่างมากทั้ง
ในพฤษสภา (วุฒิสภา) และสภาผู้แทนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้น
มาถ้าหากรัฐบาลขณะนั้นไม่เคารพระบบกษัตริย์ ก็อาจ
ประกาศระบบสาธารณรัฐได้แต่รัฐบาลขณะนั้นได้เสนอรัฐสภา

ให้ความเห็นชอบอัญเชิญเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชเป็น
พระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับ
๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙”

(๓.๓)

ตามคำขอของชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร ประจำปี ๒๕๑๖
ในหัวข้อ “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”
ข้อความสำคัญบางตอนมีดังนี้

“เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญแห่งมนุษยสังคม ส่วน
ระบบการเมืองเป็นแต่เพียงโครงร่างเบื้องต้น ที่จะต้องสมาน
กับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลมนุษย์ในสังคมถ้าหาก
รัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความ
ต้องการทางเศรษฐกิจนั้น วิฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้น
และประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิถีทางวิวัฒน์
(Evolution) อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับ
ความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม วิฤตการณ์ก็ต้องเกิด
ขึ้นตามกฎหมายชาติแห่งข้อขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่เป็น
ปฏิปักษ์กัน”

(๓.๔)

ปาฐกถาและบทความในงานชุมนุมฤดูร้อนของสมาคมนักเรียนไทย
ในฝรั่งเศสที่เมืองตูร์ส (Tours) เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ในหัวข้อ
“เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร” ข้อความสำคัญบางตอนมีดังนี้

“ขอให้ท่านพิจารณาให้อ່องแท้ว่าการต่อต้านเผด็จการ
นั้นไม่ว่าวิธีใดก็ย่อมเสี่ยงต่อชีวิตและร่างกายทุกวิธี แม้วิธีสันติ

ซึ่งขณะนี้วิธีที่กฎหมายอนุญาต แต่ก็ไม่รู้ว่าฝ่ายเผด็จการ
กลับมีอำนาจขึ้นมาแล้ว สิ่งที่ถูกกฎหมายในเวลานี้อาจจะถูก
ฝ่ายเผด็จการจับตัวไปโดยหาว่าเป็นผู้ต่อต้านเผด็จการก็ได้ดัง
ปรากฏตัวอย่างในอดีตที่มีผู้ถูกเผด็จการจับตัวไปฟ้องศาล
ลงโทษ เช่น กรณีขบวนการสันติภาพ และกรณีที่มีผู้ถูกจับไป
ขังทั้ง ยิ่งทั้ง ปัญหาสำคัญอยู่ที่ผู้ต่อต้านเผด็จการต้องพร้อม
อุทิศตนเสียสละชีวิตร่างกาย ความเหน็ดเหนื่อยเพื่อชาติ
และราษฎร”

(๓.๕)

ปาฐกถาในงานชุมนุมนักเรียนไทยที่เมืองปัวติเยร์ (Poitiers) ประเทศ
ฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๘ ในหัวข้อ “อนาคตของเมืองไทยกับ
สถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน” ข้อความสำคัญบางตอนมีดังนี้

“สภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น เป็นไปตามกฎแห่งความ
เคลื่อนไหว ของวิทยาศาสตร์ทางสังคม ถ้าหากกฎแห่งความ
เคลื่อนไหวของสังคม โคจรมาไม่ได้ใคร่ ผู้ใดอยากให้มาก็มา
ไม่ได้ แต่ถ้าหากกฎแห่งความเคลื่อนไหว โคจรตามวิถีทาง
ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ก็ไม่มีผู้ใดจะต้านทานได้”

(๓.๖)

คำปราศรัยและคำตอบของปรีดี พนมยงค์ ในที่ประชุมของสามัคคี
สมาคม กรกฎาคม ๒๕๑๘ ที่สก็อตแลนด์ ในหัวข้อ “ระบบสังคมนิยม ระบบ
คอมมิวนิสต์ จะเหมาะสมกับสังคมไทยหรือไม่” ข้อความสำคัญบางตอนมีดังนี้

“การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้น มิใช่เพียงชูธงให้ต่อสู้
ระหว่างชนชั้นนอกร่างกายของปัญญาชนเท่านั้น หากปัญญาชน

ดังกล่าว ต้องต่อสู้ชนชั้นที่มีอยู่ภายในตัวเอง ซึ่งมีชนชั้น
เก่าติดอยู่ในนิสัยและความประเพณีด้วย”

(๓.๗)

บทความในงานรำลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๘ ตามคำขอของ
คณะกรรมการนิสิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหัวข้อ
“ทางรอดของสังคมไทย” ข้อความสำคัญบางตอนมีดังนี้

“วิทยาศาสตร์สังคมให้คติไว้ว่า ‘ราษฎรเป็นผู้สร้าง
ประวัติศาสตร์ของตน และให้ถ้อยมวลงเป็นใหญ่’ นายทุน
ใหญ่ก็เริ่มมาจากเป็นนายทุนน้อยก่อนถ้าราษฎรไทยส่วนมาก
ถูกกรอกสมองให้หลงเชื่อตามทรรศนะคติที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย
สมบูรณ์ไซ้ ภัยอันตรายก็เกิดขึ้นได้แก่สังคมไทย”

- ๔ -

เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๓ ขณะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
ป่วย อังการณเดินทางไปประเทศฝรั่งเศส ได้ไปเยี่ยมคารวะปรีดี ฯ ที่บ้านชาน
กรุงปารีส ดังข้อเขียนตอนหนึ่งของท่าน

“เมื่ออาจารย์ปรีดีฯ ออกจากประเทศจีนมาอยู่ฝรั่งเศส
ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ผมได้กำหนดไว้ก่อนแล้วว่า จะไปพักตาก
อากาศในประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้โดยไม่ทราบล่วงหน้าว่าอาจารย์
ปรีดีฯ จะออกมา เมื่อท่านออกมาแล้ว ก็ได้คิดว่าสมควรจะไป
เยี่ยมท่านเป็นการคารวะส่วนตัว ในฐานะศิษย์อาจารย์ และ
ในฐานะที่เป็นเสรีไทยได้บังคับบัญชาของท่าน ผมจึงได้เข้าพบ
จอมพลถนอมก่อนเดินทาง เพื่อเรียนท่านว่าผมจะไปเยี่ยม

อาจารย์ปรีดีฯ จอมพลถนอมก็แสดงความยินดี และยังได้ฝากให้ผมไปเรียนอาจารย์ปรีดีฯด้วย ผมก็รับเป็นสื่อให้ และยังนำความจากอาจารย์ปรีดีฯ มาเรียนจอมพลถนอมด้วยต่อมาเมื่ออาจารย์ปรีดีฯ ฟ้องรัฐบาลไทยให้ออกหนังสือเดินทางให้ และให้จ่ายเงินบำนาญผมก็ได้เป็นสื่อให้ทั้ง ๒ ฝ่ายตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยนอกศาล จอมพลถนอมก็ยังได้แสดงความชื่นชมยินดีที่ผมได้จัดการให้สำเร็จเป็นที่เรียบร้อย”^๓

ศุภศิลา บุตรชายไพโรจน์ ชัยนาม เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส
ในขณะนั้น รำลึกความหลังช่วงนี้ว่า

“ในช่วงนั้นท่านอาจารย์ (ปรีดีฯ) ได้ยื่นเรื่องขอทำหนังสือเดินทางกับรัฐบาลไทย แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ ทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างท่านอาจารย์กับคุณพ่อ (ไพโรจน์ฯ) คุณแม่ผม (คุณหญิงบรรเลงฯ) บอกผมว่า คุณป่วยๆ คือผู้ที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการประสานใจระหว่างท่านอาจารย์กับคุณพ่อ และเป็นผู้นัดหมายให้คุณพ่อมากราบท่านอาจารย์ที่บ้าน อองโตนีพร้อมท่านในฤดูหนาวปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๓”

ดังภาพที่ปรากฏนี้

^๓ ป่วย อังการณ, “เหลียวหลัง แลหน้า,” ใน *อัตชีวประวัติ: เหลียวหลัง แลหน้า* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

ป่วย อึ้งภากรณ์, พูนศุข-ปรีดี พนมยงค์, ไพโรจน์ ชัยนาม
บ้านองโตนี พ.ศ. ๒๕๑๓

- ๕ -

เมื่อครั้งเกิดความรุนแรงและรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ป่วยฯ
ถูกศาลโคลนป้ายสีและถูกคุกคามขู่จะเอาชีวิตจนต้องเดินทางออกนอกประเทศ
ไปลี้ภัยการเมืองที่กรุงลอนดอน

ในฤดูใบไม้ผลิ พ.ศ. ๒๕๒๐ ป่วยฯ มาเยี่ยมปรีดีฯ ที่บ้านชานกรุงปารีส
อีกครั้ง

วาทินี พนมยงค์ เล่าว่า “คุณป่วยฯ พักอยู่ที่บ้านองโตนีหลายคืน
ห้องรับแขกเล็ก ๆ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๒๐ ตารางเมตร ตอนกลางวันเป็น
ห้องนอนกประสงค์ ทั้งรับแขก และรับประทานอาหาร ตกกลางคืน เพียงแค่
กางเตียงผ้าใบเล็ก ๆ เพิ่มขึ้น ห้องนี้ก็แปรสภาพเป็นห้องนอนของคุณป่วยฯ

วันหนึ่ง คุณป้าฯชวนลูก ๆ ของคุณพ่อ (ปรีดีฯ) นั่งรถใต้ดินไปดูภาพยนตร์ เรื่องอะไรจำไม่ได้แล้ว แสดงโดย อแลง เดอลอง (Alain Delon) พระเอกชาวฝรั่งเศสที่กำลังโด่งดังอยู่ในขณะนั้น บางทีก็ชวนกันไปนั่งที่ร้านกาแฟริมถนน จิบเบียร์เย็น ๆ คุยกันสบาย ๆ ในบรรยากาศผ่อนคลาย”

ปรีดี-พูนศุข พนมยงค์, ป่วย อึ้งภากรณ์, ปาล พนมยงค์
บ้านองโตนี พ.ศ. ๒๕๒๐

- ๖ -

ต้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ สามัคคีสมาคมได้จัดงานชุมนุมประจำปีขึ้น หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผ่านไป ๙ เดือน

ขณะนั้น ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ทอมสัน ธิดา ม.จ.ศุภสวัสดิ์-วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เป็นสภานายกฯ ปรีดีฯ ได้ตอบรับคำเชิญด้วยจดหมายฉบับนี้

ของไค้

วันที่ 10 มิถุนายน 2520

คุณทนาย หลานรัก

เมื่อวันที่ 7 เดือนนี้ ลุงไค้ส่งจดหมายถึงหลาน 1 ฉบับ คอมรับเชิญหลานไปสนทนา "เรื่องเสรีไทย" ในวันที่ 2 กรกฎาคม ที่ Imperial College

ลุงไค้เคยปรารถนาให้โทรศัพท์กับหลานไว้มากแล้วว่าสุขภาพของลุงขณะนี้ไม่สมบูรณ์เหมือนเมื่อสองปีก่อนนั้น ฉะนั้นถ้าจะต้องใช้เวลาหลายชั่วโมง สุขภาพของลุงไม่อำนวยให้ทำได้ ลุงจึงพบกับหลานทางโทรศัพท์ว่าลุงจะขอพูดประมาณ 1 ชั่วโมงเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อหลานขอให้พูดเรื่องเสรีไทยตามจดหมายของหลาน ลงวันที่ 9 พ.ค. ซึ่งคุณลุงก็จะได้นำมารายการคุยสามารถช่วยชี้แจงในบางประเด็นของเสรีไทยได้ ลุงจึงสนองศรัทธาคำขอของหลานที่จะไปร่วมสนทนาภายในกำหนดเวลาดังกล่าวนั้นได้

แต่เมื่อเช้านี้ ได้รับจดหมายของหลานลงวันที่ 2 มิถุนายน ซึ่งหลานแจ้งมาว่าหลานจะออกประกาศแจ้งให้สมาชิกทราบว่าลุงและคุณลุงจะมาตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์เมืองไทยในช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังมีกลุ่มและนักเรียนอาจารย์ไทยอยู่ากรความคิดเห็นของลุงในสถานการณ์เมืองไทยให้กว้างขวางขึ้น ลุงจึงเห็นว่าการสนทนาที่ต้องตอบคำถามดังกล่าวแล้วจะต้องใช้เวลาหลายชั่วโมงซึ่งสุขภาพของลุงไม่อำนวยให้สนองศรัทธาเช่นนั้นได้ ฉะนั้นลุงจึงขอย้ายที่ไม้อาจมาสนทนาคนเพื่อร่วมสนทนาตามรายการที่หลานแจ้งมาใหม่โดยจดหมายลงวันที่ 2 มิถุนายน 2520 ได้

แต่ถ้าการสนทนาจำกัดอยู่ในเรื่องเสรีไทยและใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ ลุงก็ยินดีจะไปร่วมสนทนาตามที่รับเชิญไว้

ขอให้หลานรีบคอมให้ลุงทราบโดยด่วนว่าจะควรอย่างไร

ขอแจ้ง จดหมายจากลอนดอนมาปารีสนั้น ถ้าเป็นจดหมายธรรมดาถึงขนาดนี้ เช่นจดหมายลงวันที่ 2 มิถุนายนของหลานมาถึงลงวันที่ 10 ฉะนั้นถ้าเป็นเรื่องด่วน ขอให้หลานส่งทาง Express หรือพูดทางโทรศัพท์.

ด้วยความรักและคิดถึง

ล- พ.

ด้วยวัย ๘๔ ปี กับความทรงจำดีเลิศ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ฯ เปิดสมุดบันทึกประจำวันของเธอตั้งแต่สมัยอยู่อังกฤษ แล้วบอกว่า

“นี่ไง พี่ (ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ฯ) จดไว้เลยว่า สมาคมฯ ได้เชิญคุณลุง (ปรีดีฯ) และอาป่วยมาแสดงปาฐกถาในบ่ายวัน

ที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๐ แต่ติดขัดเรื่องสถานที่จัดชุมนุม
เพราะผู้ดูแล ไม่อนุญาตให้ใช้สถานที่ราชการ”

ไชยันต์ รัชชกุล สนทนากิจกรรมการของสมาคมฯ ในขณะนั้น เล่าเพิ่ม
เต็มว่า

“ผมติดต่อกับผู้ดูแลหลายครั้ง เพื่อขอใช้สำนักงาน
ก.พ. ซึ่งเป็นที่ตั้งของสมาคมฯ ณ บ้านเลขที่ ๒๘ Prince’s
Gate เป็นสถานที่จัดงาน ซึ่งทางนั้นยืนยันที่จะไม่อนุญาตให้ใช้
โดยอ้างว่าเป็นสถานที่ราชการ ทั้ง ๆ ที่ผ่านมา มีนักการเมือง
หลายคนจากเมืองไทยได้ไปปราศรัยที่นั่น”

ไชยันต์ รัชชกุล เล่าต่อว่า

“วันนั้น อุกฤษณ์หนีต้อย เมื่ออาจารย์ป่วยๆ และผม
เดินทางไปถึงสำนักงาน ก.พ. แล้วถูกปฏิเสธ อาจารย์ป่วยๆ
บอกว่า เค้าไม่ให้จัดที่นี่ เราก็ไปหาที่อื่นก็แล้วกัน

ในที่สุด ทวีศักดิ์ กอนันตกุล ซึ่งเป็นกรรมการสมาคมฯ
กำลังเรียนปริญญาเอกอยู่ที่อิมพีเรียล คอลเลจ (Imperial
College London) ได้ประสานงานขออนุญาตใช้ห้องประชุม
ของวิทยาลัยดังกล่าว นักเรียนไทยบางคนจึงพาอาจารย์ป่วย
เดินไปยังอิมพีเรียล คอลเลจ ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก ”

วันนั้น ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ฯ เป็นพิธีกรตลอดงาน เธอได้ย้อนเล่าความทรงจำต่ออีกว่า

“คุณลุง (ปรีดีฯ) เดินทางไปถึงสำนักงาน ก.พ. จึงทราบ ว่า ผู้ดูแลไม่อนุญาตให้ใช้สถานที่ ขนาดคุณลุงจะขอเข้าห้องน้ำชั้นบน (ห้องทำงาน) เค้ายังไม่ยอม ให้ไปใช้ห้องน้ำชั้นล่างสำหรับนักเรียน จากนั้น พี่ (ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ฯ) ได้ขับรถพาคุณลุง (ปรีดีฯ) และคุณป้า (ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ) ไปที่อิมพีเรียล คอลเลจ

บรรยากาศในงานดีมาก เป็นการชุมนุมหลังเหตุการณ์ ๒ ตุลา คนไทยในอังกฤษและยุโรป มีความตื่นตัวสูงต่อเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น และให้ความสนใจมาร่วมงานจนล้นห้องประชุม

คุณลุง (นายปรีดีฯ) ใช้วิธีการอ่านปาฐกถายืดยาวเป็น เวลาเกือบ ๒ ชั่วโมง^๔ จึงเหลือเวลาให้อาปวยฯ พูดเพียงสั้น ๆ ไม่กี่นาทีและนั่นก็เป็นการปราศรัยในที่สาธารณะครั้งสุดท้ายของอาปวยฯ เพราะหลังจากนั้นเพียง ๒ เดือนเศษ ๆ ท่านก็ป่วยและพูดไม่ได้อีกเลย”

นักเรียนไทยคนหนึ่งที่ได้ร่วมฟังปาฐกถา เธอพินความจำว่า

“สมัยนั้น ไม่ใส่ใจเรื่องของบ้านเมือง ฟังปาฐกถาด้วยความง่วง หลับไปบ้างในบางช่วง จำได้แต่เพียงว่า ตื่นขึ้นมาพร้อมเสียงปรบมือตอนที่อาจารย์ปรีดีฯพูดจบ แล้วอาจารย์ป่วยฯ

^๔ อยู่ระหว่างสิบคันตันฉบับปาฐกถานี้

พูดติดตลกว่า วันนี้เป็นรายการของอาจารย์ปรีดีฯ มีผม
(ป่วยฯ) เป็น *special guest star*”

นิวัติ กองเพียร รำลึกความหลังว่า

“ก่อนปาฐกถาท่านปรีดีฯและอาจารย์ป่วยฯ นั่งอยู่
บริเวณลานคอนกรีตในอิมพีเรียล คอลเลจ คุยกันสบาย ๆ ใน
เรื่องทั่ว ๆ ไป และสถานการณ์ในประเทศไทยหลังรัฐประหาร
๖ ตุลา ผู้ที่ร่วมพูดคุยด้วยเท่าที่จำได้มีจอห์น และไมตรี
อิงภากรณ์ บุตรชาย ๒ คนของอาจารย์ป่วยฯ และมีคนไทย
อีกหลายคนรวมทั้งผมด้วย”

จากการสอบถามนักเรียนไทยที่อยู่ในเหตุการณ์ สรุปได้ว่า ท่านทั้ง ๒
นั่งคุยกันบนม้านั่งหน้าหอพัก Beit Hall Imperial College มีคนไทยหลายคน
รวมทั้งทวีศักดิ์ฯ นำกล้องมาบันทึกภาพแต่ภาพนี้บันทึกโดยจริย์วัฒน์
สันตะบุตร ด้วยกล้อง NIKON ซึ่งต่อมาได้นำภาพนี้มามอบให้ครอบครัว
ปรีดี-พูนสุขเก็บรักษา

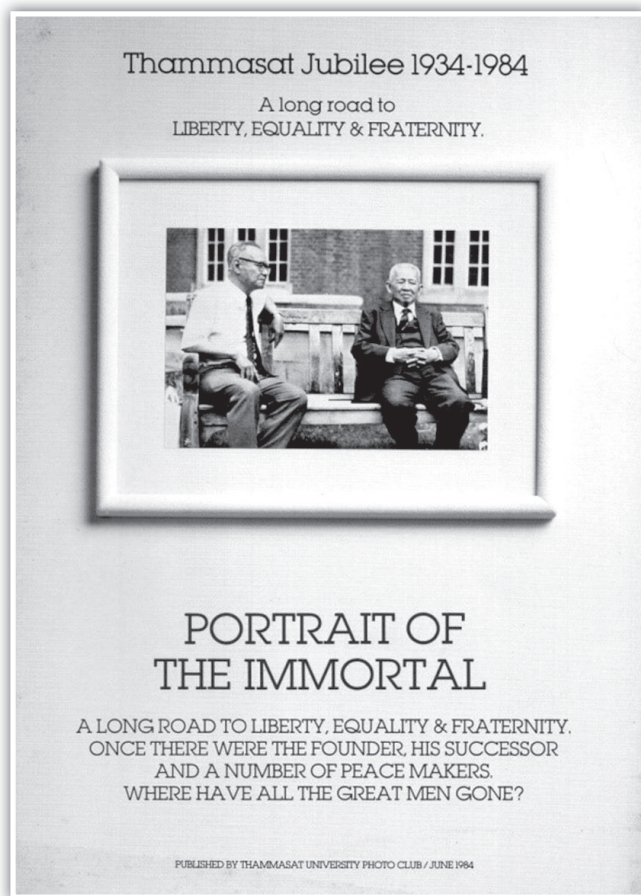

Beit Hall Imperial College London พ.ศ. ๒๕๕๙^๕

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ได้เล่าเรื่องราวการเผยแพร่ภาพนี้สู่สังคม
ในวงกว้าง ว่า

“ปี ๒๕๒๗ ครบ ๕๐ ปีธรรมศาสตร์ ตอนนั้นอาจารย์
ปรีดีฯเสียชีวิตแล้ว ผมเพิ่งจบการศึกษาได้ไม่นาน ได้เห็นภาพ
ปรีดี-ป่วย เลยคิดจะทำสมุดรับเพื่อนใหม่ หาทุนให้เด็กทำ
กิจกรรม และทำให้เด็กได้รู้จักท่านทั้งสองคนจากสมุดด้วย
จึงชวนเพื่อนอีกคนคือ สกล เกษมพันธุ์ (ปัจจุบันเป็นบรรณา-
ธิการภาพ นิตยสารสารคดี) มาถ่ายภาพและออกแบบปกสมุด
จากนั้นเป็นต้นมา สมุดเล่มนี้ขายได้หลายพันเล่ม น่าจะเป็น
จุดเริ่มต้นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนรู้จักภาพนี้ครับ”

^๕ จาก Google map:Google.co.th : Bart Nutton, Photography By IDEALINSIGHT.CO.UK

ภาพปก “สมุดรับเพื่อนใหม่”
(เอื้อเฟื้อจาก ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล)

จน อิงภากรณ์ เล่าเหตุการณ์ล้มป่วยของป๊าย ๆ ว่า

“ปลายเดือนกันยายน ๒๕๒๐ ก่อนเดินทางไปพบปะ
คนไทยในอเมริกาเพียง ๑ วัน คุณพ่อเส้นโลหิตในสมองแตก
(Stroke) ยิงดีที่เหตุเกิดที่อังกฤษ เพราะที่นั่นมีประกันสังคม

ปรีดี ๒๕๕๔
๒๕๕๔

ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล คุณพ่อรักษาฟรี
ทุกอย่างตลอด ๓ เดือนในโรงพยาบาลและสถานพักฟื้นถ้าไป
ป่วยที่อเมริกา ครอบครัวเรามีหวังล้มละลายแน่นอน”

- ๗ -

วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ **ปรีดี** ถึงแก่กรรมที่บ้านชานกรุงปารีส
ป่วย ได้เขียนจดหมายแสดงความเสียใจมายังครอบครัวปรีดี-พูนศุขด้วยมือ
ข้างซ้ายของท่านที่ใช้เวลาฝึกฝนอย่างวิริยะอุตสาหะ

41 Lavenham Rd
London SW18 5EZ,

๓ พฤษภาคม ๒๕๒๖.

คุณพูนศุข.

ผมได้รับข่าวท่านอาจารย์ปรีดี

ถึงแก่ อดสูกรรมด้วยความตกใจและ
เศร้าโศกอย่างยิ่ง.

ผมกับมาร์เกรต และลูกๆ
ขอแสดงความเสียใจ มาแต่คุณพูนศุข
และหลานๆ. ขอสงวนใจมาร่วมในศตม-
-ทุกข์และความสูญเสียครั้งใหญ่หลวงนี้.
ด้วย ความรัก.

ป๊วย.

ความผูกพันระหว่างครอบครัวปรีดี-ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ กับ
ป่วย อังภาภรณ์ ไม่เคยจางหาย การไปมาหาสู่อีกหลายครั้งของสองครอบครัว
มีมาอย่างต่อเนื่อง

หลังเหตุการณ์นักศึกษาประชาชนเรียกร้องประชาธิปไตยเมื่อวันที่
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในปีถัดมาราวต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ ได้
กลับเมืองไทยเป็นครั้งแรกในช่วง ๑๗ ปีที่ต้องระหกระเหินในต่างแดน ป่วยฯ
ได้ไปต้อนรับที่สนามบินดอนเมือง

สนามบินดอนเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘

เดือนเมษายน ๒๕๓๐ ป่วยฯ และมากาเร็ต ภรรยาได้เดินทางกลับมา
เยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนเป็นครั้งแรก ระหว่างนั้น ทั้ง ๒ ท่านได้ไปเยี่ยม
ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ และครอบครัวที่บ้านซอยสวนพลู

เดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ ได้เดินทางไปเยี่ยม
ป่วยฯ ที่กรุงลอนดอน

บ้านซอยสวนพลู พ.ศ. ๒๕๓๐

กรุงลอนดอน พ.ศ. ๒๕๓๐

ข้างหลังภาพประวัติศาสตร์ “ปรีดี-ป้วย” คือจิตวิญญาณของ
ความเสียสละเพื่อชาติและราษฎรไทย ท่านมองเห็นแล้วใช่ไหม

วัยเติบโตใหญ่ของข้าพเจ้า

บนเส้นทางอภิวัดน์*

ปรีดี พนมยงค์ เขียน

ฉาบบันทึก นิพิฏฐกุล แปล

เมื่อมีอายุ ๑๑ ปีในพุทธศักราช ๒๔๕๔ ข้าพเจ้าสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและน่าแปลกใจอย่างยิ่งในวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเลและในหมู่ลูกหลานของพวกเขา ซึ่งมีอยู่ราวร้อยละ ๒๕ ของราษฎรทั้งหมดในประเทศสยาม กล่าวคือ ผู้ชายแทบทุกคนได้ตัดผมหางเปียของเขาออก ทั้ง ๆ ที่เป็นทรงผมที่พวกเขาไว้กันมานานหลายศตวรรษแล้ว พวกเขาอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ให้ราษฎรชาวสยามฟังว่า ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบโบราณซึ่งบังคับให้พวกเขาไว้หางเปียอันน่าอับอายเช่นนี้ได้ถูกโค่นล้มแล้ว ด้วยการอภิวัฒน์ของฝ่ายสาธารณรัฐนำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งในเวลานั้นได้เรียกร้องให้ชาวจีนทุกคนไว้ผมสั้นเช่นชาวยุโรป (ในสมัยนั้น) เพื่อว่า ชาวจีนจะได้ไม่ถูกชาวต่างชาติล้อเลียนอีกต่อไปว่า “มีหางบนศีรษะ”

แต่ในโรงเรียน “ตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า” ซึ่งข้าพเจ้ากำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมนั้น ครูสอนวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของข้าพเจ้าได้อธิบายถึง

* บทที่ ๒ ใน Pridi Banomyong, *Ma vie mouvementée et mes 21 ans d'exil en chine populaire*, Paris : VARAP, 1974, pp.27-35.

ท่านผู้ประศาสน์การ ฯ ให้ชื่อหนังสือเล่มนี้เป็นภาษาไทยว่า **ชีวิตผ่นผวนของข้าพเจ้าและการลี้ภัย ๒๑ ปีในประเทศจีนของราษฎร** อนึ่ง การแปลเฉพาะบทในครั้งนี้ ผู้แปลได้แทรกข้อความที่เห็นว่าจำเป็นไว้ใน [...]

เหตุผลที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ให้ข้าพเจ้าฟัง ครูเล่าว่า บรรดาประเทศส่วนใหญ่ในโลกที่ยังคงเอกราชของตนไว้นั้น แต่ละประเทศจะมีรัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยความยินยอมของสภาซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งของราษฎร ทั้งนี้ ไม่ว่าสถานะประมุขแห่งรัฐนั้น ๆ จะเป็นกษัตริย์ที่สืบสันตติวงศ์หรือเป็นเพียงสามัญชนที่ก้าวขึ้นเป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐโดยการเลือกตั้งตามวาระของราษฎรก็ตาม ครูของข้าพเจ้าเล่าด้วยว่า ระหว่างการปกครองระบบสมบูรณาฯ ที่ยังเหลืออยู่ใน ๓ ประเทศ (ประเทศจีน รัสเซียและสยาม) บัดนี้ของจีนได้ถูกโค่นล้มลงแล้ว คงเหลือก็แต่ประเทศรัสเซียกับสยามเท่านั้น และไม่รู้ว่าจะของประเทศใดใน ๒ ประเทศนี้จะสิ้นสุดลงก่อนกัน

นับแต่นั้นมา เช่นเดียวกับเด็กหนุ่มในวัยเดียวกันกับข้าพเจ้าที่ชอบดูภาพยนตร์ประเภทสู้รบหรือ [ความบอย] ตะวันตก ข้าพเจ้าจึงเริ่มสนใจเหตุการณ์อภิวัฒน์ในประเทศจีนที่มี ดร.ซุนยัตเซ็น เป็นผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสู้รบระหว่างกองทัพฝ่ายพระจักรพรรดิและฝ่ายสาธารณรัฐในสมัยนั้น หนังสือพิมพ์ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าใดนักในประเทศสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดบ้านเกิดของข้าพเจ้า เพื่อสนองความใคร่รู้ข่าวสารของข้าพเจ้า บิดาของข้าพเจ้าได้นำหนังสือพิมพ์ฉบับเก่า ๆ ของญาติผู้หนึ่งซึ่งเป็นนายทหารในกองทัพมาให้อ่าน ด้วยการอ่านหนังสือพิมพ์เก่าฉบับเหล่านี้เอง ทำให้ข้าพเจ้าค่อย ๆ เข้าใจยิ่งขึ้นถึงความเลวร้ายของระบบกษัตริย์ซึ่งชาวจีนต่างลุกขึ้นต่อสู้และได้สถาปนารัฐบาลสาธารณรัฐขึ้นแทนที่

ราว ๑ ปีเศษหลังจากนั้น กล่าวคือในปี ๒๔๕๕ มีข่าวใหญ่แพร่สะพัดไปทั่วประเทศว่า รัฐบาลของกษัตริย์สยามได้ล่วงรู้ว่ามีคณะบุคคลลับที่มุ่งจะอภิวัฒน์โค่นล้มระบบสมบูรณาฯ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้ก่อการซึ่งถูกจับกุมตัวกว่าร้อยคนและถูกคณะกรรมการทหารพิเศษพิพากษาให้ลงโทษประหารหรือมีฉะนั้นก็ให้จำคุกตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดให้ลดหย่อนโทษจากประหารชีวิตเหลือเพียงจำคุก

ตลอดชีวิต และลดเวลาจำคุกเหลือเพียง ๒๐ ปี ส่วนผู้ที่ถูกพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ๒๐ ปีมาแต่ต้นก็ให้รอลงอาญา

เป็นที่เห็นได้ชัดว่า รัฐบาลไม่อาจสืบรู้ตัวบุคคลผู้เข้าร่วมในคณะได้ครบถ้วนทุกคน (ตัวอย่างเช่น นายบุญเอก ซึ่งทำงานเป็นลูกจ้างในสถานทูตฝรั่งเศสและเข้าร่วมด้วย แต่ทางสถานทูตไม่ทราบเรื่อง เป็นต้น)

ร้อยตรี เจริญ ศรีจันทร์ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อการในครั้งนี้และมีอายุเพียง ๑๘ ปีได้ชักชวนเพื่อนสนิทของตน กล่าวคือ ร้อยตรี จรุง ษตะเมศ อายุ ๒๔ ปี และร้อยตรี เนตร พูนวิวัฒน์ อายุ ๑๘ ปี ให้เข้าร่วมด้วย (ต่อมาได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการของคณะ)

ข้าราชการหนุ่มเหล่านี้ยังได้ชักชวนข้าราชการอื่นในหน่วยต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มมหาดเล็กราชวงศ์เข้าร่วมด้วย ต่อมา จึงได้ทาบทามนายแพทย์ท่านหนึ่งซึ่งรับเป็นหัวหน้าคณะคือ นายแพทย์เหล็ง ศรีจันทร์ ผู้บังคับกองพยาบาล ซึ่งเป็นพี่ชายคนโตของผู้ริเริ่มก่อการและเป็นแพทย์ประจำองค์รัชทายาท ด้วยเหตุนี้ คณะก่อการจึงมีนายแพทย์เป็นผู้นำเช่นเดียวกับผู้นำการอภิวัฒน์ของจีน ส่วนร้อยโท จรุง ณ บางช้าง ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายก็ได้เข้าร่วมด้วยโดยได้รับหน้าที่อบรมความรู้ด้านการเมือง และนักเรียนของโรงเรียนกฎหมายจำนวนหนึ่งก็ได้เข้าร่วมเช่นกัน

ระหว่างการพิจารณาคดีต่อหน้าคณะกรรมการทหารพิเศษ ผู้พิพากษาได้กล่าวดำหนินายทหารราชองครักษ์ท่านหนึ่งว่าไม่จงรักภักดีต่อกษัตริย์ ผู้ถูกกล่าวหาได้ชี้แจงผู้พิพากษาอย่างอาญาว่า เขารักชาติยิ่งกว่าองค์กษัตริย์ และด้วยเหตุที่ตนปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับพระองค์มากที่สุด จึงทราบสิ่งที่เกิดขึ้นในราชสำนักดีเสียยิ่งกว่าเหล่าทหารและราษฎรอื่น ๆ เมื่อนั้น เขาจึงเห็นแล้วว่าความเรียงสำราญและความไร้สาระในราชสำนักย่อมนำพาชาติให้ตกต่ำ สิ่งนี้ได้ทำให้เขาตระหนักชัดด้วยตนเอง จึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมในกลุ่มดังกล่าวด้วย

คนหนุ่มในวัยเดียวกันกับข้าพเจ้าต่างรู้สึกเห็นใจบรรดานักโทษทางการเมืองเหล่านี้เป็นอย่างมาก ถึงขนาดว่าพวกเราสนทนาเรื่องนี้กันบ่อยครั้งทั้งในโรงเรียนมัธยมและในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ที่ข้าพเจ้าสมัครเข้าศึกษาในปี ๒๔๖๐ (เพื่อแสดงความเห็นใจของเราต่อบรรดาผู้ก่อการปฏิวัติรุ่นพี่ หลังจากการปฏิวัติในปี ๒๔๗๕ รัฐบาลประชาธิปไตยของเราจึงได้คืนยศและบรรดาศักดิ์ซึ่งผู้ก่อการเหล่านี้ถูกถอดไปเมื่อครั้งมีคำตัดสินโทษนั้นให้ทั้งหมด)

ระหว่างที่ข้าพเจ้าศึกษาวิชากฎหมายอยู่นั้น ได้สังเกตถึงบรรดาสถิ-
สภาพนอกอาณาเขตหลายประการซึ่งมหาอำนาจต่างชาติมีอยู่เหนือประเทศ
สยามทั้งในทางทฤษฎีและในทางความเป็นจริง คนในบังคับของต่างชาติเหล่านี้
ไม่ตกอยู่ในอำนาจศาลของประเทศสยาม เนื่องจากเมื่อมีข้อพิพาทกับชาวสยาม
คดีเหล่านี้จะตัดสินโดยศาลกงสุลของชาตินั้น ๆ หรือมิฉะนั้นก็โดยศาล
ต่างประเทศตามที่กำหนดไว้ในสัญญาไม่เสมอภาคระหว่างประเทศสยามกับชาติ
ต่างประเทศนั้น ๆ ในศาลต่างประเทศ คำวินิจฉัยของผู้พิพากษาชาวยุโรปมี
น้ำหนักยิ่งกว่าคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาชาวสยาม ข้าพเจ้ามิได้พึงใจต่อการใช้อำนาจอธิปไตยในลักษณะเช่นว่านี้เลย และในไม่ช้า ข้าพเจ้าจึงตกลงใจที่จะ
ดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเอกราชพร้อมด้วยอธิปไตยอันสมบูรณ์ของชาติ เมื่อ
ข้าพเจ้าได้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในราชสำนักและการปกครองแบบสมบูรณา
ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะสถาปนาระบบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศของข้าพเจ้า
แต่ข้าพเจ้ายังไม่ทราบว่า จะดำเนินการเช่นไร

ในปี ๒๔๖๑ หนังสือพิมพ์ต่างชั่วคราวหลายฉบับในกรุงเทพฯ ได้ลงข่าว
การปฏิวัติบอลเชวิคในประเทศรัสเซีย แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจก็คือ การยกเลิก
ระบบสมบูรณาฯ ของพระเจ้าซาร์ เหตุการณ์นี้ทำให้ข้าพเจ้าหวนระลึกถึงสิ่งที่
ครูของข้าพเจ้าเคยกล่าวในโรงเรียนมัธยมว่า ระหว่างประเทศสยามและรัสเซีย
ไม่รู้วาระบบกษัตริย์ใดใน ๒ ประเทศนี้จะสิ้นสุดลงก่อนกัน

เนื่องจากระบบกษัตริย์ของรัสเซียเพิ่งจะถูกโค่นล้มไป ข้าพเจ้าจึงหวังเป็นอย่างยิ่งทีเดียวว่า สิ่งนี้จะเกิดขึ้นในประเทศสยามเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้สนทนาเป็นการลับกับเพื่อนคนหนึ่ง เพื่อแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่เราจะสามารถบรรลุตามความมุ่งประสงค์ ทั้งนี้ โดยอาศัยบทเรียนจากความพยายามก่อการซึ่งล้มเหลวในปี ๒๔๕๕ ด้วยมีบุคคลหนึ่งในกลุ่มกลับคิดทรวศโดยนำไปแจ้งให้รัฐบาลของกษัตริย์ในเวลานั้นทราบ แต่พวกเขาก็ยังไม่รู้ว่าจะต้องก่อตั้งกลุ่มก่อวินวินกันได้อย่างไรจึงจะเป็นผล

ในปี ๒๔๖๒ ข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมาย เนื่องจากข้าพเจ้ามีอายุเพียง ๑๙ ปี – อายุจึงยังไม่ครบที่จะได้รับแต่งตั้งเพื่อเป็นผู้พิพากษาหรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตได้ (อายุขั้นต่ำคือ ๒๐ ปี) – ข้าพเจ้าจึงต้องรอรออยู่ราว ๒-๓ เดือนจึงสามารถเป็นเนติบัณฑิตได้ อนึ่ง กระทรวงยุติธรรมพอใจในผลการศึกษาของข้าพเจ้าและอนุญาตให้ข้าพเจ้ารับทุนเพื่อไปศึกษาต่อ ณ ประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้ เพื่อว่าหลังจากข้าพเจ้ากลับสู่ประเทศสยามแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ช่วยงานของกระทรวงฯ ในส่วนการจัดทำประมวลกฎหมายตามแบบฝรั่งเศส

ข้าพเจ้าเดินทางถึงประเทศฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๖๓

หลังจากศึกษาภาษาฝรั่งเศสเป็นเวลา ๑ ปีในวิทยาลัยกอง (le lycée de Caen) แล้ว ข้าพเจ้าได้เข้าศึกษาในคณะนิติศาสตร์ของเมืองนี้ จากเมืองกอง ข้าพเจ้าจึงได้รับทั้งประกาศนียบัตรการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา (le baccalauréat) และปริญญาตรีทางกฎหมาย (la licence en droit)

จากนั้น ข้าพเจ้าขอโอนย้ายมาศึกษาต่อที่คณะนิติศาสตร์แห่งปารีส ซึ่งในปี ๒๔๗๐ ข้าพเจ้าจึงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก (ฝ่ายนิติศาสตร์) (le doctorat en droit, option sciences juridiques) และยังได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (le diplôme d'études supérieures d'Économie politique) เพิ่มขึ้นด้วย

นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อครั้งศึกษาในฝรั่งเศส

นับจากการอภิวัฒน์ใหญ่ในปี ๒๓๓๒ [ค.ศ. ๑๗๘๙] เป็นต้นมา ปารีส ได้กลายเป็นแหล่งบ่มเพาะการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยให้กับหลายประเทศใน ยุโรปและในเอเชีย กล่าวคือ ขนบจารีตเพื่อการอภิวัฒน์ที่แพร่หลายและสืบสาน กันมายาวนานทั้งในทางทฤษฎีและการลงมือปฏิบัติได้ตกทอดมาจนถึงช่วงเวลา ที่ข้าพเจ้ายังเป็นนักศึกษาอยู่ในปารีสด้วย มาร์กซ์ เองเกิลส์ รวมถึงเลนินซึ่ง ก่อการอภิวัฒน์อันยิ่งใหญ่ ล้วนแต่ได้เคยใช้ชีวิตช่วงหนึ่งอยู่ในปารีสมาแล้ว ส่วน ชาวเอเชียซึ่งปรารถนาในเอกราชอันสมบูรณ์ของชาติและประสงค์จะปลดปล่อย มาตุภูมิของตนจากลัทธิอาณานิคมหรือกึ่งอาณานิคมนั้นต่างมารวมตัวกันอยู่ใน ประเทศฝรั่งเศสในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหิงยีน ไอ่ คว๊อค (โฮจิมินห์) โจว เอ็นไหล ฉินอี้ รวมถึงบรรดานักอภิวัฒน์จากประเทศต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก ในส่วนของข้าพเจ้า นอกเหนือจากเพื่อนนักศึกษาชาวสยามและเพื่อนชาว ฝรั่งเศสแล้ว ข้าพเจ้ายังได้รู้จักนักอภิวัฒน์ชาวเอเชียอีกจำนวนหนึ่ง และครั้งหนึ่ง ในร้านอาหารจีน เราได้ตกลงที่จะก่อตั้งสมาคมเพื่อมิตรภาพและภราดรภาพ แห่งเอเชีย (une association pour l'amitié et la solidarité asiatique) ร่วมกัน

นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อครั้งตรวจราชการภาคใต้และแวะเยี่ยมราษฎร
ที่จังหวัดตรัง ๑๙ มิถุนายน ๒๔๗๕

ด้วยความตั้งใจที่จะรับใช้เพื่อนร่วมชาติทั้งหลายของข้าพเจ้าให้ได้มาซึ่งเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติ อีกทั้งบรรลุถึงความไพบูรณ์ทางเศรษฐกิจและประชาธิปไตยอันแท้จริง ข้าพเจ้าและเพื่อนนักศึกษาชาวสยามบางคนจึงได้ก่อตั้งขึ้นเป็นแกนนำลับของ “คณะราษฎร” พวกเรามีความประสงค์จะทำการก่อวิวัฒน์ประชาธิปไตยในประเทศของเรา บรรดาทฤษฎีการก่อวิวัฒน์และการตั้งปวงที่จะต้องดำเนินการซึ่งได้รับสั่งสมมาจากประเทศฝรั่งเศสมีส่วนช่วยพวกเราในเวลาต่อมาไม่ใช่น้อย

หลังจากเตรียมการอย่างรัดกุมมาตลอด ๕ ปีนับจากที่ข้าพเจ้าเดินทางกลับจากฝรั่งเศส คณะของเราได้ทำการยึดอำนาจ (le coup d'état) โดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อ ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ พวกเราได้ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และขอให้ทรงเปลี่ยนจากระบบสมบูรณาญา มาเป็นระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (une monarchie constitutionnelle) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง

ยินยอมตามคำร้องของเราด้วยน้ำพระทัยอันดี ด้วยเหตุนี้ สภาผู้แทนราษฎร แห่งประเทศสยามจึงได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก คณะรัฐบาลผสมซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากคณะราษฎรและข้าราชการจากระบบเก่าจำนวนหนึ่งก็ได้รับการแต่งตั้งขึ้นโดยกษัตริย์

ในปี ๒๔๗๖ ข้าพเจ้าได้นำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแก่รัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงในเวลานั้น ทั้งยังส่งผลกระทบต่อราษฎรของเราเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหล่าเกษตรกรทั้งหลาย ข้าพเจ้าเสนอให้รัฐเป็นเจ้าของที่ดิน โดยรัฐบาลจะขดเชยให้แก่ผู้เป็นเจ้าของอย่างเป็นธรรมในรูปของใบกู้ซึ่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เป็นรายปี ข้าพเจ้าเสนอให้นำประเทศเข้าสู่ระบบสหกรณ์เต็มรูปภายใต้กำกับของรัฐบาล และในระบบสหกรณ์เต็มรูปนี้เอง ราษฎรพึงทำงานอันจะเป็นผลได้แก่ตน อีกทั้งเพื่อป้องกันปรามและขัดอาชญากรรมรูปแบบต่าง ๆ และจะช่วยให้ราษฎรแต่ละคนไม่ตกงานด้วยอีกส่วนหนึ่ง

สมาชิกสภาส่วนใหญ่เห็นพ้องเป็นเอกฉันท์กับข้อเสนอของข้าพเจ้า แต่ในคณะรัฐบาลนั้น ฝ่ายที่มาจากระบบเก่าและเพื่อนร่วมงานเดิมของข้าพเจ้า บางคนซึ่งตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝ่ายนี้กลับโต้แย้งข้อเสนอดังกล่าว เมื่อฝ่ายนี้เห็นว่าสภาผู้แทนราษฎรอาจลงคะแนนเสียงเห็นชอบกับข้อเสนอของข้าพเจ้า และอาจมีการตั้งคณะรัฐบาลประชาธิปไตยขึ้นแทนคณะรัฐบาลผสม พวกเขาจึงลอบวางแผนร่วมกับนายทหารในคณะรัฐบาล เข้าปิดล้อมสภาผู้แทนราษฎรและบ้านพักของข้าพเจ้า พวกเขาดำเนินการให้กษัตริย์ลงพระนามในพระราชกฤษฎีกาเพื่องดใช้รัฐธรรมนูญและปิดสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงประกาศใช้กฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยกฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้เผยแพร่ความคิดและกิจการมใด ๆ ที่เป็นไปในแนวทางสังคมนิยม มิฉะนั้น พวกเขาจะถือด้วยว่าเป็นคอมมิวนิสต์สำหรับตัวข้าพเจ้าเอง ถูกบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศในฐานะคอมมิวนิสต์ที่น่ารังเกียจ และในเวลานั้น ข้าพเจ้าเลือกที่จะลี้ภัยไปยังประเทศฝรั่งเศส

อีกราว ๒ เดือนต่อมา พันเอกพระยาพหลฯ มิตรผู้สูงวัยซึ่งเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือได้ยึดอำนาจครั้งใหม่ และได้ร้องขอต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เพื่อนำรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๔๗๕ กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง พระองค์

ทรงยินยอมโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่ยกเลิกกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เมื่อตกลงกันได้เช่นนี้ จึงทรงแต่งตั้งคณะรัฐบาลขึ้นใหม่โดยมีพันเอกพระยาพหลฯ เป็นผู้นำ พันเอกพระยาพหลฯ ขอให้ข้าพเจ้าเดินทางกลับประเทศและชี้แจงว่า ในเวลานั้น ควรจะได้ระงับเค้าโครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้าไว้ก่อน

๑ เดือนหลังจากที่ข้าพเจ้าเดินทางกลับจากฝรั่งเศสแล้ว การได้การอภิวัฒน์ (une contre-révolution) ซึ่งนำโดยพระองค์เจ้าบรมเดชฯ ได้เริ่มขึ้น ในต่างจังหวัดอันเป็นเหตุนำไปสู่สงครามกลางเมือง แต่รัฐบาลอันชอบด้วยกฎหมายของเราได้รับชัยชนะในที่สุด จากนั้น สภาผู้แทนราษฎรชุดใหม่ซึ่งจำนวนสมาชิกครึ่งหนึ่งของสภาได้รับเลือกตั้งจากราษฎรได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วยนักกฎหมายชาวสยาม อังกฤษและฝรั่งเศส ทำหน้าที่รวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวข้าพเจ้า เพื่อสอบสวนว่า ข้าพเจ้าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ และรวมไปถึงเค้าโครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้าซึ่งอาจจะได้รับการเผยแพร่ด้วย สภาได้รับรองรายงานของคณะกรรมการซึ่งวินิจฉัยว่า แม้บางส่วนในเค้าโครงของข้าพเจ้าจะคล้ายคลึงกับแผนเศรษฐกิจ ๕ ปีของโซเวียตก็ตาม แต่เนื้อหาในเค้าโครงดังกล่าวมุ่งปฏิรูปในด้านเกษตร (une réforme agraire) โดยไม่ปรากฏลักษณะแผนการคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้รับรองแล้วและโดยคำแนะนำของคณะรัฐบาล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จึงแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งในเวลานั้น ข้าพเจ้ามีอายุได้ ๓๔ ปี นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (le poste de recteur de l'Université des sciences morales et politiques) เช่นกัน

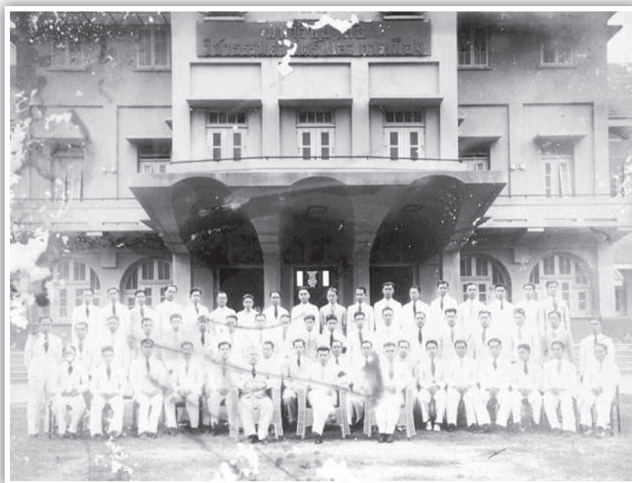
นับจากนั้นเป็นต้นมา ข้าพเจ้าจึงได้ดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การฯ ควบคู่ไปกับตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ ตามลำดับ กล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (๒๔๗๙-๒๔๘๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (๒๔๗๙-๒๔๘๒ และ ๒๔๘๒-๒๔๘๔) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (๒๔๘๔-๒๔๘๘) นายกรัฐมนตรี (๒๔๘๙)

หลังจากที่ได้ออกจากคณะรัฐบาลแล้ว แม้แต่ในช่วง ๓ ปีแรกที่ข้าพเจ้าพำนักรอยู่ในประเทศจีน ข้าพเจ้ายังคงดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยแห่งนี้มาโดยตลอด เนื่องจากรัฐบาลฝ่ายปฏิริยาไม่ต้องการก่อความไม่พอใจขึ้นในหมู่นักศึกษาของข้าพเจ้า รัฐบาลทำได้เพียงแต่งตั้งผู้รักษาการแทนในขณะที่ข้าพเจ้าไม่อยู่ แต่ภายหลังจากการลุกขึ้นต่อต้านซึ่งนำโดยทหารเรือจำนวนหนึ่งต้องพ่ายแพ้ไปในปี ๒๔๙๔ รัฐบาลฝ่ายปฏิริยาได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายฉบับใหม่เพื่อจัดระเบียบการบริหารมหาวิทยาลัยแห่งนี้เสีย

การจัดระเบียบการบริหารมหาวิทยาลัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ดูแบบเนียนและแปลกใหม่ กล่าวคือ เพียงแต่เปลี่ยนชื่อของมหาวิทยาลัยเท่านั้น จากชื่อเดิมคือมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มาเป็นชื่อเรียกสั้น ๆ ว่า “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Université des sciences morales)”

แม้รัฐบาลจะมีได้ประกาศอย่างเปิดเผยว่า ตำแหน่งผู้ประศาสน์การฯ ของข้าพเจ้าได้สิ้นสุดลง แต่ผลก็เป็นเช่นนั้นโดยปริยาย

นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
ถ่ายภาพร่วมกับคณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย

ตำแหน่ง “ผู้ประกาศการ”

ที่ถูกยกเลิกไปอย่างแยบยล

ศ.(พิเศษ) ดร.ปรีชา สุวรรณทัต*

ท่านหลวงประดิษฐมนูธรรม ท่านเดียวที่ดำรงตำแหน่ง “ผู้ประกาศการ” มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้กล่าวยืนยันไว้ในหนังสือที่ท่านเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสที่ชื่อว่า *ชีวิตที่ผันผวนของข้าพเจ้า และ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยอยู่ในสาธารณรัฐราชกุญจีน*^๑ ว่าตำแหน่งนี้

“... ได้ถูกยกเลิกไปโดยใช้เหตุผลอันแยบยลโดย
รัฐบาลปฏิวัติในยุคนั้น....”

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงความเป็นมาของตำแหน่ง “ผู้ประกาศการ” และความสำคัญเฉพาะคำว่า “ศาสน” ที่เป็นคำสมาสคำหนึ่งในคำเต็มว่า “ผู้ประกาศการ” คำนี้มาจากคำโบราณในภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี มีความหมายน้อยเดียวกันว่าคือคำว่า “ศาสน” และ “สาสน” อันเป็นคำสอนขององค์ศาสดาในศาสนาธรรมของทุกศาสนา

* อดีตประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

^๑ เคยจัดพิมพ์เป็นภาษาไทยแล้ว โปรดดู ปรีดี พนมยงค์. *ชีวิตที่ผันผวนของข้าพเจ้า และ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยอยู่ในสาธารณรัฐราชกุญจีน*. แปลโดย พรทิพย์ โตใหญ่ และ จ่านง ภควรรุณี (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๒๙) – บรรณาธิการ.

ตำแหน่ง “ผู้ประกาศการ” จึงมีความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าคำว่า “อธิการบดี” ที่เป็นตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ใช้ชื่อนี้อยู่ในประเทศและต่างประเทศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เดิมเคยใช้คำว่า “ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัย” (พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๗๕) แต่ภายหลังได้เปลี่ยนมาเป็น “อธิการบดี”

ตำแหน่ง “ผู้ประกาศการ” คำนี้ สันนิษฐานจากศัพท์ ๔ ศัพท์ คือ (๑) คำว่า “ผู้” (๒) “ประ” (๓) “ศาสน” และ (๔) คำสุดท้าย คือ “การ”

คำที่เป็นแก่นหลักที่สำคัญที่สุด คือ คำว่า “ศาสน” มาจากคำสันสกฤต คำว่า “ศาสน” ตรงกับคำบาลี คำว่า “สาสน” คือ คำสั่งสอน, คำอบรมของผู้ที่เป็นครู อาจารย์^๒

เมื่อท่านปรีดี พนมยงค์ จะก่อตั้งสถาบันมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ ก็คงจะต้องปรึกษาผู้รู้ที่เป็นราชบัณฑิตในขณะนั้นว่าจะใช้ชื่อตำแหน่งที่สำคัญในมหาวิทยาลัยว่าอย่างไรดี

การเลือกคำว่า “ประกาศาน” ที่เป็นคำหลักของตำแหน่งผู้มีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดา ให้มีความรู้ที่ถูกต้องดีงาม จึงใช้คำว่า “ประ” ไว้ข้างหน้า คำว่า “ศาสน” เพื่อให้เป็นคำหนักแน่นยิ่งขึ้น

อนึ่ง คำว่า “ศาสน” จะสังเกตเห็นว่า มีไม้ทัณฑฆาต คือตัว “การันต์” กำกับไว้ที่ตัว “น” เพื่อไม่ให้ออกเสียงตัว “น” นั้นเอง

ฉะนั้น คำว่า “ผู้ประกาศการ” จึงหมายความว่า ผู้ให้การแนะนำ ผู้ให้การสั่งสอน ผู้ให้การปกครอง ผู้สั่งกิจการของมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองโดยใช้หลัก “ธรรม” ที่เป็นคำสั่งสอนในทุกศาสนาอบรมสั่งสอนในการศึกษาวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองให้สมบูรณ์

^๒ ดูคำว่า “ศาสน - ศาสนา” ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าท่านผู้ประศาสน์การได้ว่าการกำหนดให้นักศึกษาทุกคนที่สอบไล่ได้ครบทุกลักษณะวิชาของหลักสูตร “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” แล้วยังจะต้องเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับศาสนา ศิลปธรรม วินัย มารยาท การสมาคม และท่วงทีตามประกาศของมหาวิทยาลัยอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับพิธีการอุปสมบทเป็นภิกษุที่จะต้องได้ผ่านการสวด “ญัตติ” ของคณะสงฆ์ที่มีชื่อว่า “ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “สวดญัตติ” คือน้อมรับการสวด เป็นครั้งสุดท้ายเสียก่อน จึงจะเป็นภิกษุที่สมบูรณ์ได้^๓

การจะได้รับปริญญา “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” ก็เป็นอันนั้นที่จะต้องผ่านการอบรมดังกล่าวก่อน จึงจะได้ปริญญาที่มีคำว่า “ธรรม” นำหน้าในชื่อปริญญาว่า “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” ก็เพราะได้ผ่านการอบรมสั่งสอนที่สมบูรณ์ครบถ้วนทั้งทางวิชาการและทางศาสนามาแล้ว

อนึ่ง คำว่า “ผู้ประศาสน์การ” นี้ได้เคยนำมาเพื่อพิจารณาใช้ในตำแหน่งของผู้นำการการธนาคารแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน ดังที่บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕ ที่เป็นร่างกฎหมายฉบับแรกจัดให้มีธนาคารแห่งชาติที่อยู่ในข้อเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ (สมุดปกเหลือง) ที่เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกของประเทศสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้เสนอ^๔

ในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีหลายมาตราที่กำหนดให้ผู้ประศาสน์การเป็นผู้จัดกิจการของธนาคารชาติ^๕

^๓ บุญเย็น วอทอง. *มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง: กำเนิดและความเกี่ยวพันกับระบอบประชาธิปไตย* (พระนคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๙๓-๙๕.

^๔ เดือน บุนนาค. *ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก* (พระนคร: เสริมวิทยาบรรณาการ, ๒๕๐๐).

^๕ ประดิษฐ์มนูธรรม, หลวง (ปรีดี พนมยงค์). *เค้าโครงการเศรษฐกิจ* (โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน, สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๒).

ในคำอธิบายร่างพระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทยที่บันทึก
โดยพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ผู้ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการเป็นคนแรก ดังนี้

“ผู้ว่าการ” ในประเทศอังกฤษเรียกว่า Governor และ
คำว่า Governor นี้ ธนาคารกลางในประเทศอื่นๆ ก็นำไปใช้
ด้วย เช่น Bank of Japan เป็นต้น

ข้าพเจ้าชอบคำว่า “ผู้ประศาสน์การ” มากกว่า
คำว่า “ผู้ประศาสน์การ” นั้น กระทรวงการต่าง-
ประเทศเคยใช้มาแล้วเป็นคำแปล คำว่า Governor ชื่อสำคัญ
ไม่ควรใช้คำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งแปลว่า Manager เพราะไม่มี
ธนาคารที่ไหนที่เขาเรียกว่า Manager ซึ่งเป็นตำแหน่งต่ำไม่
สมฐานะธนาคารกลาง^๖

ความในร่างมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย
พุทธศักราช ๒๔๘๕ มีความดังนี้

“ผู้ประศาสน์การ” และ “รองผู้ประศาสน์การ”
หมายความว่า ผู้ประศาสน์การ และ รองผู้ประศาสน์การ
ธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

^๖ ธนาคารแห่งประเทศไทย. *วิวัฒนาการธนบุรี* (หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๔).

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยกล่าวยืนยันถึงตำแหน่งผู้ประศาสน์การว่า
ยังเป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่า...

“ข้าพเจ้าได้ซ้อมความเข้าใจกับนายกรัฐมนตรี (จอมพล
ป. พิบูลสงคราม) และรองนายกรัฐมนตรี (พ.ต.อ.หลวงอดุล
เดชจรัส) ว่า โดยที่ญี่ปุ่นไม่พอใจให้ข้าพเจ้าร่วมอยู่ในคณะ
รัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมือง แต่ตำแหน่งผู้ประศาสน์
การฯ มีใช้ตำแหน่งการเมือง อีกทั้งข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งนี้โดย
ความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ตาม พ.ร.บ. จัดตั้ง
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ฉะนั้นจึงถือว่า
ข้าพเจ้ายังคงดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การต่อไป

รัฐบาลไม่ขัดข้อง

ข้าพเจ้าจึงอาศัยมหาวิทยาลัยฯ เป็นที่ตั้งกองบัญชาการ
ต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งต่อมาได้ร่วมเป็นขบวนการเดียวกันกับเสรีไทย
ในสหรัฐอเมริกา และในอังกฤษใช้ชื่อว่า ‘ขบวนการเสรีไทย’”

และได้กล่าวถึงตำแหน่งผู้ประศาสน์การกับค่ายกักกันคนอังกฤษและ
คนอเมริกันระหว่างสงครามที่อยู่โนมมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
มีความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยกับ
ญี่ปุ่นได้ตกลงกติกากำลัญญะร่วมมือทางทหาร (Military
co-operation) ระหว่างกันแล้ว รัฐบาลไทยก็เตรียมการที่
จะจับคนสัญชาติอังกฤษ คนสัญชาติอเมริกันเอาไปกักกันไว้
เสมือนหนึ่งเป็นชนชาติศัตรู เพราะถ้ารัฐบาลไทยไม่จัดการ

เช่นนั้น กองทหารญี่ปุ่นก็จะจัดการเอง รัฐบาลไทยได้มอบให้ พล.ต.ต.อดุลฯ รองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้

รองนายกรัฐมนตรีจึงไปพบข้าพเจ้า ขอแบ่งสถานที่ ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ฯ เพื่อกักกันคน สัญชาติดังกล่าว โดยขอให้มหาวิทยาลัยจัดเจ้าหน้าที่ของ มหาวิทยาลัยเป็นผู้ดูแลค่ายกักกันนี้ ส่วนทางทหารนั้นได้ตั้ง ม.ร.ว.พงศ์พรหม จักรพันธุ์ นายพันตรีกองหนุนที่รับราชการ อยู่ในกรมศุลกากร กระทรวงการคลังที่เคยอยู่ในสังกัดข้าพเจ้า ก่อนแล้วนั้นเป็นผู้บังคับค่าย และขอให้มหาวิทยาลัยจัด เจ้าหน้าที่ให้มีความเป็นอยู่อย่างดีที่สุดแก่ผู้กักกันเหล่านั้น

ข้าพเจ้าในฐานะผู้ประสานการตกลงรับข้อเสนอของ รองนายกรัฐมนตรีดังกล่าว เพราะเห็นว่า

ประการที่ ๑ คนสัญชาติดังกล่าวที่อยู่ในประเทศไทย จะรอดพ้นจากการถูกจับกุมโดยฝ่ายญี่ปุ่นที่อาจจะใช้วิธี ทรมาณ ดังที่ญี่ปุ่นได้เคยทำแก่คนอังกฤษและคน อเมริกันในประเทศ

ประการที่ ๒ การช่วยคนสัญชาติสัมพันธมิตรดังกล่าว เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สัมพันธมิตรจะผ่อนหนักเป็นเบาให้แก่ ประเทศไทย ถ้าหากสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะสงคราม ข้าพเจ้าได้มอบให้นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เลขธิการมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งทำหน้าที่เลขธิการองค์การต่อต้านซึ่งต่อมาใช้ชื่อว่า “ขบวนการเสรีไทย” นั้นเป็นหัวหน้าพนักงานมหาวิทยาลัย ฝ่ายความเป็นอยู่ของผู้กักกันเหล่านั้น

มหาวิทยาลัยได้ต้อนรับและได้พิทักษ์ผู้กักกันเหล่านั้น เต็มความสามารถที่จะมิให้ญี่ปุ่นยื้อแย่งเอาไปทรมานได้”

อันเป็นผลสำคัญให้ประเทศไทยได้นำไปใช้เป็นเหตุในประกาศสันติภาพ
ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โดยผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ นายปรีดี พนมยงค์ ณ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่ประเทศไทย
ไม่ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้สงครามเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งขณะนั้นนายปรีดี
พนมยงค์ ยังดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมืองอยู่ด้วย^๗

ในหนังสือ *ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐ
ราษฎรจีน* หรือ *Ma vie mouvementée et mes 21 Ans D'EXIL en
CHINE populaire* ที่ หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เขียน
เป็นภาษาฝรั่งเศส เมื่อปี ๑๙๗๒ ท่านได้กล่าวถึงการใช้เพทุบายอันแยบยลของ
รัฐบาลในสมัยนั้นที่ใช้วิธีการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยเพื่อให้ท่านพ้นจากตำแหน่ง
“ผู้ประศาสน์การ” ไว้ดังนี้^๘

“...Après avoir quitté le gouvernement j'étais
toujours titulaire du poste de recteur de cette
Université, même pendent mes trois premières
années en Chine populaire car le gouvernement
réactionnaire ne voulait pas provoquer de

^๗ วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, *ตำนานเสรีไทย หนังสือที่ระลึกในวาระการเปิดอาคารเสรีไทยอนุสรณ์*
(กรุงเทพฯ: แสงดาว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐-๑๑๒ และ ปรีดี พนมยงค์, *โมฆสงคราม: บันทึกถึงจะ
ประวัติศาสตร์ที่ยังไม่เคยเปิดเผยของรัฐบาลราษฎรอาสา* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิปรีดี พนมยงค์, ๒๕๕๘),
หน้า ๑๙๙-๒๐๐.

^๘ Pridi Banomyong, *Ma vie mouvementée et mes 21 ans d'exil en chine populaire*,
Paris : VARAP, 1974, pp.34-35. ดูสำนวนแปลของ ดร.ธำปณันท์ นิพิฏฐกุล ได้ในหนังสือเล่มนี้
หน้า ๓๓

mécontentement au sein de mes étudiants. Il a simplement nommé un chargé de rectorat en mon absence. Ce n'est qu'après la défaite de l'insurrection, menée par un certain nombre d'officiers de la marine en 1951, que le gouvernement réactionnaire soumit à l'Assemblée nationale une nouvelle loi concernant la réorganisation de cette Université.

Cette réorganisation se révéla subtile et ingénieuse; il s'agissait simplement de changer le nom de l'Université ; à la place d'Université des sciences morales et politiques, elle s'appela désormais (Université des sciences morales) tout court.

Sans que le gouvernement ait à prononcer ouvertement ma déchéance du rectorat, elle était implicite.”

สุดา พนมยงค์ ได้แปลข้อเท็จจริงที่เป็นเอกสารอันเป็นประวัติศาสตร์
ที่ท่านปรีดี พนมยงค์ เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสตอนนี้อย่างนี้ว่า

“หลังจากไม่ได้อยู่ในรัฐบาลแล้ว ข้าพเจ้ายังดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองดังกล่าว แม้ในช่วง ๓ ปีแรกที่ข้าพเจ้าพำนักอยู่ในสาธารณรัฐราษฎรจีน ข้าพเจ้ายังดำรงนั่นอยู่ ทั้งนี้ เพราะ

รัฐบาลปฏิกิริยา (ของไทยในสมัยนั้น -ผู้แปล) ไม่ต้องการให้ บรรดาศิษย์ของข้าพเจ้าเกิดความไม่พอใจ รัฐบาลจึงได้แต่งตั้ง บุคคลอื่นขึ้นมาเป็นผู้รักษาการแทนผู้ประศาสน์การ ต่อมา ภายหลังการพ่ายแพ้ของกลุ่มนายทหารเรือที่ลุกขึ้นต่อต้าน รัฐบาลใน พ.ศ.๒๔๙๔ รัฐบาลปฏิกิริยาจึงได้เสนอกฎหมายใหม่ ต่อสภาผู้แทนราษฎรให้เปลี่ยนระบบจัดการมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ระบบที่กำหนดขึ้นใหม่นี้ ใช้เพทุบายอันแยบยล กล่าว คือเพียงแต่เปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็น ‘มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์’ สั้น ๆ (ตัดคำว่า “วิชา” “และการเมือง”- ผู้แปล)

นั่นคือ รัฐบาลในสมัยนั้นไม่ได้ปลดข้าพเจ้าออกจาก ตำแหน่งผู้ประศาสน์การโดยตรง แต่ถือได้ว่าเป็นการปลดโดย ปริยาย”

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว ลอร์ด เมานท์แบตเตน ได้เปิดเผย ต่อหนังสือพิมพ์ **ไทมส์** ฉบับวันที่ ๑๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ มีความดังต่อไปนี้^๙

“There are, I know, many who were prisoners of war in Siam who have good reason, to be grateful for Pradit’s good will to us. So let us honour a man whohad rendered high service to the allied cause

^๙ คณะกรรมการดำเนินการจัดการฉลอง ๖๐ ปี วันสันติภาพไทย, ๖๐ ปี วันสันติภาพไทย: ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘ (กรุงเทพฯ: ปาปัส พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘-๕๙.

and to his own country, and who from my personal knowledge of him is a firm advocate of Anglo-Siamese friendship. The chain of local resistance to Japanese oppression the occupied lands of South-East Asia had very few gaps in it, and one of the strongest links was forged by Pradit in Siam. (Loud and prolonged cheers.)

แปลเป็นภาษาไทยว่า

“ข้าพเจ้ารู้ว่ามียุคคลมากมายที่เคยตกเป็นเชลยศึกในสยามได้มีความลำนีกอันถูกต้องในแง่ที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อความปรารถนาดีของประติษฐ^{๑๐}ซึ่งมีต่อเรา ดังนั้นจึงขอให้เราให้เกียรติแก่บุคคลผู้ที่ได้ให้บริการอย่างสูงสุดต่ออุดมการณ์ของสัมพันธมิตรและต่อประเทศของเขาเอง และโดยความรู้เห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า เขาก็เป็นบุคคลที่ได้ส่งเสริมมิตรภาพระหว่างอังกฤษกับสยามเป็นอย่างหนักแน่นมากด้วย สายระยางแห่งการต่อต้านในท้องถิ่นแห่งการกดขี่ของญี่ปุ่นในดินแดนเอเชียอาคเนย์ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นนั้นถึงจะมีช่องว่างอยู่บ้าง ก็มีอยู่อย่างเล็กน้อยเหลือเกินและสายระยางที่เข้มแข็งที่สุดอันหนึ่งก็ได้แก่สายระยางซึ่งได้บากบั่นสร้างสรรค์ขึ้นโดยประติษฐในสยามนี้เอง (เสียงแห่งความชื่นชมยินดีได้ให้ร้องก้องขึ้นเป็นเวลายาวนาน)”

๑๐ หมายถึง หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี) – บรรณาธิการ

ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย

การเสวนาในงานวันปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๘
ในหัวข้อ “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย”

เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘

ณ ห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์ ตึกโดม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

วิทยากร: อาจารย์ ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คุณสันติสุข โสภณสิริ
ประธานกรรมการสถาบันปรีดี พนมยงค์

ผู้ดำเนินรายการ: อาจารย์ ดร.ณัฐ ฟูวงศ์เจริญ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีดี ธรรมานุสรณ์
๒๕๕๘

อาจารย์ ดร.ฐิติ พวงศ์เจริญ

สวัสดีครับท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน วันนี้เป็นวันปรีดี พนมยงค์ ที่ครบรอบมาอีกราวหนึ่ง ในป็นี่เป็นปีที่พิเศษ เพราะครบรอบ ๗๐ ปีของการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นช่วงเวลาที่น่าสนใจ เพราะว่าในสัปดาห์ที่ผ่านมา ในยุโรปก็มีการจัดงานฉลองการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งอังกฤษก็ดี รัสเซียก็ดี และไทยเองก็เป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม แม้จะไม่ได้มีสถานะเป็นมหาอำนาจ ไม่ได้มีสถานะเป็นผู้ชนะ แต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ส่งผลกระทบโดยตรง เปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองไทย โฉมหน้าเศรษฐกิจและสังคมไทยแบบถอนรากถอนโคน ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็มีตัวแสดงอยู่มาก ตัวแสดงที่เชื่อว่าหลายคนคงไม่เอ่ยถึงไม่ได้ก็คือ ขบวนการเสรีไทย

อะไรคือขบวนการเสรีไทย ขบวนการเสรีไทยมีคุณูปการแค่ไหน ผมคิดว่าในวันนี้ ท่านวิทยากรทั้ง ๒ ท่านจะมาช่วยเฉลย แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย ซึ่งก็เป็นโอกาสอันดีเพราะว่าในแง่มุมธรรมศาสตร์ก็มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับขบวนการเสรีไทย ท่านผู้ประกาศการ คือแกนนำผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยและมีบทบาทสำคัญนับตั้งแต่การก่อตั้งจนถึงการสลายลงของเสรีไทยหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒

คุณสันติสุข โสภณศิริ

กราบคารวะท่านทายาท อดีตหัวหน้าคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา กราบคารวะทายาท อดีตท่านผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และกราบคารวะทายาทอดีต พลพรรคเสรีไทยทุกท่าน และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

การอภิปรายในหัวข้อเรื่อง “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย” ผมอยากจะใคร่ขอปรับขยายชื่อของมหาวิทยาลัยสักนิดหนึ่ง เพื่อให้ตรงกับบทความของท่านอาจารย์ปรีดี ที่เคยเขียนไว้เกี่ยวกับบันทึกการของการก่อตั้งเสรีไทย และการต่อต้านญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านได้อุทิศหัวข้อหนึ่งให้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยใช้ชื่อว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นที่ตั้งรับของกองบัญชาการองค์การต่อต้านที่ใช้ชื่อว่า ขบวนการเสรีไทยและเป็นค่ายกักกันคนอังกฤษและคนอเมริกันระหว่างสงคราม ในหัวข้อของท่านมีคำขยายและชัดเจนนะครับว่า ท่านให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในช่วงนั้นยังมีความหมายอยู่ครับ เพราะฉะนั้นผมจะพูดปูพื้นฐานอดีตก่อนจะพูดถึงความหมายของขบวนการเสรีไทยกับธรรมศาสตร์

ในการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผมถือว่าเป็นคู่แฝดกับการปฏิวัติสยาม ๒๔๗๕ ซึ่งเราจะกล่าวถึงมหาวิทยาลัยของเราลอย ๆ ไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะการต่อสู้เรื่องเกี่ยวกับสันติภาพและเอกราชมันเชื่อมโยงในประเด็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย เรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาค ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งก็มีงานวิชาการของหลาย ๆ ท่านออกมา ประเด็นนี้ผมถือว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นคู่แฝดกับการปฏิวัติสยาม ๒๔๗๕ อันนี้แยกกันไม่ออกถึงแม้เราจะตีกรอบประเด็นว่าจะพูดเกี่ยวกับเรื่องภารกิจของขบวนการเสรีไทยอย่างเดียวไม่ได้ครับ เพราะว่าถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ๒๔ มิถุนายน

๒๔๗๕ ก็ไม่มีการสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๗ โดยเด็ดขาด ทั้ง ๒ อย่างเชื่อมโยงกันเพราะเราทราบกัน ดีว่า ๓ วันหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็มีการสถาปนารัฐธรรมนูญ ฉบับแรกของประเทศไทย มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองทางการเมืองครั้งสำคัญโดยให้อำนาจของราษฎรหรือประชาชนชาวไทยเป็นอำนาจสูงสุด และเป็นจุดเริ่มต้นของระบอบการปกครองที่เราเรียกกันในภายหลังว่า “ระบอบ การปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” อันนี้สำคัญ มากนะครับ

และการที่ท่านอาจารย์ปรีดี เลือกเอาวันที่ ๒๗ มิถุนายน มาเป็นวัน สถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก็เพื่อให้มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ผูกโยงกับรัฐธรรมนูญ เพราะเหตุว่าในสมัยที่คณะราษฎรยังมี บทบาทในบ้านเมืองอยู่ ๑๕ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๙๐ หลัก ๖ ประการ เป็นหลักที่สำคัญ จริงอยู่ว่าหลัก ๖ ประการไม่ได้อยู่ในรัฐธรรมนูญ แต่ท่าน อาจารย์ปรีดีได้เคยกล่าวไว้ว่า ในการปฏิญาณตนเพื่อพิทักษ์รัฐธรรมนูญ สมาชิก สภาผู้แทนราษฎรจะต้องถือเอาหลัก ๖ ประการเป็นเสมือนหนึ่งกฎหมายของ รัฐธรรมนูญ ถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลในยุคนั้น หลักอันหนึ่งที่ทำให้เกิด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นั่นคือหลักข้อที่ ๖ จะให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ ราษฎร และเมื่อเกิดขึ้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการกิจการที่จะดำเนินการ ตามหลัก ๖ ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เราจะพูดกันในวันนี้ก็คือ หลัก ข้อที่ ๑ หลักเอกราช ในเรื่องที่จะดำรงรักษาเอกราชทั้งหลาย ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการศาล อันนี้คือภารกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง

ส่วนใหญ่เมื่อเวลาเราพูดถึงบทบาทของท่านอาจารย์ปรีดี เรามักจะพูด ถึงบทบาทของท่านในฐานะที่ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มีหน้าที่

แทนองค์ประมุขของชาติในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่เรามากจะไม่ได้กล่าวถึงท่านในบทบาทที่ท่านเป็นผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง อย่างที่ผมได้กราบเรียนไว้ข้างต้น ถึงแม้ว่าท่านจะเขียนไว้ไม่ยาวมาก ท่านก็ถือว่าตำแหน่งผู้ประสานการเป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะเมื่อตอนที่ญี่ปุ่นเข้าประเทศไทย จากพระตะบองบุกลงมาที่บางปู และเข้ามาทางใต้ด้วย ในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ขบวนการเสรีไทยก็เกิดขึ้น ที่บ้านป้อมเพชรนิคมถนนสีลมในวันนั้นเอง ในขณะนั้นท่านยังมีฐานะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

หลังจากนั้นเมื่อจอมพล ป. ทำติกาทางการเมืองการทหารร่วมกับญี่ปุ่น ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็มีการจับกุมคนที่มีสัญชาติอังกฤษและอเมริกัน และตอนนั้นท่านก็ยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและเป็นผู้ประสานการอยู่ แต่ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม ท่านถูกยกฐานะขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งถือว่าไม่ใช่ตำแหน่งทางการเมือง ญี่ปุ่นต้องการเอาท่านออกจากตำแหน่งในรัฐบาล เพราะว่าท่านไม่ค่อยเห็นด้วยกับการที่ญี่ปุ่นจะมาพิมพ์พันธบัตรใช้ในประเทศ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ท่านได้ตกลงกับจอมพล ป. รวมทั้งหลวงอดุลเดชจรัส ว่าตำแหน่งผู้ประสานการของท่านเป็นตำแหน่งที่ไม่ได้มาจากรัฐบาล พูดโดยนัยว่า จอมพล ป. ไม่มีสิทธิที่จะปลดท่าน เพราะพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้ประสานการต้องได้รับการเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ไม่ใช่ตำแหน่งที่คณะรัฐมนตรีจะมาปลดออกได้ แต่จอมพล ป. ท่านก็ไม่ได้ทำอะไรอยู่แล้ว ท่านก็ให้ตำแหน่งนี้ ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการศึกษา และท่านก็ใช้ ๒ ตำแหน่งนี้ คือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และบทบาทของผู้ประสานการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการดำเนินภารกิจการเมืองใต้ดิน เพราะว่าภารกิจการเมืองบนดินก็ถูกลิดรอนไปหมดแล้ว อันนี้เป็นส่วนที่สำคัญและผมก็ได้อ้างอิงจากที่ท่านบันทึกไว้ด้วย

ในส่วนที่ท่านพูดถึงชัดเจนคือ ที่ธรรมศาสตร์เป็นกองบัญชาการสูงสุดแห่งหนึ่ง คือว่าในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ท่านใช้ทำเนียบท่าช้าง ที่อยู่ถัดไปจากถนนพระอาทิตย์เป็นที่ทำการของท่าน แต่ที่นี้ถือว่าท่านทำในฐานะของผู้ประสานการด้วย เมื่อย้อนกลับมาว่าเมื่อญี่ปุ่นกับไทยร่วมมือกันทางทหารแล้ว คนที่เป็นสัญชาติอังกฤษและอเมริกันก็ต้องถูกจับกุม ผมต้องฝากให้นักวิชาการวิเคราะห์ว่า น่าจะต้องมีการตกลงอะไรกัน เพราะอยู่ที่ ๆ หลวงอดุลเดชจรัส รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น มาตกลงกับท่านอาจารย์ปรีดีในฐานะผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่าจะขอให้ใช้ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่พักกันเชลยศึกที่มีสัญชาติอังกฤษและอเมริกัน เพราะฉะนั้นที่นี้นอกจากจะเป็นกองบัญชาการแล้วยังเป็นที่กักกันเชลยศึกอีกด้วย ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการจะช่วยฝ่ายสัมพันธมิตรนั่นเอง อันนี้ไม่ได้คิดว่าจะมาร่วมมือกับญี่ปุ่นเฉย ๆ นะครับ ผมคิดว่าจอมพล ป. ไม่รู้ เป็นไปไม่ได้

ถ้าให้ทางญี่ปุ่นจับไปเอง เชลยศึกก็คงได้รับความทุกข์ทรมาน แต่เมื่อไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ไทยก็มีสิทธิที่จะดูแลเชลยศึกด้วย ซึ่งก็อาศัยนักศึกษาธรรมศาสตร์เป็นเจ้าหน้าที่ดูแล อาจารย์ปรีดีก็ได้มอบหมายเลขาธิการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองและใช้บุคลากรดูแลที่นี้ จนกระทั่งศาสตราจารย์ที่สอนเศรษฐศาสตร์ ชาวอังกฤษ ท่านถูกจับแล้วท่านก็มีลูกศิษย์ ท่านก็สังเกตว่าทำไมดูแลดีจัง ไม่เหมือนกับญี่ปุ่นที่จับแล้วเอาไปทรมานท่านก็ถามนักศึกษานักศึกษาก็ไม่กล้าตอบ บอกว่าให้ไปถามผู้ใหญ่ แต่ภายหลังข้อสังเกตของพวกเชลยศึกเหล่านี้ได้ไปถึงสถานทูตสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยในขณะนั้น และมีบันทึกว่าช่วงปี ค.ศ.๑๙๔๒ คือช่วงระหว่างสงคราม ได้ตั้งข้อสังเกตว่านักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ก่อตั้งองค์กรต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นภายในประเทศ แต่ยังมีข้อสงสัยว่า คนในรัฐบาลที่นิยมพันธมิตรร่วมด้วยหรือเปล่า และคิดคิดว่าพวกนี้จะกระทำการเหมือนฝรั่งเศสเสรีในการก่อการปฏิวัติได้ดินขึ้น นี่ถือว่าเป็นข้อสังเกตที่ดี แสดงว่านักศึกษาเอาการเอางานมาก

ผลจากการที่ดูแลเชลยศึกทำให้ลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเตนกล่าวว่า
เชลยศึกหลายคนที่ได้รับการเมตตาตอนที่อยู่ที่ค่ายกักกันที่ธรรมศาสตร์ได้
แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อหลวงประดิษฐมนูธรรมในการที่ดูแลเชลยศึกเหล่านั้น
เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งนี้ก็มีผลทำให้ความรู้สึกของอังกฤษไม่แรงเกินไป เพราะอังกฤษ
โกรธมากที่เราไปประกาศสงครามกับเขาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕
และผมอยากจะพูดบทบาทของนักศึกษาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงนั้นนอกจากบทบาท
ของท่านผู้ประศาสน์การเอง และบทบาทของเลขาธิการมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เอง นอกจากศิษย์เก่าแล้ว แม้แต่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เองก็มีบทบาทสำคัญมาก

ในช่วงปลายสงครามมีการพบกันที่ติกโดม ช่วงราวเดือนสิงหาคม
พ.ศ. ๒๔๘๘ กับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มี
คณะของคนที่จะส่งไปที่กองกำลัง ๑๓๖ หรือ FORCE 136 ที่แคนดี ลังกา ท่าน
ก็มาส่งนักศึกษาที่นี่ และพอเข้าใจว่ามีการฝึก การซ่อมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่าจริง ๆ น่าจะมีการค้นคว้ามากกว่านี้ เพราะ
ว่าที่นั่นนอกจากจะเป็นค่ายกักกันแล้ว ยังเป็นที่นัดพบกลุ่มนักศึกษาที่จะไปปฏิบัติ
การร่วมที่ FORCE 136 ที่ลังกา จริง ๆ ก็ไปผนวกกับที่จุฬาฯ ที่จุฬาฯ ในเวลา
ใกล้เคียงกันก็มีการรับสมัครนิสิตจุฬาฯ เป็นทหารสารวัตรคู่กับธรรมศาสตร์ แต่ใน
ของธรรมศาสตร์เอง ผมเข้าใจว่าประวัติค่อนข้างเข้มข้นอย่างที่ผมกราบเรียน
แล้วว่าเป็นคู่มือการปฏิวัติสยาม ๒๔๗๕ ซึ่งตรงนี้เวลาทำเรื่องเกี่ยวกับขบวนการ
เสรีไทย ไม่ใช่เป็นเพียงขบวนการพูดขอเฉย ๆ มันมีเรื่องของหลัก ๖ ประการ
เกี่ยวข้อง มีเรื่องของ การต่อสู้กับเผด็จการภายในประเทศ

ถ้ายังจำกันได้ท่านที่เคยเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต มีคำปฏิญาณของ
ธรรมศาสตร์บัณฑิตว่า “บัณฑิตจะต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ต้องธำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ”
คือได้สถาปนาสถาบันที่ ๔ ขึ้นมา โดยจะอาศัยนักศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมืองเข้ามาทำหน้าที่ตรงนี้

ที่จะพูดได้ก็คือในช่วงตอนปลายสงครามโลก ตอนที่ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม แพ้การโหวตในสภา ในพระราชกำหนด ๒ ฉบับ คือ พระราชกำหนดเกี่ยวกับจัดตั้งมณฑลนครเพชรบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ อีกฉบับหนึ่งคือ พระราชกำหนดเกี่ยวกับการจัดตั้งพุทธบรมมณฑล ซึ่งก็แพ้โหวตทั้ง ๒ ฉบับ การแพ้โหวตนี้ก็คงเป็นการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทยด้วย เมื่อจอมพล ป. แพ้โหวต ท่านก็ลาออก และหวังจะมีการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งกลับเข้าไปใหม่ โดยเป็นอิทธิพลของขบวนการเสรีไทยซึ่งครอบคลุมรัฐบาลมากแล้ว และครอบคลุมสภาผู้แทนราษฎรมากแล้วก็ไม่ให้จอมพล ป. กลับไปอีก แต่ท่านจอมพล ป. ยังมีตำแหน่งสำคัญอีกก็คือ ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งจริง ๆ ตำแหน่งนี้ท่านสิ้นสุดเมื่อปี ๒๔๘๖ ผมจึงเข้าใจว่าตำแหน่งของท่านสิ้นสุดในช่วงใกล้กับตอนที่ท่านถูกปลด นั่นคือวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๗ ก็คือตำแหน่งของผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งตรงนี้เป็นส่วนที่สำคัญว่าแม้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะลงนามแทนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเวลานั้นในการปลดจอมพล ป. ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ยกให้ไปเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินก็ตาม โดยมีผู้รับสนองคือสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น ท่านอาจารย์ปรีดีแทนที่จะอยู่ทำเนียบทำข้างท่านมาอาศัยหลบอยู่ที่ธรรมศาสตร์นี้ครับ ท่านอาจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม ในวันที่มีการประกาศของกรมโฆษณาการในการปลดตำแหน่งของท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านไม่ได้หลบอยู่ที่ทำเนียบทำข้าง แต่ท่านหลบอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ผมวิเคราะห์ว่าที่ท่านอยู่ตรงนี้เป็นไปได้ว่าคงใกล้กองกำลังทหาร เพราะตอนนั้นพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ว่าท่านจะชรามากแล้ว จริง ๆ แล้วทางรัฐมนตรีและสภาสายเสรีไทยต้องการให้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งด้วยซ้ำ เพราะท่านเองเป็นผู้ที่เข้าใจเจตนารมณ์ของ ๒๔๗๕ นะครับ แต่ว่าท่านไม่พร้อม เลยให้ท่านคงอภัยวงศ์ มาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน แต่ท่านก็รับเป็นแม่ทัพใหญ่ โดยที่มี

หลวงสินดาโยธารักษ์ (จิต) เป็นรองแม่ทัพใหญ่และกองกำลังของพระนครและ
ธนบุรีมาตั้งอยู่ที่บริเวณสนามหลวงรอบวัดพระแก้วซึ่งก็ใกล้กับธรรมศาสตร์
ซึ่งจริง ๆ แล้วที่นั่นปลอดภัยที่สุดเพราะอยู่ใกล้กองกำลังของแม่ทัพใหญ่ เพราะฉะนั้น
นี่คือประวัติศาสตร์พื้นฐาน ซึ่งผมเองก็ยังไม่สามารถวิเคราะห์ได้มาก เพราะยัง
ขาดเอกสารอีกมากมาย แต่ผมก็ยังเข้าใจว่าในทางนิตินัย ทางท่านจอมพล ป.
และทางกลุ่มราษฎรสายประชาธิปไตยก็อาจจะขัดแย้งกัน แต่บางเรื่องก็คงตกลง
กันได้

ที่สำคัญในวันประวัติศาสตร์พื้นฐาน ในวันที่มีการยุติบทบาทของ
ขบวนการเสรีไทยอย่างเป็นทางการ ก็น่าจะเป็นวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ ซึ่ง
ถือว่าเป็นวันเดินขบวนสวนสนามครั้งใหญ่ของพลพรรคเสรีไทย ที่ถนน
ราชดำเนินต่อท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย โดยในเย็น
วันนั้นมีการเลี้ยงสโมสรที่ธรรมศาสตร์เช่นกัน ตรงนี้ถือว่าเป็นจุดสำคัญคือว่า
ท่านก็ใช้สถานที่แห่งนี้ในการยุติบทบาทของขบวนการเสรีไทยอย่างเป็นทางการ
แต่ข้อที่เราน่าจะสนใจมากขึ้นก็คือว่าคำสุนทรพจน์ของท่านเป็นประเด็น
ที่น่าสนใจ

ประเด็นที่ผมสนใจคือทำไมท่านถึงใช้คำว่า “ผู้ที่ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้า
คราวนี้ถือว่าเป็นผู้ที่รับใช้ชาติ มิได้ถือว่าเป็นผู้กู้ชาติ การกู้ชาติเป็นการ
กระทำของคนไทยทั้งปวง ซึ่งแม้ผู้ไม่ได้ร่วมในองค์การนี้โดยตรง ก็ยังมีอีก
ประมาณ ๑๗ ล้านคน” ผมเข้าใจว่าท่านคงไม่เพียงแต่ให้ผู้ที่เป็นพลพรรคเสรี
ไทยเจียมเนื้อเจียมตัวเฉย ๆ ผมเข้าใจว่าท่านหมายความว่าภารกิจที่จะกอบกู้
เอกราชได้สำเร็จ เพราะตอนนั้นต้องถือว่า ในฝ่ายของไทยถูกรุกรานโดยญี่ปุ่นก็
ถือว่าเราเสียเอกราชไปแล้ว และอีกเช่นกันฐานะทางนิตินัยของเรา เราก็ประกาศ
สงครามกับฝ่ายพันธมิตร โดยนิตินัยเราอยู่กับอักษะ ถ้าอักษะแพ้เราก็ต้องแพ้
ด้วย เพราะฉะนั้นภารกิจที่จะปลดปล่อยจากอักษะต้องอาศัยประชาชนชาวไทย

ในการร่วมกันกับขบวนการเสรีไทย ซึ่งรวมถึงการต่อต้านญี่ปุ่นด้วยนะครับ แต่
อีกภารกิจที่สำคัญก็คือว่าทำอย่างไรให้ทางพันธมิตรยอมรับ ท่านก็ต้องการ
ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทย นี่คือจุดยืนของประชาธิปไตยของ
คณะราษฎรที่สำคัญ แล้วก็ในการประกาศยุติบทบาทครั้งนั้น ชัดเจนว่าขอให้
สถิติประชาชนชาวไทยทั้งปวง ขอให้อยู่ในสันติภาพที่ถาวร นี่คือความต้องการ
ของท่าน

นายปรีดี พนมยงค์ ขณะรับการเดินสวนสนามของพลพรรคเสรีไทย พ.ศ. ๒๔๘๘

ที่นี้คำว่าสันติภาพที่ถาวรมันไม่ใช่เรื่องของการปลอดพ้นจากสงคราม
เฉย ๆ เพราะยังแฝงนัยยะไว้อยะ แม้ในการประกาศสันติภาพ อยู่ดี ๆ ประกาศ
สันติภาพวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ อยู่ดี ๆ สัมพันธมิตรจะมารับทั้งหมด
ก็ไม่ได้ แล้วตอนนั้นองค์การสหประชาชาติ ประเทศสัมพันธมิตรทั้ง ๕ ประเทศ
โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และจีนยังไม่ได้ลงสัตยาบัน
วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ด้วยซ้ำไป แล้วการประกาศอิสรภาพเกิดก่อน

การลงสัตยาบันของสหประชาชาติ แต่ท่านได้เขียนไว้ชัดเจน ท่านบอกว่าขอให้ประเทศไทยผูกพันกับสหประชาชาติตามกติกาที่ตกลงไว้ที่ซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา ในวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ตอนนั้นญี่ปุ่นยังไม่ได้ยอมแพ้ แต่มีความเคลื่อนไหวที่จะก่อตั้งสหประชาชาติระหว่างสงคราม และสิ้นสุดเมื่อตกลงกับ ๕ ชาติมหาอำนาจที่เป็นสัมพันธมิตร กับอีก ๕๐ ประเทศที่อยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งตอนนั้นแน่นอนไม่มีประเทศไทย ตรงนี้ที่สำคัญว่าในคำประกาศอิสรภาพมีชัดเจนว่า หลังสงครามแล้วประเทศไทยต้องทำตามพันธสัญญาที่มีต่อสหประชาชาติ เพราะอังกฤษเขาไม่รับอยู่แล้ว ฝรั่งเศสก็ไม่รับ เพราะเราไปทำสนธิสัญญาโตเกียว ๑๙๔๑ คือว่าเราได้ดินแดนพระตะบอง เสียมเรียบ ศรีโสภณ และลาวส่วนหนึ่ง โดยการตกลงของประเทศญี่ปุ่นให้มาเป็นของไทย ซึ่งเราก็ต้องคืนให้ อันนี้เป็นเรื่องของระหว่างประเทศ ไม่ได้เป็นการกู้เอกราชของไทยอย่างเดียว แต่เป็นการถือเอกราชอธิปไตยให้กับประเทศอื่นด้วย

ซึ่งตรงนี้ผมอยากจะพูดถึงมิติของขบวนการเสรีไทยที่น่าจะสอดคล้องกับยุคนี้ ยุคของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถึงแม้จะถูกตัดคำว่า วิชา กับ การเมือง ออกหรืออะไรก็ตามแต่ เพราะก่อนหน้านั้นผมพูดได้เลยว่า นักศึกษาธรรมศาสตร์ ตอนที่ประกาศสงครามอินโดจีน จอมพล ป. ปลุกระดมแล้วนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ก็ไปเป็นแนวร่วมในเอเชียมหาบูรพาของญี่ปุ่นด้วย มันมี ๒ ส่วนนะครับ หนึ่งคือชาตินิยม ด้านหนึ่งคือเรื่องเกี่ยวกับการรักชาติ ผมขอฝากไว้ตรงนี้นะก่อน ให้อาจารย์อีกท่านหนึ่งพูดต่อ ขอบคุณครับ

อาจารย์ ดร.ฐิติ พวงศ์เจริญ

ขอบคุณมากครับ จริง ๆ มีประเด็นที่ชี้ชวนให้มาคิดเยอะ ตรงนี้ที่เรานั่งอยู่ในวันนี้ก็เป็นจุดเกิดเหตุใช่ไหมครับ เป็นทั้งค่ายกักกัน เป็นทั้งศูนย์บัญชาการแห่งหนึ่งของขบวนการเสรีไทย ผมเข้าใจว่าติกโดมก็มีศูนย์ส่งวิทยุด้วย เพราะฉะนั้นเรากำลังนั่งอยู่ที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นการรำลึกที่ดี อีกประเด็นหนึ่งที่

น่าสนใจคือขบวนการเสรีไทยเป็นทั้งขบวนการกู้ชาติและเป็นขบวนการทางการเมือง ผมเข้าใจว่าเป็นประเด็นที่อาจารย์บางท่านพยายามที่จะเสนอแต่ก็ยังเป็นงานวิจัยที่ยังคงดำเนินต่อไป คือไม่ได้ต้องการแค่ปลดแอก แต่พูดถึงวิสัยทัศน์ว่าประเทศไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะก้าวเดินไปทางไหน การปกครองจะเป็นรูปแบบใด ก็เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในวิสัยทัศน์ของขบวนการเสรีไทยที่นอกเหนือจากการเป็นอิสระจากญี่ปุ่น หลังจากที่ได้ลองดูความเป็นมา ความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย ลากยาวไปถึงการยุติของสงคราม เราลองมาฟังอาจารย์ธำปันธ์ นิพิฏฐกุล ว่าอาจารย์พอมีอะไรแลกเปลี่ยนในประเด็น ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย เชิญครับผม

อาจารย์ ดร.ธำปันธ์ นิพิฏฐกุล

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน วันนี้ผมได้รับเกียรติให้มาเป็นผู้ร่วมสนทนากับพี่สันติสุขในส่วนของเสรีไทยกับธรรมศาสตร์ ผมอยากจะพูดในประเด็นแคบ ๆ คือวันนี้เดินเข้ามาตั้งแต่ตอนเช้า พยายามจินตนาการกับตัวเองว่าธรรมศาสตร์ไม่ได้เป็นอยู่แบบนี้ะครับ ต้องจินตนาการย้อนกลับไปในทศวรรษ ๒๔๘๐ ว่าธรรมศาสตร์เป็นยังไง ตรงไหนมีอะไร จริง ๆ ธรรมศาสตร์ก็ผ่านมาหลายยุคหลายสมัย ตอนผมอยู่นี่ก็สมัยปลาย ๆ ทศวรรษที่ ๒๕๒๐ ปี ๒๕๒๙ ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ต้องย้อนกลับไปอีก ๓๐-๔๐ ปี ที่จะเล่านี้คือเป็นธรรมศาสตร์กับเหตุการณ์

จริง ๆ เป็นประเด็นที่คล้าย ๆ กับเกร็ดประวัติศาสตร์ที่จะบอกเล่าให้พวกเราฟัง ก่อนอื่นต้องย้อนว่าปีนี้เป็นปีที่สำคัญในแง่ของการได้รับผลสำเร็จของขบวนการเสรีไทย ครบรอบ ๗๐ ปี คงเป็นปีที่เราจะรำลึกถึงไม่ใช่เรื่องของวีรกรรม แต่เป็นเรื่องของความร่วมแรงร่วมใจในการที่จะผลักดันประเทศชาติที่ตกอยู่ในวิกฤตอีกครั้งหนึ่ง ไม่ต่างไปจากชาวต่างชาติที่ประสบปัญหาเหมือนกันไม่น้อยทั้งในเอเชียและในยุโรป เพราะฉะนั้นเป็นปีที่ผมคิดว่าโลกคงจะต้อง

ตระหนักในเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่งว่าสงครามนั้นไม่ก่อให้เกิดคุณค่าหรือประโยชน์ใด ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับหัวข้อผมขออนุญาตพูด จริง ๆ พี่สันติสุขพูดไปแล้วจริง ๆ แล้วหัวข้อน่าจะเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองกับขบวนการเสรีไทย เพราะในเวลานั้นธรรมศาสตร์ยังใช้ชื่อเดิมอยู่ อยู่ในช่วงทศวรรษ ๒๔๘๐ สงครามเริ่ม ๒๔๘๔ ใช้ใหม่ครับ แต่จริง ๆ ความครุ่นของสงครามเริ่มตั้งแต่ปี ๒๔๘๒ ในยุโรปเริ่มตั้งแต่เยอรมนีเข้ารุกรานโปแลนด์ในวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ.๑๙๓๙ แม้ว่าเรื่องจะเป็นอดีต แต่อดีตครั้งหนึ่งก็เป็นชีวิตเลือดเนื้อ อารมณ์ ความรู้สึกเดียวกับเราในปัจจุบัน

ในส่วนของผมจะเล่าให้ฟังเกี่ยวกับธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย ในส่วนของเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ก่อนอื่นผมขออธิบายคร่าว ๆ ในแง่ของการปฏิบัติการกิจของเสรีไทยคงจะเห็นภาพคร่าว ๆ ได้ว่าเสรีไทยนั้นเป็นขบวนการที่ปฏิบัติการภายในประเทศ อีกส่วนหนึ่งอยู่ภายนอกประเทศที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ส่วนภายในประเทศอาจจะแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น ๒ งาน คือฝ่ายยุทธการ และฝ่ายการข่าว ทางฝ่ายยุทธการ ธรรมศาสตร์มีบทบาทค่อนข้างสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ระดับผู้บริหารไปจนถึงเจ้าหน้าที่รวมถึงนักศึกษาแผนกเตรียมและนักศึกษา มธก. ล้วนแต่มีส่วนปฏิบัติการกิจเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น ภาพรวมของเสรีไทยจะเป็นประมาณแบบนี้ ซึ่งแน่นอนว่าธรรมศาสตร์เป็นองค์กรภายในประเทศ เพราะฉะนั้นธรรมศาสตร์ก็ได้แบ่งหน้าที่ภารกิจทั้งในฝ่ายยุทธการและฝ่ายการข่าวในกรอบของเสรีไทย

ในประเด็นถัดมา ภารกิจของเสรีไทยในแง่ของธรรมศาสตร์ พี่สันติสุขบอกว่าเป็นกองบัญชาการลับ และมีผู้นำสูงสุดของเสรีไทยภายในประเทศ คือท่านผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์ ผมขออนุญาตให้สังเกตว่า ถ้ามว่าธรรมศาสตร์มีบทบาทอะไรอีกนอกจากเป็นกองบัญชาการลับแล้ว อย่างที่ ๒ เป็นค่ายกักกันเชลยฝ่ายสัมพันธมิตรภารกิจนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ ๑๐ วันหลังจากที่ญี่ปุ่นบุกเข้ามาในประเทศไทยเวลานั้น ภารกิจในค่ายก็ไปสิ้นสุดลงประมาณ

กลางเมษา ช่วงวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้เวลาประมาณ ๓ ปีเศษในการทำหน้าที่เป็นค่ายักกันเฉลยฝ่ายสัมพันธ์มิตร อีกหน้าที่หนึ่งของธรรมศาสตร์ในเวลานั้นเป็นแหล่งคัดเลือก และเป็นแหล่งอบรมของพลพรรคเสรีไทยในเวลานั้น ทั้งนักศึกษาเตรียมปริญญา และนักศึกษา มธก. เอง ก็มีส่วนเข้าร่วม อันนี้ยังไม่รวมถึงผู้บริหารตั้งแต่ตัวท่านผู้ประสานการลงมา

ภารกิจต่อมาอันนี้เป็นเรื่องให้ที่หลบซ่อนสมาชิกเสรีไทยที่ปฏิบัติการกิจอยู่ บางท่านก็เดินทางลักลอบเข้ามาจากศรีลังกา จากแคนดี เข้ามาที่นี้ ที่นี้ก็ใช้เป็นที่หลบซ่อนของสมาชิกเหล่านั้น หรืออีกส่วนหนึ่งที่ผมได้ข้อมูลมาคือว่า ธรรมศาสตร์ยังเป็นแหล่งสะสมยุทธโศปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติการกิจหน้าที่ของเสรีไทยด้วย มีการเล่าให้ฟัง ถ้าผมจำไม่ผิดคุณสัมพันธ์ บริเวณอาคารเรียน ต.มธก. ที่ปัจจุบันเป็นหอประชุมใหญ่ ทางใต้ดินก็เป็นแหล่งเก็บเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ฝ่ายสัมพันธ์มาทิ้งให้ ที่ผมพูดเป็นเพียงตัวอย่าง จริง ๆ ก็ยังมีอีกมากกว่านี้ ต้องพูดว่าในขณะนั้นการปฏิบัติการกิจเหล่านี้เป็นเรื่องลับทั้งสิ้น เราไม่สามารถรู้ได้ทั้งหมดว่าจริง ๆ แล้วปฏิบัติการอะไรบ้าง อันนี้ก็เป็นเรื่องใหญ่ ๆ ที่ผมได้ข้อมูลมา อย่างที่เล่าให้ฟังตอนต้นว่า เดินเข้ามาช่วงเช้าก็ต้องจินตนาการว่า ธรรมศาสตร์วันนี้จะมาพูดเรื่องเสรีไทย กับวันนั้นมันเป็นอย่างไรบ้าง ถ้ามันผิดเพี้ยนประการใดขอให้คุณสัมพันธ์ พึงประณิธิ์ คุณสุโข สุวรรณศิริ ช่วยทักท้วงนะครับ

ผมเข้าใจว่าภาพนี้น่าจะใกล้เคียงที่สุดกับธรรมศาสตร์ในเวลานั้น เพราะผมเช็คแล้ว เป็นปีที่อยู่ช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๘ คือเป็นช่วงของนักศึกษาเตรียมปริญญาพอดี ถ้ามว่าทราบได้อย่างไร ลองให้สังเกตมุมขวาด้านบนสุดเป็นตึกเรียงแถวยาวไปตลอด ปัจจุบันยาวไปถึงด้านหอประชุมศรีบูรพา เป็นตึกเรียน ๒ ชั้น เป็นแผนกเตรียมปริญญาในขณะนั้น ซึ่งตอนนี้กลายเป็นตึกคณะพาณิชยศาสตร์ไปแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่คิดว่าใกล้เคียงกับความจริงก็คือ ดูตรงบริเวณยอดโดมอาคารเรียนมีความยาวขนานไปกับถนนด้านหน้า เดิมคืออาคารเรียนหลังคา

มุงจากมีจำนวน ๒๐ ห้อง ไล่เรียงกันไป และถ้ายังจำได้โดยเฉพาะนักเรียนเตรียมปริญญาจะครับ อีกด้านหนึ่งจะมีศาลา ๘ เหลี่ยม ซึ่งเข้าใจว่าเป็นโรงอาหารมีน้ำล้อมรอบ แล้วก็บริเวณด้านหน้าตึกโดมยังเป็นสนามหญ้าลานโล่งยาวไปทางลานโพธิ์ในปัจจุบัน คิดว่าบรรยากาศนี้น่าจะใกล้เคียงที่สุดในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี่คือนสถานที่เกิดเหตุอย่างที่ผู้ดำเนินรายการเล่า จริง ๆ ในเรื่องของสถานที่เกิดเหตุผมอ่านจากหนังสือก็ได้ภาพหลายอย่าง บางท่านก็เล่าให้ฟังว่า พอสัญญาณเตือนดังขึ้น เครื่องบินบินมาพร้อมลูกระเบิดเป็นทิวแถว หลังจากนั้นทุกคนต้องวิ่งหนี บางคนก็ไปหลบที่ข้างกำแพงใหญ่ ถามว่ากองบัญชาการลับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นกองบัญชาการลับอยู่ที่ไหน อันนี้คงไม่ต้องสงสัยก็แน่นอนนะครับ คือตรงบริเวณตึกโดม ท่านผู้ประศาสน์การก็ทำงานที่นี่ และท่านก็ใช้ที่นี่นอกจากทำเนียบท่าช้างเป็นศูนย์บัญชาการต่าง ๆ ในการปฏิบัติการกิจ อันนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เป็นศูนย์สั่งการของเสรีไทยในเวลานั้น

อีกส่วนหนึ่งที่ผมขิ้นตันไว้ว่าที่นี่เป็นค่ายกักกันเชลยฝ่ายสัมพันธมิตร ค่ายกักกันเชลยจากที่ผมได้ข้อมูลมาก็ยังจินตนาการยังไม่แน่ชัดนัก เพราะยังหารูปที่ชัด ๆ ไม่เจอ แต่มีคนให้ข้อมูลมาเป็นลักษณะแบบนี้ เป็นอาคารที่อยู่ด้านหน้าตึกโดม อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นตึกชั้นเดียว มีเสาธงเป็นสัญลักษณ์ ถามว่าทำไมต้องมีเสาธง อันนี้เป็นเหตุผลที่ท่านผู้ประศาสน์การตั้งใจให้สัมพันธมิตรรับทราบว่าเป็นที่กักกันฝ่ายสัมพันธมิตร ในขณะเดียวกันก็จะทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรนั้นหลีกเลี่ยงที่จะก่อให้เกิดความเสียหายกับมหาวิทยาลัยแห่งนี้เพราะมีคนของสัญชาติท่านอยู่ อีกส่วนหนึ่งข้อมูลบอกว่าอาคารหลังนี้ ค่ายกักกันแห่งนี้ที่อยู่บริเวณคณะรัฐศาสตร์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาคารที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้น

อีกส่วนหนึ่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นแหล่งคัดเลือกและฝึกอบรมพลพรรคเสรีไทย อันนี้ผมได้ข้อมูลมาก่อนข้างน่าสนใจมาก

ในเวลานั้นโดยเฉพาะช่วงปี ๒๔๘๗-๒๔๘๘ คือเตรียมปริญญารุ่น ๗-๘ มีวิชา
ที่ธรรมศาสตร์เปิดเพื่อรับนักศึกษาเข้ามาฝึกอบรม เรียกว่าวิชากองพันสารวัตร
เข้าใจว่าจะเป็นข้อมูลจากคุณสมผัสนะครับ เป็นสิ่งที่พวกเรานักเรียนเตรียมใน
ขณะนั้นเข้าใจว่านี่คือการเข้าหอสารวัตรทหาร นี่ก็เป็นอีกวิชาหนึ่งที่เปิดอบรม
ในขณะนั้น ถามว่าใครบ้างที่จะเข้าฝึกอบรม ก็คือเพศชาย อายุตามเกณฑ์
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเตรียมปริญญารุ่น ๗ มีการรับนักศึกษาถึง ๓ รอบด้วยกัน
จำนวนจึงมาก แต่ก็มีข้อมูลว่าเป็นความตั้งใจของผู้ประศาสน์การ เพราะนักเรียน
เตรียมรุ่น ๗ ท่านผู้ประศาสน์การตั้งใจให้มาเป็นพลพรรคเสรีไทย รวมทั้งรุ่น ๘
ด้วย และยังรวมถึงนักเรียนเตรียมจุฬาฯในเวลานั้นด้วยก็มาสมัครในลักษณะที่
เป็นกองพันสารวัตร ถามว่ารับเข้ามาแล้วฝึกที่ไหน ผมได้ข้อมูลว่าฝึกบริเวณ
มท.นี้แหละครับ เช่น ห้องบนตึกโดม ดีไม่ดีห้องที่เรากำลังนั่งอยู่ก็อาจจะเป็น
ห้องที่ใช้ฝึกเสรีไทย หอประชุมชั้น ๒ อันนี้ผมไม่แน่ใจว่าหอประชุมที่อาคารเรียน
ที่เคยเป็นคณะบัญชีเดิม หรือหอประชุมบนตึกโดม อันนี้ไม่แน่ชัด มีการฝึกวิชา
นี้ที่หอสมุดด้วย บางส่วนก็ไปที่สนามหลวง บางส่วนก็ไปที่จังหวัดชลบุรี เข้าใจ
ว่าคงจะแบ่งเป็นกองร้อยและแยกไปบางส่วน ถามว่าฝึกอะไร ก็ฝึกการเป็นทหาร
ครับ ฝึกการใช้อาวุธเบาอาวุธหนักหลายประเภท มีทั้งปืนยาว ปืนกล ระเบิด
บาซูกา การยิงรถถัง เรียกได้ว่าเต็มอัตราศึก อันนี้ก็เพื่อที่จะเตรียมตัวสู้รบเมื่อ
เวลานั้นมาถึง ก็คือในช่วงปี ๒๔๘๗-๒๔๘๘ บรรยาการในแง่ของการไม่ไว้วางใจ
ระหว่างญี่ปุ่นกับรัฐบาลสยามก็เริ่มตึงเครียดขึ้น มีแนวโน้มว่าจะปะทะกันได้
ทุกเมื่อ อย่างที่พวกเราทราบที่ว่าฝ่ายสัมพันธมิตรเองก็พยายามที่จะรังไม่ให้ผู้นำ
เสรีไทยปฏิบัติภารกิจในเรื่องนี้ก่อนเวลาอันควรที่จะประสานกับฝ่ายสัมพันธมิตร
ถามว่าฝึกแล้วได้อะไร ก็ส่วนใหญ่เมื่อฝึกเสร็จก็จะติดยศเป็นนายสิบ
สารวัตรทหารหรือทหารสารวัตร อันนี้คือชื่อหลักสูตร ชื่อยศ ชื่อตำแหน่ง แต่
ถามว่าที่เป็นที่รู้จักในเวลานั้นคืออะไร ก็คือเป็นทหารของเสรีไทยนั่นเอง ประเด็น
ถัดมา ถามว่าเมื่อฝึกเสร็จแล้วผ่านหลักสูตรแล้ว ภารกิจของนายสิบสารวัตรทหารนี้

คืออะไร ข้อมูลที่มีประเด็นแรกคือปฏิบัติการกิจที่นี้แหละครับ ใช้เป็นกองกำลัง ในการคุ้มครองป้องกันกองบัญชาการลับที่นี้ ส่วนที่ ๒ ก็ไปทำภารกิจอื่นแทน ในเวลาฝึกก็มีบางท่านให้ข้อมูลมาว่าบางทีก็มีนายฝรั่งมาช่วยด้วย นายทหารของ นายฝรั่งสัมพันธมิตรก็เข้ามาช่วยฝึกให้กับเสรีไทยที่นี้ อันน่าสนใจมากครับ นายฝรั่งสอนพวกนายสิบว่า ถ้าคุณยิงแล้วพวกญี่ปุ่นไม่ตาย คนนี้จะตายแทน เพราะเขามากับดาบซามูไร ๘ เล่ม เพราะฉะนั้นก็ต้องเก็บเลยภายในจำนวน ไม่กี่นัด เพราะฉะนั้นในส่วนภารกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในแง่ของการเป็นแหล่งคัดเลือกและฝึกอบรม ที่ผมมีข้อมูลก็จะมี ลักษณะแบบนี้

ในส่วนนี้ผมขออนุญาตหยุดไว้ก่อน เพื่อจะมีอะไรเพิ่มเติม ผมอยากจะ เรียนว่าจริง ๆ แล้วหัวข้อ “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย” ในช่วงแรกก็ อยากจะสรุปแบบนี้ จริง ๆ แล้วมันอาจจะเปลี่ยนก็ได้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่า อย่างที่พี่สันติสุขได้เรียนไว้ ภารกิจอันนี้ไม่ใช่ภารกิจที่นอกเหนือไปจากหลัก ๖ ประการเลย เป็นหลักประการแรกซ้ำที่คณะราษฎรเคยประกาศไว้แต่แรกว่า “หลักเอกราช จะรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางการศาล ในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง” ผมจึงคิดว่า ธรรมศาสตร์นี้แหละครับที่เข้ามามีส่วน หรือเสรีไทยเข้ามาทำหน้าที่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักประการที่ ๑ ด้วยนั่นเอง ขอบคุณครับ

อาจารย์ ดร.ปรีดี พูลงศ์เจริญ

ขอบคุณอาจารย์ฐานันท์มากครับ ที่ช่วยชี้ให้เราเห็นอย่างละเอียด ขออนุญาตกลับมาที่คุณสันติสุขที่ได้ตั้งประเด็นไว้น่าสนใจมาก คือขบวนการเสรีไทยเป็นทั้งขบวนการกู้ชาติและขบวนการการเมือง ผมคิดว่าคงไม่มีใครปฏิเสธ บทบาทในฐานะการกู้ชาติว่าประสบความสำเร็จ อย่างน้อยในทางนิตินัยเรา ไม่ได้ตกเป็นชาติที่แพ้สงครามอย่างเช่นญี่ปุ่น แล้วถ้าเทียบกันในเวลาที่เข้าไปใน

สหประชาชาติ เราก็จะเร็วกว่าญี่ปุ่นเป็นเวลาหลายปี เราก็ไม่เคยถูกยึดครอง แต่ญี่ปุ่นถูกยึดครอง ๗ ปี แม้มีการนำทหารสัมพันธมิตรเข้ามาสวนสนามแต่ก็ไม่ได้มีการยึดครอง รัฐบาลเรายังคงสถานะความเป็นอธิปไตยอยู่ แม้ว่าบทบาทในฐานะขบวนการกู้ชาติดูสำเร็จอย่างยากที่จะปฏิเสธ บทบาทในฐานะขบวนการเมืองในการที่คุณสันติสุขบอกว่า มีวิสัยทัศน์ต่อการสร้างระบอบประชาธิปไตยตามหลัก ๖ ประการ ถ้าประเมินความสำเร็จตรงนี้จะเป็นอย่างไร เอาเข้าจริงหลังสงครามยุติ เราก็เห็นการกลับมาของจอมพล ป. การทำรัฐประหาร ปี ๒๔๙๐ ถ้าประเมินบทบาทของเสรีไทยลากยาวมาจนถึงหลังสงคราม คุณสันติสุขพอมีข้อคิดหรืออะไรแลกเปลี่ยนไหมครับ

คุณสันติสุข โสภณศิริ

สิ่งที่ผมอยากจะแลกเปลี่ยนก็คือว่า จริง ๆ แล้ววันนี้เป็นวันที่เราน่าจะสวนสนาม เหมือนกับที่กองทัพของสหพันธรัฐรัสเซีย ขณะนี้คือรัสเซียซึ่งสืบต่อมาจากโซเวียต ฉลองครบรอบ ๗๐ ปีชัยชนะที่เขามิ ไม่ใช้มีต่อประเทศเยอรมนี แต่ที่มีต่อลัทธินาซีเยอรมัน ซึ่งถือว่าเป็นภัยคุกคามสันติภาพของยุโรปและของประเทศไทยด้วย แต่อย่าลืมว่าเรามีตัวแทนทั้งของลัทธิฟาสซิสต์ อิตาลี และนาซีเยอรมันในประเทศไทย ก็ต้องบอกตรงไปตรงมาว่า ตัวแทนก็คือตัวแทนของรัฐบาลท่านผู้นำ ในประเทศไทยก็มีตัวแทนนี้อยู่ ผมไม่ได้หมายถึงว่าเราจะมาต่อต้านญี่ปุ่นหรือเราจะมาต่อต้านคนในสังคมไทย แต่เป็นสัญลักษณ์ว่าเราควรจะต้องต่อต้านลัทธิฟาสซิสต์-นาซี ซึ่งเป็นสุดโต่งของชาตินิยม เป็นลัทธิคลั่งชาติ ถือว่าชาติตัวเองเหนือกว่าชาติที่เล็กกว่า กลายเป็นลัทธิเชื้อชาตินิยม ซึ่งเราจะแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญ ซึ่งไม่ได้ต้องการจะสร้างความขัดแย้งในชาติ เพราะฉะนั้นเราจะไม่โตครับ พอสงครามของจบก็คือจบกัน ของเขาก็เปลี่ยนจากโซเวียตซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์เขาก็มาเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็เขาก็ยัง

สืบเนื่องสายทางประวัติศาสตร์ และผมคิดว่าภารกิจอันนี้นักศึกษาธรรมศาสตร์ ในฐานะที่มหาวิทยาลัยของท่านและของผมเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการสูงสุด ท่านผู้ประศาสน์การก็ออกไปแล้วนะครับว่าที่นี่เป็นกองบัญชาการ เป็นที่ปฏิบัติการภารกิจลับ แต่เวลายุติสงคราม ท่านมาอยู่อย่างเปิดเผยที่นี่ ไม่ใช่ว่าจบนะ ครับแต่มีภารกิจต่อเนื่อง

เมื่อเห็นว่าเราตั้งชื่อหัวข้อว่า “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย” ธรรมศาสตร์ก็แม้ว่าจะถูกตัดคำว่าการเมืองออกไป ถึงแม้ว่าหลังจากนั้นปี ๒๔๙๕ จะยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การออกไป และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านก็ มาเป็นอธิการบดี (คนแรก) ตั้งแต่ปี ๒๔๙๕-๒๕๐๐ ก็ครอบงำพอสมควรก็มีการ ต่อสู้ของนักศึกษาธรรมศาสตร์ในการทวงคืนมหาวิทยาลัย ซึ่งเราก็มีอนุสรณ์-สถานอยู่ตรงตึกโดมนี้ ถือว่าจิตวิญญาณมันไม่ได้หายไปไหน เพียงแต่ว่าวันนี้ ๗๐ ปี เราอาจจะไม่ได้ต่อสู้อย่างเข้มข้นแบบที่นาซีเยอรมันต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ แต่ว่าเราก็มีการฝึก การทำ operation ต่าง ๆ

ถ้าพูดอย่างไปตรงมาแล้วท่านอาจารย์ปรีดีในฐานะผู้นำ ท่านก็อยาก ที่จะมีปฏิบัติการโดยการใช้อาวุธกับญี่ปุ่นเพื่อเป็นการกดดันสหราชอาณาจักร ให้ยอมรับสัทธิ เพราะต้องเข้าใจว่าเวลาเราบอกว่า ท่านอาจารย์ปรีดีและ ธรรมศาสตร์คู่กัน ทั้งนักศึกษาและบุคลากรก่อน ๒๔๘๗ ที่นี่เป็นแค่กอง บัญชาการภายในประเทศ แต่ ๒๔๘๗ เมื่อเราต่อกับพันธมิตรได้ ทั้งผู้ประศาสน์ การเองและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง ตรงนี้กลายเป็นกองบัญชาการของ ขบวนการเสรีไทย ก็เป็นการเมืองระหว่างประเทศ แต่อังกฤษ อเมริกายังไม่ ยอมรับว่าเราเป็น Free Thai Movement ถึงแม้เสรีไทยจะใช้คำว่า Free Siamese Movement แต่การพูดกันเอาเองระหว่างไทยกับนักภาษาอังกฤษที่ อยู่ในขบวนการ แต่อังกฤษใช้ชื่อเราอย่างเป็นทางการว่า Resistance Movement ตลอด เข้าไม่มีคำว่า Free Siamese Movement เพราะฉะนั้น ใช้คำว่า Resistance Movement แปลว่าเขาไม่ยอมรับ

การที่เราพยายามผูกพันตัวเองเข้ากับสหประชาชาติ ทั้งที่ยังไม่มี
สัตยาบันวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๘๘ ก็เพราะหลังจากนั้นเราต้องไปทำเรื่องที่เป็น
จริง เช่น ต้องซื้อดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับอินโดจีน และอังกฤษเองก็ทำ
เหมือนเราแพ้สงครามคือเรียกค่าข้าวให้เราส่งข้าวฟรี ๑.๒ ล้านตัน โดยภายหลัง
มีการต่อรองซึ่งท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็มีส่วนมากนะครับที่ให้เหลือ ๕
แสนตัน ตอนหลังก็ไม่ใช่ว่าฟรีทีเดียว ก็มีการซื้อขายกันในราคาถูก เป็นการ
ยอมรับสภาพมาเรื่อย แต่ถ้าไปดูบันทึกของท่านอาจารย์ดิเรก ชัยนาม ซึ่งท่าน
เขียนไว้ในเรื่อง **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒** ท่านได้กลับมาเป็นรัฐมนตรี
กระทรวงต่างประเทศแทนหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นผู้ชี้แนะเอาลัทธิฟาสซิสต์
เข้ามาในไทย ท่านบอกว่าเราจะไปหวังอเมริกาอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องอาศัย
พรรคพวกที่อยู่ในสหประชาชาติ เพราะฉะนั้นไทยพยายามอย่างมากในการ
กดดันที่จะเข้ามาในสหประชาชาติ โดยพยายามทำตามข้อตกลงโดยเฉพาะฝ่าย
มหาอำนาจ ๕ ชาติ อย่างรัสเซียบอกว่า ไทยเกลียดคอมมิวนิสต์มากไม่ใช่หรือ
หลังจากนั้นเราก็ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซีย เพราะเราเห็นเขาเป็น
คอมมิวนิสต์ ในที่สุดเราก็ต้องให้เขามีสถานทูตกับเรา รัสเซียถึงจะยอมรับเรา
เพราะเรายอมรับความแตกต่างทางลัทธิจนกระทั่งเขารับ และเราก็เข้ามาเป็น
อันดับที่ ๕๕ ในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๙ ตอนนั้นนี่ถือว่าเป็นความพยายาม
ของรัฐบาลคณะราษฎรในสายของท่านผู้ประศาสน์การ ตรงนี้เป็นคุณูปการ
ที่ต้องส่งต่อมาถึงยุคเรา

เรื่องชาตินิยมหรือความคลั่งชาติ มันยังอยู่ในสังคมไทย เรายังไม่ได้ชู
ขึ้นมา เป็นไปได้ยังงว้านักศึกษามัธยมนี้ยังมีความคิดอย่างนี้อยู่ ซึ่งเราต้องดูข้อ
เท็จจริงทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะ วิทยาลัยนานาชาติปริดี พนมยงค์ ซึ่งที่ตั้ง
ในนามของท่านและตัวมหาวิทยาลัยก็ต้องมาสืบต่อในเรื่องของขบวนการรับรู้
ประวัติศาสตร์ตรงนี้ ให้มีความเคลื่อนไหวมีพลวัตรที่เป็นปัจจุบันตลอดเวลา

ผมย้อนกลับไปนิดนึง เรื่องที่ท่านอาจารย์ปริดีพยายามอยู่ร่วมกันอย่าง
สันติกับต่างประเทศ มีมาตั้งแต่ที่ท่านเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ปี ๒๔๘๓

ตอนที่ทำเรื่อง “The King of The White Elephant” หรือ “พระเจ้าช้างเผือก” ท่านก็จะเอนักศึกษาที่เอกจากอังกฤษ เอกฝรั่งเศส อันนี้ตามคำบอกเล่าของท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ มาเป็นส่วนใหญ่ในการเป็นนักแสดง แล้วใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ก็เพื่อที่จะสื่อกับนานาชาติและสื่อกับชนชั้นนำ และพระเจ้าช้างเผือกไม่ได้พูดถึงเรื่องการประกาศสงครามอย่างเดียว แต่บังเอิญท่านเอาบาลีมาใส่ *นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ* หมายความว่า *สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี* ความสงบนี้หมายถึงตั้งแต่จิตใจออกไป จากตัวเอง ครอบครัว และสังคม แล้วก็นอกจากภาวะสงครามแล้ว ก็คือภาวะที่มีสันติกับเพื่อนมนุษย์ ไม่มีเรื่องชาตินิยมอย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านอาจารย์สื่อ ท่านไม่ได้สื่อเพียงแต่ว่าเราต่อสู้เพื่อเอกราชเฉย ๆ แม้จะเป็นบทบาททางการเมือง ตรงนี้ผมเข้าใจว่าในสังคมไทยเรายังไม่มากเท่าที่ควร ในเรื่องของการทำวาระนี้ให้เป็นวาระของประเทศ และเป็นวาระระหว่างประเทศด้วย ว่าเรามีส่วนสำคัญในการสร้างสันติภาพให้กับโลก ผมอยากจะฝากไว้

นายปรีดี ผู้ประศาสน์การ มธก. และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
ขณะควบคุมการถ่ายทำภาพยนตร์เสียงในฟิล์มภาษาอังกฤษเรื่อง
พระเจ้าช้างเผือก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓

ที่สำคัญที่สุดก็คือว่าแม้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะเหลือด้วยว่า มธ. ตัดตัว ก. ออก แต่ผมก็เห็นว่าจิตวิญญาณเรื่องหลัก ๖ ประการ จริงอยู่ว่า อาจจะไม่ถูกเน้นมากในเวลานี้ โดยเฉพาะเรื่องหลักเอกราชเพราะมีความซับซ้อนมากในภาวะโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะเอกราชทางเศรษฐกิจ หรือแม้เอกราช ในการศึกษาข้อตกลงต่าง ๆ ซึ่งเราจะต้องดูให้ถี่ระหว่างที่เราไม่ตกอยู่ภายใต้ การครอบงำกับการที่เราเป็นในลักษณะชาตินิยม ตรงนี้ที่ผมอยากจะกล่าวไว้ว่า ในประเทศไทยเวลากับประเทศมหาอำนาจเรามักจะศิโรราบ แต่กับประเทศ เพื่อนบ้านที่เล็กกว่า เรามักจะยกตนข่มท่าน อันนี้ผมไม่ทราบว่าเป็นลักษณะ อะไร ซึ่งพูดง่าย ๆ ว่าจะแสดงความเป็นชาตินิยมหรือคลั่งชาติกับชาติเล็ก ๆ แต่ว่าในเรื่องของศักดิ์ศรีผมถือว่าสำคัญมาก ซึ่งก็อยากจะฝากไว้ว่าจิตวิญญาณ ตรงนี้มันผูกโยงกับเรื่องเสรีไทยเหมือนกัน

กับเรื่องของเศรษฐกิจ ซึ่งท่านอาจารย์ปรีดีในฐานะที่เป็นผู้ประศาสน์ การก็เคยพูดว่าอยากใช้นโยบาย “ภิกขาจาร” คือทำอย่างไรให้ยืนอยู่ด้วยลำแข้ง ของตัวเองทั้งในด้านการคลัง การเงินและเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็เชื่อมโยง กับประเทศนานาชาติอย่างเสมอภาคเสมอไหล่ แต่เวลานี้ผมเข้าใจว่าไม่ค่อยเป็น เท่าไหร่ เราดำเนินนโยบายเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการคลัง เรื่องระหว่างประเทศ ค่อนข้างจะไปเอื้ออำนวยกับระบบทุนที่มีลักษณะโลกาภิวัตน์หรือครอบงำ เรา ยังไม่ทันเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นภารกิจที่ต้องใช้สติปัญญามากและผม ก็ฝากว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อได้ศึกษาขบวนการเสรีไทยอย่างลึกซึ้งจะ เข้าใจประเด็นเอกราช ทั้งในเรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ และการศาล

อาจารย์ ดร.ปฐวี พ่วงศ์เจริญ

ขอบคุณคุณสันติสุขครับผม จริง ๆ อาจารย์ฐานันท์ก็ทิ้งท้ายไว้อย่าง น่าสนใจนะครับ ธรรมศาสตร์คือขบวนการเสรีไทย ไม่ทราบว่าถ้าจะให้อาจารย์ ลองขยายความหน่อยได้ไหมครับ เพราะจริง ๆ ขบวนการเสรีไทยก็มีเยอะ

ใช้ไหมครับ มีทั้งขบวนการเสรีไทยสายอีสาน ขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษ ขบวนการเสรีไทยสายอเมริกา หรือแม้แต่ทางจุฬาฯเองก็ดี มีงานวิจัยบางชิ้น บอกว่านั่นก็เป็นส่วนหนึ่งของเสรีไทย ถ้าอาจารย์เสนอว่าธรรมศาสตร์คือเสรีไทย ความเชื่อมโยงกับเสรีไทยส่วนอื่น ๆ เป็นอย่างไร และใหญ่โตที่อาจารย์บอกว่า เราเตรียมฝึกเพื่อรับที่อาจารย์ใช้คำว่าสงครามที่ไม่เคยเกิดขึ้น ความพร้อมของ ธรรมศาสตร์ ความใหญ่โตของนักศึกษาที่เข้าร่วมมีมากน้อยแค่ไหนครับ และเรา พร้อมแค่ไหนที่จะขัดขวางการยึดครองและความสัมพันธ์ของธรรมศาสตร์กับ ขบวนการเสรีไทยในสายอื่น ๆ เป็นอย่างไร หรือเป็นฟันเฟืองส่วนหนึ่งที่เทียบ เท่ากับส่วนอื่น ๆ อย่างไร อาจารย์ลองฉายภาพให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไกลออกไปจากมหาวิทยาลัยหน่อยได้ไหมครับ

อาจารย์ ดร.รूपันท์ นิพิฏรุกุล

ต้องตอบท่านผู้ดำเนินรายการแบบนี้ครับ พอตีหัวข้อคือ “ธรรมศาสตร์ กับขบวนการเสรีไทย” ผมเลยจำกัดแค่ธรรมศาสตร์ แต่จริง ๆ ก็ถ้าถามว่า ธรรมศาสตร์เท่านั้นใช่ไหมที่คือเสรีไทย คำตอบคือไม่ใช่ ผมคิดว่าธรรมศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นเองของเสรีไทยแต่ก็เป็นส่วนที่สำคัญ เพราะเป็นส่วนที่อยู่ ใกล้ศูนย์บัญชาการที่สุด แล้วก็อย่างที่ผู้ดำเนินรายการสอบถาม ผมก็คิดว่า ทั้งหมดทั้งมวลต้องกลับไปดูที่คำประกาศอิสรภาพรวมทั้งคำกล่าวของผู้นำเสรี ไทยในวันเดินสวนสนาม ผมคิดว่าในส่วนของธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์ก็ทำ หน้าที่ในแง่ของการเป็นพลพรรคด้วย การหาข่าวด้วย ก็อย่างหลายท่านบอกนะ ครับว่าในส่วนนี้ธรรมศาสตร์ก็เป็นศูนย์ในแง่ของการให้ข่าวกับฝ่ายสัมพันธมิตร ผมคิดว่าเสรีไทยมีของเขตที่กว้างขวาง เป็นขอบเขตที่ครอบคลุมคนไทยทุกชั้น ทุกระดับ ทุกพื้นที่ ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ ในแง่ของปริมาณ มากน้อยขนาดไหน ผมคิดว่าอย่างน้อยที่สุด คือการเดินสวนสนามในวันนั้น ใน วันที่ ๒๕ กันยา ก็น่าจะเป็นรูปธรรมที่ให้เราเห็นว่ามีการกำลังที่มีอยู่จริง

ท่านผู้ประศาสน์การเองก็ต้องการให้มีการเดินสวนสนามด้วย เพราะว่าการตั้งคำถามกันว่าอาวุธทั้งหลายที่มาจากฝ่ายสัมพันธมิตรไปอยู่ไหน เพราะฉะนั้นอันนี้ก็เป็นอย่างนี้ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรเห็นว่า หนึ่ง เรามีกองกำลังอยู่อย่างแท้จริง สอง อาวุธที่ได้มาเราจะนำมาใช้เมื่อถึงคราวที่จะต้องปะทะ เพราะฉะนั้นการเดินสวนสนามผมว่ามีนัยยะหลายอย่างนะครับ ท่านผู้ประศาสน์การก็ต้องการในเรื่องนี้เพื่อให้เห็นว่าปริมาณ จำนวน ความกว้างใหญ่ไพศาลของการปฏิบัติการกิจมันมีขนาดไหน ถ้าจะเรียกว่ามากกว่าทุกพื้นที่ ที่ปฏิบัติการกิจเป็นส่วนหนึ่งของเสรีไทยในวันสวนสนาม

เมื่อสักครู່ท่านผู้ดำเนินรายการพูดถึงเรื่องสงคราม จริง ๆ ผมพูดในส่วนที่เสรีไทยปฏิบัติหน้าที่ในธรรมศาสตร์เพื่ออนาคตในช่วงเวลานั้น แต่ถามว่าสงครามเกิดหรือยัง จริง ๆ เกิดแล้ว เกิดตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ แล้วที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกแล้วปะทะกับทหารไทย ตำรวจไทย และยุวชนทหาร เพราะฉะนั้นก็ต้องเรียกได้ว่าสภาวะสงครามก็ได้เกิดขึ้นแล้ว เพียงแต่ว่าญี่ปุ่นในเวลานั้นมีท่าทีจะลุ่มอล่วยกับคนไทย ผมมีข้อมูลอันหนึ่งซึ่งผมคิดว่าน่าจะเกร็ดประวัติศาสตร์ที่หลายท่านน่าจะทราบแล้ว ถ้ามว่าทำไมญี่ปุ่นถึงไม่รุนแรงมากกับคนไทยในเวลานั้น เพราะอย่างหนึ่งคือ เราคงจำกันได้ว่ามีอยู่ช่วงหนึ่งที่ก่อนที่ญี่ปุ่นจะมีปัญหากับไทย คือญี่ปุ่นมีปัญหากับจีนหลายเรื่อง ในที่ประชุมสหประชาชาติปรากฏว่าเมื่อญี่ปุ่นรุกรานจีน สันนิบาตชาติ ในเวลานั้นก็ลงมติคว่ำบาตร ญี่ปุ่นก็ไม่สนใจมติคว่ำบาตรของสหประชาชาติ แต่ปรากฏว่าผู้แทนไทยในสันนิบาตชาติดังตอกเสียง ก็เป็นเจตจำนงของรัฐบาลไทยในเวลานั้น ผู้แทนญี่ปุ่นในสันนิบาตชาติก่อนลุกเดินออกไปจากห้อง ได้เดินเข้ามาหาผู้แทนไทยและขอจับมือ และบอกว่าเป็นบุญคุณที่จะลืมเลอะอะไรประมาณนี้ แสดงว่าคงเป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งเหมือนกัน อันนี้ก็เกร็ดประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่ง

ผมคิดว่าสงครามมันเกิดแล้ว แต่ว่าตอนนั้นมันมีกระแส ๒ ฝ่ายว่า เราจะสู้ต่อหรือไม่สู้ เมื่อประเมินแล้วคิดว่าไม่สู้ โดยเฉพาะฝ่ายผู้ประกาศนการ ก็ยินยอมที่จะให้ทำได้เพียงเดินผ่านเท่านั้น ข้อตกลงอื่นผู้ประกาศนการก็ไม่รับ ผมคิดว่าประเด็นนี้ก็ทำให้เห็นประเด็นที่ท่านผู้ดำเนินรายการพูดเมื่อสักครู่ว่าเป็นประเด็นมิติภายในทางการเมืองอยู่เหมือนกันในปรากฏการณ์ของเสรีไทย ในแง่ของสงครามเมื่อมันเกิดแล้วและยุติแล้ว มันก็กำลังจะเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ด้วยสถานการณ์ที่มันพัฒนาไปจนถึงปี ๒๔๘๗-๒๔๘๘ ผมอ่านหนังสือผมสัมผัสได้กับอารมณ์ความรู้สึกของคนที่เป็นทหารสารวัตรว่ามันกำลังจะเข้าสู่สงครามจริง ๆ แล้ว และจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ก็ได้ เพียงแต่ในส่วนบนการติดต่อระหว่างผู้นำเสรีไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตรก็เป็นที่น่าประหลาดใจที่ชัดเจนว่าสัมพันธมิตรก็ยังยังไม่ยอมให้เสรีไทยปฏิบัติการใช้กำลังในประเทศ เพราะฉะนั้น มันอาจจะไม่ไปไปตามแผนที่สัมพันธมิตรต้องการ แต่ว่าอย่างที่เราทราบกันดีอย่างที่ผมเรียนไปสักครู่ว่า ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามเสียก่อน สงครามครั้งที่ ๒ กับญี่ปุ่นจึงไม่เกิดขึ้น

อาจารย์ ดร.ฐิติ พุ่มศรีเจริญ

ขออนุญาตถามอาจารย์อีกนิดนะครับว่า จริง ๆ ธรรมศาสตร์ก็ไม่เคยทำอะไรเป็นหนึ่งเดียวใช้ไหมครับ มีคนเห็นทางนั้น ก็จะมีคนเห็นทางนี้ อย่างเสรีไทยมีความเห็นที่ไม่ลงรอยในธรรมศาสตร์ไหมครับว่าบางกลุ่มอาจจะสนับสนุน บางกลุ่มอาจจะไม่สนับสนุน ถ้าเราดูในสังคมไทย ก็จะมีบางกลุ่มที่อาจจะเฉย ๆ หรือไม่รับเสรีไทยด้วยซ้ำ ถ้าเราอ่านจากประวัติศาสตร์ตอนอาจารย์ป่วยโดตรมลงมาที่ชัยนาท อาจารย์ป่วยก็โดนคนไทยจับ ระหว่างการจับกุมก็มีคนมาตะโกนว่าเป็นคนทรยศ คนขายชาติ ในธรรมศาสตร์เรารู้สึกว่าเป็นหนึ่งเดียวนะครับ แต่จริง ๆ มีความเห็นไม่ตรงกันไหม เราควรจะเป็นกลางดี หรือเข้าร่วมกับญี่ปุ่นดี มีความตึงเครียดบ้างไหมภายในธรรมศาสตร์เอง

อาจารย์ ดร.รฐาปัทม์ นิพิฏฐกุล

ผมขออนุญาตพูดประเด็นจากข้อมูลเท่าที่ดูมานะครับ ผมว่าก็ปกติเนะ ก็จะมีกลุ่มคนที่รักชาติบ้านเมือง ประสงค์ประเข้าร่วมในปฏิบัติการครั้งนี้ หรือกลุ่มคนที่เฉย ๆ อาจจะมีปัญหาหลายอย่าง มีหลายปัจจัยที่เราไม่สามารถจะเข้าร่วมได้ หรือกลุ่มคนที่คัดค้าน ไปเห็นด้วยกับฝ่ายอักษะ ก็มีอยู่เหมือนกัน อย่างที่คุณกริพูดในกรณีของอาจารย์ป่วยผมว่าน่าจะเป็นการเข้าใจผิดเรื่องการโคตรมลงมา ก็คือยังไม่แน่ใจนะครับ แต่ผมเองคิดว่าเป็นการเข้าใจผิด หรือเป็นการปฏิบัติที่ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่เข้าใจนะครับว่าที่เกิดขึ้นคืออะไร ผมคิดว่าก็เป็นปกติเนะครับ ในแง่ที่จะมีคนเห็นต่าง แต่ในแง่ภาพรวม ผมคิดว่าความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนส่วนข้างมาก ๑๐๐ % คงไม่ได้ อย่างที่เป็นไปตามคำกล่าวของท่านผู้ประศาสน์การในวันสวนสนามว่า คนไทยทั้งชาติที่ช่วยกันทำให้เหตุการณ์นี้ผ่านพ้นไปได้ ยังคงบอกว่าคนหนึ่งไม่มีส่วน คนหนึ่งมีส่วน ๕๐ % อีกคนหนึ่งมีส่วน ๑๐๐ % ก็คงจะไม่ได้ เพราะประเทศชาติก็เป็นของพวกเราเหมือนกัน แต่ว่าประเทศมันไปได้เพราะมีเจตจำนงส่วนข้างมากที่จะผลักดันประเทศไปข้างหน้า

อาจารย์ ดร.กฤษ ฟูวงศ์เจริญ

ก่อนจะเปิดเวทีเพื่อมีคำถาม ขอแลกเปลี่ยนจากข้างล่าง ผมอยากจะฝากท่านวิทยากรทั้ง ๒ ท่านลองทิ้งท้ายอย่างนี้ครับว่า ณ ปัจจุบันในฐานะที่ครบรอบ ๗๐ ปีการยุติสงครามโลก ๗๐ ปีแห่งสันติภาพ ๗๐ ปีของขบวนการเสรีไทย เราคนไทยในยุคปัจจุบัน จะเป็นคนในวงธรรมศาสตร์ก็ได้หรือนอกก็ได้ ในวงวิชาการหรือไม่ใช่วิชาการ เราควรจะเรียนรู้อะไรจากขบวนการเสรีไทยบ้างครับผม

คุณสันติสุข โสภณศิริ

ขอพระคุณครับ ประเด็นสำคัญที่ผมอยากจะทิ้งท้ายก็คือ ในเรื่องของ “ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย” ก็เข้าใจว่าธรรมศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นท่านผู้ประศาสน์การเอง บุคลากร ครูบาอาจารย์ นักศึกษา ไม่ใช่เป็นกำลังหลัก แต่พวกนี้ถือว่าเป็นคนที่มีมันสมอง เพราะกองกำลังของนักศึกษาที่ถูกนำมาฝึกเพื่อเอาไปเป็นระดับหัวหน้าหน่วยในการปฏิบัติการจริง แต่สิ่งที่ธรรมศาสตร์ทำได้ในช่วงขณะนั้นคือ เมื่อสักครู่นี้ได้พูดเมื่อตอนต้นว่า มหาวิทยาลัยแห่งนี้ถูกตั้งขึ้นเพราะพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยผู้ประศาสน์การต้องได้รับการโหวตจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ได้อยู่ภายใต้รัฐบาล อยู่ภายใต้นิติบัญญัติ ก็คืออยู่กับตัวแทนของประชาชน แล้วที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงนั้น ก็มีฐานเศรษฐกิจเป็นของตัวเอง ซึ่งท่านทายาทของท่านผู้ประศาสน์การก็ทราบดี มีธนาคารเอเชียเพื่ออุตสาหกรรมและพาณิชย์การ ก็เป็นธนาคารของธรรมศาสตร์ มีทั้งฐานทุนมีทั้งฐานอิงจากสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรัฐบาลจะเข้ามาไม่ได้ ความเป็นอิสระในทางวิชาการจะสูงมาก การที่ท่านมีทุนเองจะสามารถทำตามหลัก ๖ ประการได้คือ ให้ความรู้แก่ราษฎร มหาวิทยาลัยก่อนนี้ เราก็น่าจะรู้กันว่ามีลูกท่านหลานเธอเข้ามา แต่ของธรรมศาสตร์ ตอนที่เปิดมีคนเข้าสมัครกว่า ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ คน มีทั้งคนชนบท คนถีบสามล้อ แต่นั่นไม่ใช่ประเด็น

ประเด็นคือคนเหล่านี้มีจิตวิญญาณ และสามารถเป็นตลาดวิชาที่คนสามารถเข้าถึง แต่ไม่ใช่ทุกวันนี้ที่เราบอกว่าออกนอกกรอบไปแล้วไง ออกนอกกรอบมันแพงครับ ในสมัยก่อนต้องทำให้คนทั่วไปเข้าถึงธรรมศาสตร์ เราไม่ได้เพียงแค่บอกว่ามีมหาวิทยาลัยแล้วทุกคนตะเกียกตะกายเข้ามาเอง ไม่ใช่ครับ มันต้องสามารถที่จะเอาตัวมหาวิทยาลัยไปเข้าถึงประชาชน ไม่ใช่ให้ประชาชนเข้าถึงมหาวิทยาลัย ซึ่งตรงนี้ผมถือว่าเป็นมิติสำคัญของท่านผู้ประศาสน์การที่ท่านต้องการใช้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองไปเข้าถึงประชาชน

ทุกหมู่เหล่าเพราะอย่าลืมนะว่าท่านผู้ประศาสน์การเองก็มาจากห้องไร้ออกมา ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่า ธรรมศาสตร์แม้จะออกนอกกระบวนแล้วจะอย่างไรให้ลูกหลานคนยาก คนจน คนใช้แรงงาน เข้ามาศึกษาเรียนในธรรมศาสตร์ได้ ไม่ใช่มีแต่โครงการข้างเผือก อันนี้ผมว่าสำคัญ แล้วประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ ไม่ใช่มีแต่คนชั้นกลางระดับสูง คนชั้นกลางระดับกลางเข้ามาเรียน ผมว่าบรรยากาศที่จะต่อสู้มันจะไม่มี

ผมยกตัวอย่าง บทกลอนบทหนึ่งซึ่งดีมาก เขียนโดยเปลื้อง วรรณศรี บอกว่า

“ลึงเหล่านี้นี้ที่โดมโหมใจข้า
ให้แกร่งกล้าเดือนปีไม่มีหวั่น
ถ้าขาดโดมเจ้าพระยาท่าพระจันทร์
ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม”

หมายถึงว่าที่ตรงนี้เป็นที่ตั้งของกองบัญชาการของเสรีไทยในอดีต ไม่ใช่เพียงแค่เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ขบวนการเสรีไทย แต่เป็นสัญลักษณ์ของการพิทักษ์ความถูกต้อง ความชอบธรรม รวมทั้งสิทธิเสรีภาพของมหาวิทยาลัย ซึ่งเกิดขึ้นได้ก็ต้องสร้างโครงสร้างมหาวิทยาลัยให้มีฐานทุนเป็นของตัวเอง และฐานทุนนี้ไม่ใช่ไปเรียกเก็บขูดรีดจากนักศึกษา จนกระทั่งนักศึกษาที่เป็นลูกหลานคนใช้แรงงานเข้ามาไม่ได้ ผมถือว่าประเด็นนี้ที่ผมอยากจะฝากไว้ ในเรื่องของความเป็นอิสระทางวิชาการซึ่งต้องเชื่อมโยงกับฐานทางเศรษฐกิจ และความเป็นอิสระของการก่อตั้งมหาวิทยาลัย เราก็ควรจะผลักดันให้มหาวิทยาลัยอื่น ๆ เกิดในลักษณะนี้ด้วยเช่นกัน ขอขอบคุณครับ

อาจารย์ ดร.ภุรี พวงศ์เจริญ

เชิญอาจารย์รูปนั้นมารับผม

อาจารย์ ดร.รูปนั้นท์ นิพิฏฐกุล

ถ้าพูดถึงเสรีไทยจริง ๆ ผมนึกได้หลายอย่าง ผมคิดว่าเสรีไทยคือ
ประสบการณ์ของประชาชนในการต่อสู้ จริง ๆ ในตัวขบวนการเสรีไทยก็มีมิติ
ของกระบวนการการเมืองภายในอยู่ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าถ้าเรามองจากมุม
ภายใน มันก็คือการต่อสู้ของประชาชนกลุ่มหนึ่งที่มีต่อนโยบายของจอมพล ป.
ในเวลานั้น เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่อาศัยอีกขบวนการหนึ่ง ซึ่งมันมีปัจจัย
ภายนอกทำให้ขบวนการนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ปฏิเสธ
ไม่ได้ มุมมองแบบนี้มันก็ไปด้วยกันได้ ทั้งในแง่ของการเมืองภายในและการเมือง

ระหว่างประเทศนะครับ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าเสรีไทยคือการต่อสู้ของประชาชน
ร่วมกัน

เมื่อก็ผมก็นั่งคิดอยู่ ไม่แน่ใจว่าคลาดเคลื่อนหรือไม่ ทักท้วงได้นะครับ
นี่คือการต่อสู้ครั้งใหญ่ ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ หรือเปล่า เพราะ
ว่าก่อนหน้านี้ไม่แน่ใจว่ามีเหตุการณ์ใหญ่ ๆ แบบนี้ ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ
เพราะว่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ การรักชาติเกิด เอกราชมันจับต้องได้จริง
ผมว่าประชาชนตระหนักในเรื่องนี้และเสรีไทยก็ยิ่งตระหนักในเรื่องนี้โดยเฉพาะ
พวกที่เข้าร่วมอยู่ในขบวนการ ผมถึงบอกว่ามันเป็นประสบการณ์ของประชาชน
ในการที่จะได้รับทราบร่วมกันในการทำความเข้าใจ ความเป็นไปของรัฐที่ตัวเอง
ดำรงอยู่ การต่อสู้ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ในแง่ของการดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นสังคม
ไทยร่วมกัน ผมว่าอันนี้สำคัญมาก เสรีไทยทำให้สิ่งเหล่านี้มันเกิดขึ้นนะครับ และ
เสรีไทยก็ทำให้สิ่งเหล่านี้มันขยายตัวออกไปในหมู่ประชาชนทุกชนชั้น อันนี้ผม
คิดว่ามันสำคัญในมุมมองของเสรีไทยสำหรับผมนะครับ ขอขอบคุณครับ

อาจารย์ ดร.ปฐวิ พงศ์เจริญ

ขอบคุณอาจารย์มากครับผม ท่านผู้มีเกียรติมีใครมีคำถามไหมครับ
เชิญครับผม

คุณสมผัส พิงประดิษฐ์ (นักเรียนเตรียม มธก. รุ่น ๗)

จริง ๆ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสรีไทย หาอ่านได้ มีคนเขียนมาหลาย
ตำรา วันนี้สองจิตสองใจเพราะเก่า ๆ มันได้ผ่านมาแล้ว ได้เห็นมาแล้ว ได้ประสบ
มาแล้วแต่ว่าถึงวันนี้คิดว่า เพื่อต่อยอดของท่านผู้อภิปราย หรือต่อยอดชื่อ
ธรรมศาสตร์กับเสรีไทย ให้สมบูรณ์ ผมเองเป็นเสรีไทยที่นิรนาม จนกระทั่งตอน
นี้ผมก็ยังคิดว่าธรรมศาสตร์ไม่ใช่เฉพาะเสรีไทย ธรรมศาสตร์เป็นสมรภูมิของการ
ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย การสถาปนาประชาธิปไตย นี่เป็นสมรภูมิอันแรก สมรภูมิ

ที่ ๒ คือเป็นสถานที่กู้ชาติจากการเป็นเมืองขึ้น จากการรุกรานในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผมยังเน้น ๒ ปัญหา นี่ เพราะฉะนั้นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้น และฟังท่านผู้อภิปรายมีประเด็นที่ผมอยากจะพูด อยากจะทำความเข้าใจ ที่ผมยกย่องเชิดชูที่สุดคืออาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ท่านกู้ชาติ ทำธรรมศาสตร์ให้มี spirit รักชาติ รักความเป็นธรรม รักประชาชนได้อย่างไร ญีปุ่นรุกราน มีทหารมาครองประเทศตั้งแต่เหนือจรดใต้ ท่านมีกำลังอะไร ท่านเป็นพลเรือน แต่ทำไมท่านกู้ชาติได้ นี่เป็นอัจฉริยภาพของอาจารย์ปรีดี ที่ผมยกย่องและเทิดทูน

ผมเองเป็นเด็กบ้านนอก พ่อแม่เป็นเกษตรกรทำไร่นา ทำนา ได้เข้าธรรมศาสตร์ก็เป็นต่อศรัทธาใจของคนทั่วไป คนจนลูกชาวไร่ชาวนามาเข้าธรรมศาสตร์ได้อย่างไร นี่ก็เป็นแผนนโยบายของท่านอาจารย์ปรีดีที่จะทำให้ประชาชนที่มีฐานะยากจนได้รับการศึกษา รักชาติ รักความเป็นธรรม รักประชาชน รักประชาธิปไตย พอเข้าธรรมศาสตร์ได้ไม่กี่วัน ก็ได้พบกับท่านอาจารย์ ท่านสนใจนักศึกษาที่มาจากชนบทที่มีฐานะยากจน ก็ยังเป็นบุญคุณอยู่ทุกวันว่าถ้าไม่มีอาจารย์ปรีดีก็ไม่มีธรรมศาสตร์ เด็กบ้านนอกอย่างผมคงไม่ได้มาเรียนในมหาวิทยาลัย อันนี้เป็นพื้นฐานทางความคิด และที่ต่อศรัทธาที่สุดตอนที่ญีปุ่นรุกรานเข้ามา ยึดประจวบฯ ปากน้ำ สมุทรปราการ ท่านอาจารย์ตั้งกองเสรีไทยซึ่งจากไม่มีอะไรเลยสู้กับญีปุ่น จนกระทั่งญีปุ่นยอมแพ้กองกำลังสัมพันธมิตร

แล้วนักศึกษาโดยเฉพาะรุ่น ๗ ที่อาจารย์พาตพิง ตั้งแต่วันที่เข้ามหาวิทยาลัย จนกระทั่งตอนนี้ผมก็ยังสงสัยว่าท่านวางแผนได้อย่างไรที่เอนักศึกษาธรรมศาสตร์รุ่น ๗ จำนวน ๑,๒๐๐ คน มีเพียงหลังคามุงจาก ๑๒ ห้อง พื้นดิน ข้างฝาเป็นไม้ขัดแตะเป็นห้องเรียน รับตั้ง ๑,๒๐๐ คน ห้องเรียนก็ไม่มีตึกก็ต้องสร้าง โดยเรียนผลัดเช้า ๖๐๐ คน ผลัดบ่าย ๖๐๐ คน เรียนไปเรียนมาได้ประมาณเดือนหนึ่ง สงครามเอเชียบูรพาที่ระเบิดกรุงเทพฯ นักเรียนไม่สามารถ

เข้าเรียนได้ ต้องกลับบ้านไปส่งซีทไปตามบ้าน ตามภาคอีสาน ภาคเหนือ เรียนทางไปรษณีย์

ตอนนี้ผมเข้ามาเป็นทหารพลพรรคเสรีไทย ตอนนั้นนักเรียนเตรียมรุ่น ๗ เป็นกำลังหลัก ท่านไม่ได้บอกว่าให้มาเป็นเสรีไทยกู้ชาตินะ เพราะฉะนั้นหยุดเรียนมาทำสงคราม ขณะนั้นโจรผู้ร้ายชุกชุม เศรษฐกิจข้าวของแพง พวกเราก็เดือดร้อน ท่านสร้างพลพรรคเสรีไทยโดยที่ไม่ได้บอกว่าเป็นพลพรรคเสรีไทย รับสมัครนักเรียนเตรียม อายุที่จบยุวชนทหารปีที่ ๓ มาเป็นทหารสารวัตรรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศ ไม่ได้บอกเสรีไทย พวกเรา ๑,๒๐๐ คนเลยเข้าไปเป็นพลพรรค ผึกทหาร อยู่ ๒ ปี จนกระทั่งสงครามหนักเข้าพลพรรคสารวัตรทหารที่ถืออาวุธกลายเป็นพลพรรคเสรีไทย โดยที่เราไม่รู้ว่ในที่สุดเราจะต้องมาเป็นพลพรรคเสรีไทยเพื่อกู้ชาติ แต่ในขณะที่เราเป็นทหารไม่ได้ฝึกอาวุธอย่างเดียว เรายังได้รับการอบรมรักชาติ รักความเป็นธรรม รักเอกราช เสียสละเพื่อประเทศชาติ คือท่านทำงานทางความคิดด้วย ผึกให้เรารักชาติ รักความเป็นธรรม ต่อสู้กับศัตรูที่รุกราน จนทุกคนยอมเสียสละเป็นพลพรรคเสรีไทย โดยไม่ได้บังคับแต่เป็นนโยบาย เป็นกุศโลบายของท่านอาจารย์ปรีดี ไม่เหมือนปัจจุบันนี้ที่ต้องมีกองทัพ มีการยึดอำนาจ แต่ท่านไม่มีเลย

อาจารย์ ดร.ปรี พุงศ์เจริญ

ขอบคุณครับอาจารย์สัมพันธ์ ท่านผู้มีเกียรติครับนี่คือท่านอาจารย์สัมพันธ์ พึงประดิษฐ์ ท่านเป็นผู้ผ่านเหตุการณ์มาในยุคนี้นะครับ เป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ ขอเสียงปรบมือให้ท่านอาจารย์สัมพันธ์ พึงประดิษฐ์ด้วยครับ

นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์ (นักเรียนเตรียม มธก. รุ่น ๗)

ในเรื่องเชลยศึกที่อาจารย์พูดถึงตึกตรงนั้นที่เป็นตึกรัฐศาสตร์ตอนนี้เมื่อก่อนเป็นสโมสรนักศึกษาธรรมศาสตร์อยู่ ๒ หลัง เชลยสงครามถูกนำไปควบคุมอยู่ที่วัดชีราวุธ อยู่ ๆ อาจารย์ปริดีบอกเอาเชลยศึกมาไว้ที่นี่ ตอนนั้นเรายังวิพากษ์วิจารณ์ว่าชีราวุธมันไกล ที่ค่ายสถานีนางกอกน้อยที่ญี่ปุ่นมาทิ้งระเบิด อาจารย์ปริดีเอาเชลยศึกมาขังไว้ที่นี่ทำไม แต่ผมว่าอย่างที่อาจารย์ว่าท่านต้องรู้จักกันและท่านก็ต้องมีเหตุผลทางการเมืองของท่าน ผลที่สุดมันเป็นประโยชน์ทางการเมืองทั้งนั้นเลย นักเรียนเตรียมรุ่นผม จาก ๑,๒๐๐ คนเข้าร่วมเสรีไทยเกือบ ๑,๐๐๐ คน และปัจจุบันล้มหายตายจากเหลือ ๑๐ กว่าคน

อาจารย์ ดร.ปฐวี พ่วงศ์เจริญ

ทายาทท่านพลพยุหเสนา มีอะไรจะแลกเปลี่ยนไหมครับ

ทายาทท่านพลพยุหเสนา

ขอบคุณครับ เมื่อสักครู่มีท่านสงสัยว่าตอนนั้นกองทัพอากาศทำอะไร ผมก็พอจะทราบบ้างว่าเดิม กองทัพอากาศไม่มี มีแต่กองบินทหารบก แล้วท่านจอมพล ป. ท่านมาแปรสภาพกองบินทหารบกมาเป็นกองทัพอากาศ เมื่อประมาณปี ๒๔๘๒ ฉะนั้นกองทัพอากาศตอนนั้นยังไม่มีบทบาทอะไรมากครับ ขอบคุณมากครับ กองทัพอากาศที่เป็นเสรีไทยก็มี พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ เป็นผู้นำทหารอากาศ

ท่านผู้มีเกียรติ

แล้วท่านเสธ.ทวี เป็นคนขับไล่ ดร.ป๋วย ออกนอกประเทศใช่ไหมครับ

ทายาทท่านพลพยุหเสนา

ไม่เกียวนะครับ ไม่เกี่ยวกับพลอากาศเอกทวี

อาจารย์ ดร.ภุรี พวงศ์เจริญ

มีเรื่องหลายเรื่องนะครับที่ไม่มีความชัดเจนทางประวัติศาสตร์ คงต้อง
รบกวนงานวิจัย จริง ๆ มีคนทำงานวิจัยเรื่องเสรีไทยอยู่พอสมควรครับ
คิดว่าในวาระครบรอบ ๗๐ ปี ก็จะเป็นโอกาสที่ดีที่จะกระตุ้นการศึกษา
ทั้งสังคมโลก ไม่ว่าจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับธรรมศาสตร์หรือขบวนการเสรีไทย
ก็ดี แต่อย่างไรวันนี้ สมควรแก่เวลา ขอขอบคุณวิทยากรทั้ง ๒ ท่าน คุณสันติสุข
และอาจารย์ฐานันท์ ขอเชิญปรบมือให้กับวิทยากรทั้ง ๒ ท่านด้วยครับ ผมขอ
ขอบคุณท่านผู้มีเกียรติที่ร่วมฟังและหลายท่านที่แลกเปลี่ยนนะครับ ผมขอยุติ
การเสวนาแต่เพียงเท่านี้ครับ ขอขอบคุณครับ

ฐานันท์ นิพิฏฐกุล, สันติสุข โสภณศิริ, ภุรี พวงศ์เจริญ

อ่าน **ภราดรภาพนิยม** **ของ ปรีดี พนมยงค์**

วฟ.ดร.วรสรรภา ติระสังขะ*

เมื่อวันเสาร์ที่ (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ผ่านมา ได้มีโอกาสได้ไปร่วมเสวนาที่สถาบันปรีดี ในหัวข้อเรื่อง “ปรีดีศึกษา ครั้งที่ ๑ อ่าน **ภราดรภาพนิยมของ ปรีดี พนมยงค์**” มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ได้คิดต่อจากการไปร่วมเสวนานี้

เริ่มต้นจากการถามกับตัวเองก่อนว่า ทำไมเราต้องศึกษาความคิดของคนคนหนึ่ง? และความคิดของคนหนึ่งในอดีตยังคงสามารถนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบันได้หรือไม่? คำตอบที่ได้คือ โดยปกติ การอ่านงานของคนคนหนึ่ง เราก็มักจะศึกษาถึงผลงานหรือตัว text ที่คนคนนั้นเขียนออกมาว่าต้องการจะบอกจะสื่อสารอะไรแก่ผู้อ่าน แต่สำหรับการศึกษาถึงแนวคิดของคนคนหนึ่งนั้น เป็นการศึกษาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะเป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ บริบททั้งทางการศึกษา สภาพครอบครัว สภาพทางเศรษฐกิจ ที่มีอยู่ ณ ช่วงเวลานั้น ๆ ที่ทำให้คนคนหนึ่ง ได้รับการหล่อหลอม ได้รับอิทธิพล ได้คิดไตร่ตรองและนำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อสังคม ณ ขณะนั้น การศึกษาแนวคิดหรือประวัติศาสตร์ทางความคิดของคนคนหนึ่งนั้น มันมีคุณค่าอย่างมาก เพราะจะทำให้เราสามารถเข้าใจถึงแนวคิดที่อยู่เบื้องหลัง ที่เป็นพื้นฐาน ที่เป็นแก่น ที่หล่อหลอมให้คนคนนั้น ได้ทำ ได้เขียน ได้นำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อสังคม โดยการศึกษาแบบนี้ “เราจะมองคนคนนั้นด้วยสายตาที่เป็นธรรมมากขึ้น” การศึกษาแนวคิดของปรีดีก็เช่นกัน

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีดี วรสนานุสรณ์
๒๕๕๘

การมองแนวคิด เรื่องภราดรภาพนิยมในงานของอาจารย์ปรีดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเค้าโครงการเศรษฐกิจที่นำเสนอในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๖ จะทำให้เห็นว่า แนวความคิดเรื่องภราดรภาพนิยมนั้น ได้มีอิทธิพลต่ออาจารย์ ปรีดีอย่างมากพอสมควร โดยในช่วงที่อาจารย์ปรีดีศึกษาอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส นั้น เป็นช่วงเวลาที่อยู่ในระบอบสาธารณรัฐที่ ๓ เป็นยุคสมัยแห่งการก่อร่าง สร้างตัวของประเทศ ซึ่งเป็นระบบการปกครองที่เป็นอยู่อย่างยาวนานพอสมควร แนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยม (Solidarisme) ได้มีการพูดถึงอย่างกว้างขวาง และถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหว และแก้ไขปัญหาทางสังคม ทางการเมือง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นสาธารณรัฐที่ ๓ ของฝรั่งเศส ที่มีปัญหาหลักคือการทำอย่างไรให้คนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน ต่อคุณภาพการใช้ชีวิต การทำงาน เป็นต้น เริ่มโดยผ่านงานเขียนของนักวิชาการ คือ ศาสตราจารย์ Charles Gide (ชาร์ลส์ จีดี) และได้รับการขยายเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้จริงในทางการเมือง ผ่านข้อเสนอทางการเมืองของนักการเมืองที่ชื่อ Léon Bourgeois (เลอง บูร์ชัวร์) [อ่านเพิ่มเติมได้ที่หนังสือเรื่อง *ภราดรภาพนิยม (Solidarisme) ของ ปรีดี พนมยงค์*^๑ โดย ฐานันท์ นิพิฏฐกุล]

แนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยม เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีรากฐานมาจากเรื่อง “dette sociale” หนี้ทางสังคม (พันธะทางสังคมต่อกัน) ที่คนในสังคม ที่ส่วนที่มีสิทธิ มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน โดยรัฐจะต้องทำหน้าที่ บังคับตามกฎหมายเพื่อให้ทุก ๆ คนเคารพต่อพันธะหน้าที่ต่อกัน นอกจากนี้ ทฤษฎีเรื่อง “quais-contrat” สัญญาร่วมในทางกฎหมายแพ่ง ก็เป็นหนึ่งในแนวคิดพื้นฐานของภราดรภาพนิยมเช่นกัน

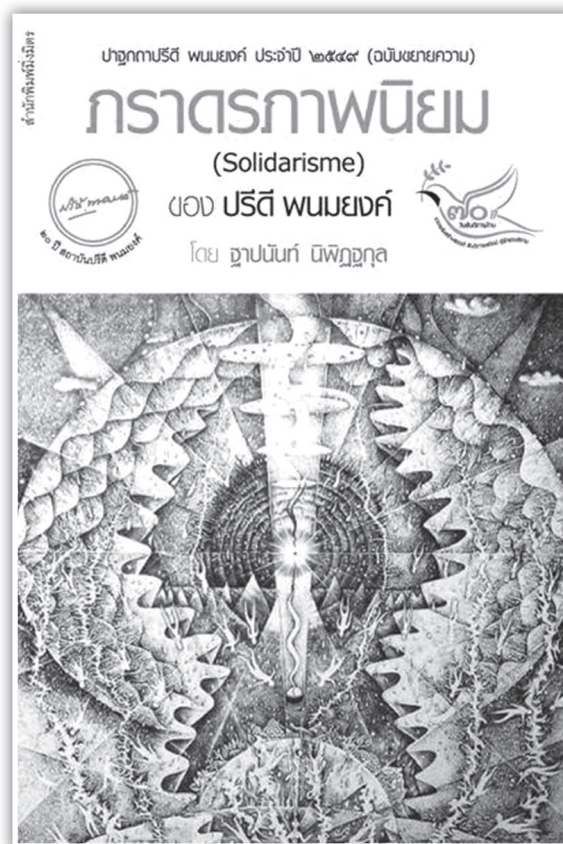
^๑ ฐานันท์ นิพิฏฐกุล. *ปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๔๙ ภราดรภาพนิยม (Solidarisme) ของ ปรีดี พนมยงค์ (ฉบับขยายความ)* (กรุงเทพฯ: ชนนิยม, ๒๕๕๘) - บรรณาธิการ

นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อครั้งออกเดินทางไปฝรั่งเศสในปี ๒๔๗๖
ภายหลังวิกฤตในการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ

แนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยม เป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันของคนหลาย ๆ คน เป็นความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ความเป็นพี่น้องของเพื่อนมนุษย์กับคนอื่น ๆ ในการทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในความโชคร้าย ความเสี่ยงภัยอันตรายของคนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ภราดรภาพนิยมเป็นการต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น รวมถึงสู่กับความเป็นทุนนิยม แต่ขณะเดียวกัน ภราดรภาพนิยมก็เป็นแนวคิดที่เติมเต็ม เสรีนิยม มาร์กซิสม์ และสังคมนิยม มันอยู่ตรงกลางของหลาย ๆ แนวคิด โดยมีหน้าที่เพื่อสร้างความสมดุลให้กับสังคม

แนวคิดเรื่องการตรากฎหมาย ถูกนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายของประเทศฝรั่งเศสอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการกำหนดนโยบายกฎหมายหลาย ๆ ด้าน ผ่านการกำหนดนโยบายของพรรคสังคมนิยมในฝรั่งเศสซึ่งออกมาในรูปแบบของรัฐสวัสดิการ

ในฝรั่งเศสปัจจุบัน สิ่งที่เห็นได้ชัดของการนำแนวคิดเรื่องการตรากฎหมายมาปรับใช้อยู่ ๒ เรื่องใหญ่ คือ ในกฎหมายปกครองที่เราเรียกว่า “responsabilité sans faute” ความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด และ “justice sociale” ความยุติธรรมทางสังคม

ความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด เป็นการขยายความรับผิดชอบของรัฐที่จากเดิม รัฐหรือฝ่ายปกครองเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นโดยที่รัฐหรือฝ่ายปกครองไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย รัฐหรือฝ่ายปกครองก็ไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจเกิดเหตุการณ์ความเสียหายที่ไม่ได้เป็นความผิดของผู้ใดเลย เช่น ความเสียหายที่เกิดจากงานโยธาสาธารณะ ถนนยุบ เป็นหลุมบ่อ วัตถุอันตราย ทางการแพทย์ หรือเหตุการณ์ทางภัยพิบัติ แนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยมจึงเป็นรากฐานของความคิดที่ว่า เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นโดยไม่ได้เป็นความรับผิดชอบของผู้ใด แต่จำเป็นต้องมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้ได้รับความเสียหาย ผู้ประสบภัย รัฐก็จะเข้ามาทำหน้าที่ในการชดเชยให้ เพราะการที่รัฐชดเชยให้ก็เท่ากับว่า พวกเราในสังคมร่วมกันรับผิดชอบในเหตุการณ์นั้น ๆ ร่วมกัน

แนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยมก็ถูกนำมาใช้ในเรื่อง “justice sociale” การสร้างความยุติธรรมทางสังคม เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลและรับผิดชอบร่วมกันต่อคุณภาพในการใช้ชีวิตของคนในสังคม ผ่านนโยบายที่สำคัญมากในฝรั่งเศสคือ เรื่องรัฐสวัสดิการ โดยเป็นการมอบความช่วยเหลือให้กับผู้อื่นในสังคมที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ แตกต่างกันไปให้ได้มีคุณภาพในการใช้ชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือจากรัฐในเรื่องการศึกษา ที่อยู่อาศัย สาธารณสุข ขนส่งสาธารณะ ครอบครัว หรือไปตลอดจนการเข้าถึงวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เพื่อให้คนในสังคมได้มีคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานในลักษณะที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด ผ่านวิธีการของการเก็บภาษีด้านต่าง ๆ

การเก็บภาษีลักษณะเฉพาะนี้เอง ไม่ว่าจะเป็นภาษีมรดก หรือภาษีที่ดิน ก็ล้วนแล้วแต่สามารถอธิบายถึงความจำเป็นได้ โดยผ่านแนวคิดภราดรภาพนิยม เพราะการที่เรามีทรัพย์สินเงินทองเพิ่มมากขึ้น เรามีที่ดินที่วันหนึ่งมันมีมูลค่าสูงขึ้น นั่นไม่เฉพาะแต่เราที่ทำให้ทรัพย์สินเงินทองมันงอกเงย หรือทำให้มูลค่าที่ดิน

สูงขึ้นเองในท้องตลาด แต่คนในสังคมต่างหากที่มีส่วนทำให้ทรัพย์สินเรา ที่ดิน เรา มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ดินรอบ ๆ ที่ดินของเรา ก็ล้วนแล้วแต่ทำให้ทรัพย์สินนั้นมันมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงไม่เป็นการแปลกแต่อย่างใด เมื่อมีการถือครองทรัพย์สินที่คนอื่น ๆ ในสังคมทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เราก็จำเป็นที่จะต้องตอบแทนสังคม หรือคนเหล่านั้นผ่านในรูปแบบของภาษีนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดเรื่องภราดรภาพนิยม ถูกนำมาหยิบยกมาใช้ผ่านยุคสมัย ผ่านกาลเวลา ผ่านบุคคล นักคิด ผู้กำหนดนโยบายต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน มันยิ่งกลับทำให้เห็นว่า ความเป็นภราดรภาพไม่เคยเหือดหายไปจากจิตใจมนุษย์ แต่เรากลับพบว่าสิ่งที่ที่เป็นแก่น เป็นใจกลางของแนวคิดเรื่องภราดรภาพนิยม คือ “การหยิบยื่นความมนุษย์ ให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” โดยที่เป็นการให้ที่ไม่ได้หมายถึงแต่แค่ทรัพย์สินเงินทอง แต่เป็นทรัพย์สินที่ควรติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด นั่นคือ “ชีวิต” “เสรีภาพ” “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” “ความมั่นคงของชีวิต” ที่ทำให้ #คนเป็นคน ที่ทำให้ #คนเท่ากัน นั่นเอง คำถามที่เราต้องนั่ง คิดไตร่ตรองต่อว่า แล้วในสังคมไทยล่ะ อะไรที่บังตาเราที่ทำให้เราเห็นคนไม่เป็นคน ที่เห็นคนไม่เท่ากัน ที่ทำให้สังคมแบบภราดรภาพที่อาจารย์ปรีดีหวัง เป็นไปได้ยากในสังคมไทย

คัดมาจาก matichon online ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1436936862

ปรีดี พนมยงค์ กับ รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับ ที่เกี่ยวข้อง

การเสวนาในโอกาส ๘๓ ปี การอภิวัฒน์สยาม
๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๕ ในหัวข้อ

“ปรีดี พนมยงค์ กับรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับที่เกี่ยวข้อง”
เมื่อวันพุธที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘

ณ หอประชุมพูนศุข พนมยงค์ สถาบันปรีดี พนมยงค์

วิทยากร: ศ.ดร.ธนศ อักษรณัฐวรรณ
วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์เกื้อ เจริญราษฎร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ดำเนินรายการ: คุณเจนวิทย์ เชื้อสาვეตี

ปรีดี พนมยงค์
๒๕๕๘

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาอะดี

มีแฟนนานูแฟนจากข้างล่างหลายท่านบอกว่าอยากให้งานเล็กเร็วขึ้น เราจะได้ไป สน.ปทุมวัน ต่อ วันนี้เราจะคุยกันเรื่องอาจารย์ปรีดีกับรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับที่ท่านเกี่ยวข้อง ผมเริ่มต้นด้วยการแนะนำวิทยากรที่อยู่ข้าง ๆ ผมทั้ง ๒ ด้าน วันนี้อาจารย์ฐาปนันทบอกผมว่าเป็นการรวม generation ไล่อายุมาจากซ้ายมาขวาสุด ผมแนะนำอายุน้อยสุดมามากที่สุดก่อน

ท่านแรกเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ ศูนย์ลำปาง นี่เป็นเวทีสาธารณะแรกของอาจารย์ และอาจารย์วรเจตน์ใช้คำว่า อาจารย์เกือ “มาทางนี้” คือมาทางประชาธิปไตย

ท่านต่อมานั่งข้างผม เป็นอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ หนึ่งในผู้ก่อตั้งคณะนิติราษฎร์ แต่ผมจำอาจารย์วรเจตน์อีกแบบ ผมชอบเพื่อน facebook ของผมคนหนึ่งที่นิยามอาจารย์วรเจตน์ว่า อาจารย์วรเจตน์เป็น นักกฎหมายของประชาชน ผู้จุดไฟในสายลม

ซ้ายสุดติดกับผม ท่านเป็นศาสตราจารย์ วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ เป็นอดีตคณบดีคณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เป็นอาจารย์ของใครหลาย ๆ คน เป็นครูของใครหลาย ๆ คน เป็นครูของอาจารย์วรเจตน์ด้วย อาจารย์วรเจตน์เดินมาและบอกว่าวันนี้จะมารอฟังอาจารย์ธเนศ

ผมมี ๒ เรื่องก่อนเราจะเข้าสู่การเสวนา วันนี้ เมื่อ ๘๓ ปีที่แล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาขึ้นไปเหยียบบนรถหุ้มเกราะคันหนึ่งและอ่านประกาศ ความว่า ราษฎรทั้งหลาย พึงรู้เถิดว่าประเทศเรานี้เป็นของราษฎรทั้งหลาย อันนี้คือประโยคเมื่อ ๘๓ ปีที่แล้ว ถัดมาอีก ๓ วัน วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามออกมาตรา ๑ ระบุว่า อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย แต่ผ่านมา ๘๓ ปี วันนี้ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ อำนาจอสูงสุดยังคงไม่เป็นของเรา เราผ่านการรัฐประหารมาทั้งหมด ๑๔ ครั้ง เมื่อเข้ามามีนักศึกษารายหนึ่ง

ถูกจับกุมตัว เพียงเพราะไปยื่นใกล้ ๆ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในช่วงบ่าย ขณะที่เรานั่งอยู่ที่นี้ นักศึกษากลุ่มหนึ่งอันได้แก่ ดาวดิน และนักศึกษาอีก ๘ คน ที่จัดกิจกรรมที่หอศิลปกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคมที่ผ่านมา ความจริงวันนี้ต้องไปมอบตัวกับตำรวจ แต่นักศึกษาเหล่านั้นเดินไปที่ สน.ปทุมวัน และบอกว่าไม่ขอมามอบตัว แต่ขอฟ้องกลับว่าตำรวจละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลายวันก่อนกลุ่มดาวดินปฏิเสธเข้ามอบตัวกับตำรวจ ถ้าจะจับไป

หนังสือพิมพ์ สยามราชบุรุษ ลงข่าวการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ปรีดี บุรณานุรักษ์
๒๕๕๕

จับที่เลย ดาวดินเขียนแถลงการณ์ขึ้นบน facebook ว่าเราจะรับประกันเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตยของเราด้วยตัวเราเอง นั่นคือดาวดิน

ผ่านมา ๘๓ ปี อำนาจยังไม่ถึงมือของเรา เรายังคงถูกห้าม ห้ามคิด ห้ามจัดกิจกรรม วันนี้ผมนั่งอยู่กับทั้ง ๓ ท่านเพื่อจะให้ทั้ง ๓ ท่านพาเรากลับไป สอนหนักกับอดีตเพื่อจะส่งคุณค่ากลับมาปัจจุบัน รอบแรกท่านละ ๒๐ นาที เริ่มต้นที่ ศาสตราจารย์ธนศ อารมณ์สุวรรณ ประมอด้อนรับดัง ๆ ครับ

ศ.ดร.ธนศ อารมณ์สุวรรณ

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติ ท่านผู้รักชาติและประชาธิปไตย พลเมืองเต็ม ขันของประเทศนี้ ผมมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสได้มา ร่วมพูดคุยอีกครั้งหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องของรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย ก็คาดไม่ถึงว่า ๘๓ ปีจะต้องมารื้อฟื้นประวัติศาสตร์แล้วก็ต้องทำความเข้าใจ ประวัติศาสตร์อีก ก็เป็นเรื่องที่ประหลาดพอสมควร

ผมจะเดินเรื่องให้กะทัดรัดใน ๒๐ นาที เพราะว่า ๓ ฉบับ ตกฉบับละ ๕ นาที ซึ่งท่านก็คงรู้ว่ามันเป็นไปไม่ได้ที่เราจะคุยเรื่องรัฐธรรมนูญในเวลาเท่านี้ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีนัยยะสำคัญมาก เพราะ ๒ ฉบับแรกคือฉบับที่มาจากการ เปลี่ยนแปลง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ ก็เป็นฉบับที่เรียกว่าเสนอ การเปลี่ยนรูปแบบของรัฐสภาของการปกครองต่าง ๆ ซึ่งถ้าหากว่าได้ใช้ต่อมา ไม่เกิดอุบัติเหตุทางการเมือง ผมคิดว่าวันนี้เราคงไม่ได้มานั่งที่นี่ เราคงไปทำ อย่างอื่นที่มีความหมายมากกว่า ก็คือมีความหมายพอ ๆ กับที่เราทำกันในวันนี้ แต่ว่าไม่ใช่ในลักษณะแบบที่เราทำกันอยู่ที่นี่

ก็เข้ามาถึงเรื่อง เนื่องจากการเมืองของสยาม ใช้ชื่อเก่าไปก่อนละกัน จริง ๆ ๒ ฉบับแรกเขาเรียกสยาม จนถึงปี ๒๔๘๙ ถึงใช้ประเทศไทย เมื่อพูดถึง การเมืองสยาม ผมคิดว่าคงจะต้องตระหนักหนึ่งว่าตกลงรัฐธรรมนูญอยู่ตรงไหน ของการเมืองสยาม ถ้าต้องมาเกี่ยว ทุกครั้งที่มียุทธการทางการเมือง

รัฐธรรมนูญต้องออก ต้องถูกทำอะไรสักอย่าง ในหัวข้อเขาก็ให้โยงไปถึงบทบาทของท่านปรีดี ผมอธิบายง่าย ๆ อย่างนี้ว่า ถ้าดูความหมายของรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับทั้งหมดที่พูดถึงและดูบทบาทของท่านปรีดีว่าอยู่ตรงไหน ผมคิดว่าคำตอบที่ง่ายสุดเลยก็คืออาจารย์ปรีดี คือความหมายของการปฏิบัติของสามัญชน ต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ๒๔ มิถุนาก็คือการปฏิบัติประชาธิปไตย ซึ่งในนั้นความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง คือไม่ใช่การปฏิวัติในแง่ของทฤษฎีว่ามีกำลัง ใช้กำลังโค่นล้มอะไรต่าง ๆ นั้น ในนี้ผมมองว่าระบอบการปกครองก่อนกับหลัง ๒๔ มิถุนาแล้วเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น โดยพื้นฐานโดยเนื้อหา ก็ต้องยอมรับว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบประชาธิปไตย

ที่นี้ความหมายที่ ๒ ซึ่งผมคิดว่าเป็นความต่อเนื่อง โดยเฉพาะที่ท่านอาจารย์ปรีดีจะต้องรับช่วงต่อมาก็คือปัญหาของความสำเร็จ ความล้มเหลว ก็คือการต่อเนื่องของการปฏิบัติ ๒๔ มิถุนา คือถ้าสำเร็จและเรียบร้อยเหมือนประเทศอื่น ๆ ที่สำเร็จกันไป ผมคิดว่าประวัติอาจารย์ปรีดีและครอบครัวหรืออะไรต่าง ๆ ก็คงจะเป็นอีกแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนกับในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นปัญหาของอาจารย์ปรีดีก็คือ หลังจากปฏิบัติแล้ว ความต่อเนื่องการปฏิบัติคืออะไร อะไรที่สำเร็จ อะไรที่ล้มเหลว นี่คือปัญหา

กลับมาที่รัฐธรรมนูญ ถ้าตีความกันง่าย ๆ ผมก็มองว่าถึงตอนนี้สำหรับเรา โดยเฉพาะการเมืองไทย ผมมองไปที่ความหมายเชิงสัญลักษณ์ และที่มาของความชอบธรรม คือใคร ๆ ก็รู้ว่ารัฐธรรมนูญคือกฎหมายสูงสุด เพราะฉะนั้นในนั้นมีแต่กฎหมายไม่ได้พูดถึงเรื่องอื่น แล้วมันเป็นสัญลักษณ์อะไร สัญลักษณ์มันเกิดจากการที่ตัวรัฐธรรมนูญทั้งหมดนั้นไม่สามารถดำรงอยู่อย่างที่มีมันถูกสร้างขึ้นมาได้ มันถูกใช้ ถูกเปลี่ยน ถูกแปร ถูกใช้อีกอะไรต่าง ๆ แล้วก็สร้างขึ้นใหม่ภายใต้ชื่อของรัฐธรรมนูญใหม่ ๆ นั้น เพราะฉะนั้นผมก็เลยมองว่าถ้ามันมีการต่อสู้ คัดค้าน เพื่อจะแย้งชิงตัวรัฐธรรมนูญ จริง ๆ ไม่ใช่จะเอาตัวรัฐธรรมนูญ แต่

ว่าเอาความหมายที่อยู่เบื้องหลังรัฐธรรมนูญมา ผมว่ามันก็น่าสนใจ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นการช่วงชิงระหว่างกลุ่ม ระหว่างชนชั้น ระหว่างประชาชน ขยายไปเรื่อย ๆ จากกลุ่มผู้นำไปจนถึงชนชั้น ชั้นสูง ชั้นล่าง แล้วก็ไปถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เรามาเห็นในช่วงหลัง ๆ ไซ้ใหม่ มีหลายชื่อ ทั้งหมดคือการต่อสู้ช่วงชิงที่จะเอาความหมายและความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญ มาตอบสนองความต้องการของเขาเหล่านั้น

อีกความหมายหนึ่งก็คือการเข้าถึงและกำกับควบคุมของอำนาจรัฐ เพราะในที่สุดแล้วความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญก็คือการให้ความชอบธรรมที่เข้าไปสู่อำนาจของรัฐในตอนนั้นได้ อันนี้เป็นการอธิบายถึงพัฒนาการของรัฐธรรมนูญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ที่ดีที่สุด หนังสือ **การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ** ของอาจารย์เสนห์ จามริก เขียนตั้งแต่ ๒๕๒๙ เพราะว่าอาจารย์เสนห์ก็มองรัฐธรรมนูญไม่เฉพาะในแง่ของกฎหมายเท่านั้น แต่มองกว้างไปกว่านั้น คือรัฐธรรมนูญมันเป็นประวัติของการต่อสู้ช่วงชิง ก็คือทฤษฎีของคนที่ทำให้ความหมายเอาไว้ คือบอกว่ารัฐธรรมนูญคืออัตชีวประวัติที่ดีเกี่ยวกับสัมพันธภาพทางอำนาจทั้งที่เป็นรูปธรรมและทางจิตใจ รวมถึงความไฝฝัน คือรัฐธรรมนูญที่เขาใช้กันส่วนใหญ่ก็จะพูดถึงอุดมคติ ต้องการไปให้ถึงฝัน อาจารย์เสนห์ก็เอามาให้ดูและบอกว่า แต่ของไทยไปว่าตามเขาก็คงไม่ได้เท่าไร ไซ้ใหม่ เพราะว่าเรามีประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นอาจารย์เสนห์มองว่ารัฐธรรมนูญน่าจะเป็นอัตชีวประวัติร่วมกันของประชาชนทั้งมวล ซึ่งย่อมมีสิทธิ รู้จักตนเอง แล้วก็รู้จักสังขธรรมของตนเอง อันนี้ก็คือความหมายที่อธิบายรัฐธรรมนูญในแง่ของนักรัฐศาสตร์

ที่นี้เข้ามาดูว่าธรรมนูญการปกครอง ๒๗ มิถุนา ๒๔๗๕ นี่คือรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยามประเทศ ทางด้านของอาจารย์ปรีดีก็แน่นอนว่าท่านเป็นผู้นำของคณะราษฎร เป็นผู้ออกการ และก็เป็นหนึ่งมันสมองที่สำคัญ ใครก็รู้ว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้อาจารย์ปรีดีเป็นคนร่างขึ้นมาเอง เพราะฉะนั้นแนวคิดอะไร

ต่าง ๆ ผมเข้าใจว่าก็คงจะมาจากท่านเป็นส่วนใหญ่ คงไม่มีเวลาไประดมความเห็นจากแกนนำ หรือผู้นำจากหลากหลายรุ่นต่าง ๆ เพราะฉะนั้นในนั้นก็จะมีสะท้อนตัวตน อุดมการณ์ ความเข้าใจของอาจารย์ปรีดีเป็นส่วนใหญ่ ลองดู ชื่อเต็ม ๆ ก็คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๖๐ ชั่วคราวมาเติมทีหลัง เดียวมาดูกันว่าชั่วคราวมาได้อย่างไร อันนี้ผมจะยกตัวรัฐธรรมนูญมาให้ดู รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะเริ่มต้นด้วยสิ่งที่เรียกว่าอารัมภบท ก็คือคำปรารภว่าทำไมต้องร่าง อันนี้ก็เป็นธรรมเนียมใช้มาตั้งแต่อเมริกา ฝรั่งเศส ไม่ใช่อยู่ ๆ มันลอยมาเอง มีคนทำอะไรมันขึ้นมา

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามอันแรกมาได้ด้วยอะไร มาได้ด้วยตรงนี้ครับ พรรคนี้ โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม เพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้นและโดยที่ซึ่งได้รับตามคำขอร้องของคณะราษฎรจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยมาตราต่อไปแล้วก็จะเข้าสู่เนื้อเรื่อง อันนี้อ่านดูแล้วเข้าใจไหมครับว่าใครเป็นคนเขียน คือมันก็กำกวมอยู่ระหว่างว่ารัชกาลที่ ๗ เขียนเอง หรือว่าคณะราษฎรเขียนให้ท่าน มันผสมกันอยู่นะ ภาษาไทยมีความอัศจรรย์ตรงนี้ ตรงที่ว่าตีความได้หลายแบบ

ที่นี้มาถึงเนื้อหา หมวดแรกเลยที่สำคัญที่สุดคือหมวดว่าด้วยอำนาจอธิปไตย หมวด ๑ มีอยู่ ๒ มาตราเท่านั้น ทั้งหมดนี้มี ๓๙ มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สั้นกะทัดรัดที่สุดในประเทศไทย ที่จริงควรจะรักษามาตรฐานนี้ไว้คือไม่ควรจะเกิน ๓๙ มาตรา แล้วก็ ๔-๕ หมวดเท่านั้นเอง หมวด ๑ มี ๒ มาตรา แล้วก็มาตราที่สำคัญที่สุดคือมาตราแรกที่ว่า อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย เข้าใจไหมครับ ต้องแปลไหมครับ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับเดียวที่เขียนชัดด้วยภาษาชาวบ้านง่าย ๆ แบบนี้ ฉบับต่อมาจะเปลี่ยนอำนาจอสูงสุดเป็นอำนาจอธิปไตย แล้ว เป็นของ ก็จะเปลี่ยนไปเป็น ย่อมมาจาก เดี่ยวคอยดูต่อไป เป็นรัฐธรรมนูญฉบับเดียวที่บอกตรง ๆ ไม่อ้อมค้อมเลยว่าอำนาจอสูงสุด

ของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย จำไว้เลยเพราะมันจะไม่มีอีกแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เขียนแบบนี้ คือในแง่ประวัติศาสตร์คืออ่านแค่มาตราเดียว เขียนวิทยานิพนธ์ได้แล้วในเรื่องรัฐธรรมนูญ

ที่เหลื้อมยกมาให้ดูเป็นตัวอย่าง หมวด ๒ ว่าด้วยกษัตริย์ อันนี้ ก็จะเป็นฉบับเดียวเหมือนกันที่เรียกพระมหากษัตริย์ว่า กษัตริย์ เฉย ๆ มีอยู่ ๕ มาตรา มาตรา ๓ บอกว่าเป็นประมุขสูงสุด มาตรา ๗ ก็พูดถึงการสนอง พระบรมราชโองการ เป็นที่มาของว่ากฎหมายจะต้องออกในนามของกษัตริย์ แต่ว่าจะต้องมีนายกรัฐมนตรีลงรับสนองพระบรมราชโองการ อันนี้คือการเถียง กัน ซึ่งบัดนี้ก็ยังคลุมเครือกันอยู่ว่าตกลงแล้วการลงสนองพระบรมราชโองการ แปลว่าใครกันเป็นคนมีอำนาจในการประกาศใช้ อำนาจในทางกฎหมาย ซึ่งก็ เป็นพัฒนาการที่แปลกดี ก้าวไม่พ้น ๒๔๗๕

หมวด ๓ สถาผู้แทนราษฎร ยาวที่สุดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ ๒๔ มาตรา ที่หลัก ๆ ในนี้คือยกมาเป็นตัวอย่างก็คือว่า พูดถึงระบบพระมหากษัตริย์สามารถที่จะไว้ได้กฎหมายที่สภาเสนอไปได้ ไว้ได้ได้แค่ ๗ วันเท่านั้น ถ้า ๗ วันแล้วไม่ลงมา แล้วสภายืนยันก็แสดงว่าผ่าน

หัวข้อต่อไปในหมวดนี้ก็คือสภามีสมาชิก ๒ ประเภทก็คือประเภท ๑ กับประเภท ๒ ก็คือเลือกตั้งกับแต่งตั้ง อันนี้ก็คือว่าด้วยสถานการณ์ของประเทศ ในขณะนั้น พูดง่าย ๆ ก็คือว่าประชาชนยังไม่รู้ว่ากลไก การเลือกตั้งคงเป็นไป ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเพื่อให้ปกครองได้ ก็ให้ประเภทที่ ๑ เลือกตั้งและประเภทที่ ๒ แต่งตั้งขึ้นมา ข้อที่ ๓ ที่น่าสนใจก็คือว่า ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรก รัฐธรรมนูญ ไทยเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกในโลกที่เริ่มต้นด้วยการไม่จำกัดสิทธิเสรีภาพ ไม่จำกัดสิทธิเพศสภาพของผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง ก็คือหญิงหรือชายมีสิทธิ ในการเลือกตั้งเท่าเทียมกัน อเมริกาหรือยุโรปใช้เวลาเกือบ ๕๐ ปีหรือ ๑๐๐ ปี กว่าจะให้ผู้หญิงมาลงเลือกตั้งได้ แต่ของไทยผู้หญิงมีสิทธิเลย เพราะฉะนั้นสตรี ต้องดีใจ

อันแรกผมก็ผ่านไป แล้ว อันนั้นก็คือหน้าตาของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นผลที่พูดง่าย ๆ ว่าอันนี้จะเห็นชัดเลยว่าน้ำหนักของการพูดถึงอำนาจ การใช้อำนาจนี้เป็นฝ่ายของคณะราษฎร เป็นส่วนใหญ่ในนี้ เพราะฉะนั้นพอเลือก พอเหตุการณ์บ้านเมืองคลี่คลายก็จะเริ่มมีการปกครอง เราก็รู้ว่ามีประนีประนอมเจรจกันระหว่างรัชกาลที่ ๗ กับคณะราษฎร ให้ท่านดำรงอยู่ในสถานะเป็นกษัตริย์ต่อไป ก็ต้องมีการประนีประนอม เพราะฉะนั้นจึงนำไปสู่ความคิดที่ว่าเมื่อถึงเวลาแล้ว ก็ควรจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คราวนี้มีคนมาร่วมร่างด้วยหลายคน ก็เป็นที่มาของรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ก็คือฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ซึ่งเรียกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม คราวนี้กระบวนการก็จะซับซ้อนมากขึ้น มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ผมจะผ่านไปเลย และมาตอนนี้คือรัฐธรรมนูญสมบูรณฉบับแรกของราชอาณาจักรสยาม ทั้งหมดมี ๖๘ มาตรา เพิ่มขึ้นมาจาก ๓๙ มาเป็น ๖๘ แล้ว ที่นี้ผมก็ดูที่คำปรารภแบบทุกที คือประวัติศาสตร์เราจะดูที่คำปรารภก่อน คราวที่แล้วมี ๓ บรรทัดเท่านั้นเองคือสั้นมาก บรรทัดนี้บอกวาม่าด้วยอะไร ก็บอกวาม่าด้วยคณะราษฎรให้มา อยู่ภายใต้อำนาจแต่คราวนี้เรื่องมันยาวขึ้นไปใช้ใหม่

ย่อหน้าแรกเป็นการพูดถึงอุดมการณ์ของรัฐสยามเก่า พูดถึงการปกครองที่มีระบอบกษัตริย์ตั้งแต่ยุคสุโขทัยมา มีจักรพรรดิราช การปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรม มาจนถึงราชวงศ์จักรี มาจนถึงราชาภิเษกพระปกเกล้าฯ อะไรต่าง ๆ ยาวเหยียด จนกระทั่งมาสุดท้ายปรารภว่าข้าราชการได้ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อให้สยามปกครองตามวิสัยอารยประเทศในสมัยปัจจุบัน ก็จึงให้ฉบับ ๒๓ มิถุนาที่เป็นฉบับชั่วคราว รัชกาลที่ ๗ บอกว่าเป็นชั่วคราวไปก่อน แล้วให้ร่างใหม่ก็คือฉบับนี้ บัดนี้ได้ร่างเสร็จแล้วจึงมีพระบรมราชโองการประกาศใช้ก่อนขอพระองค์ให้ดำรงอิสราธิปไตยโดยบริบูรณ์ อันนี้คือวรรคทอง ก็คือหมายความว่ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคมเป็นสัญญาประชาคมที่พระมหากษัตริย์บอกวาม่าให้ราษฎรมีอิสระ อธิปไตยโดยบริบูรณ์ ถ้าพูดแบบภาษาปัจจุบัน ดำรงอิสราธิปไตยโดยบริบูรณ์ ก็จะเกิดขึ้น

มาตรา ๒ อำนาจสูงสุดของประเทศ เปลี่ยนเป็น อำนาจอธิปไตย แล้ว และที่ เป็นของ ก็เปลี่ยนเป็นยืมมาจาก ปวงชนชาวสยาม แล้วก็อธิบายต่อไป ด้วยว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนานั้นแห่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ นี่คือการ ประนีประนอมระหว่างพระมหากษัตริย์กับคณะราษฎร พรรคนี้ก็คือว่าของการ บรรลุข้อตกลงของการปกครอง ของการแชร์อำนาจอธิปไตยกัน ที่สำคัญก็คือ หมวดเรื่องกษัตริย์คราวนี้เจรจาเสร็จ พระมหากษัตริย์วิได้กฎหมายนานได้ ๑ เดือน จาก ๗ วันเลื่อนมาเป็น ๑ เดือน

ความรับรู้ที่คนส่วนหนึ่งพยายามจะอธิบายว่าประชาธิปไตยไทย พระมหากษัตริย์ให้แต่ไม่ใช้รัชกาลที่ ๗ เป็นรัชกาลที่ ๕ เพราะว่าตั้งแต่ ๒๔๓๕ รัชกาลที่ ๕ เริ่มปฏิรูปสยาม เริ่มรวมศูนย์การปกครอง เพราะฉะนั้นก็มีคน พยายามจะอธิบายประวัติศาสตร์ใหม่่ว่าประชาธิปไตยเริ่มตั้งแต่ตอนโน้นแล้ว ซึ่งจริง ๆ รัชกาลที่ ๕ คือรวมศูนย์อำนาจทำให้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งจริง ๆ ก็ไม่เกี่ยวกับประชาธิปไตยนะ อันนี้ก็เป็นเกร็ดที่เรียกได้ ว่า การช่วงชิงความหมายของรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยมันไปไกลกว่าแต่ก่อน

ที่สำคัญในฉบับ ๑๐ อันวาก็คือหมวด ๔ เรื่องคณะรัฐมนตรีมาตรา ๔๗ คณะรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ว่าเขาไม่ได้กัน ถ้ามีคนที่มีความสามารถจะเชิญก็เชิญเข้ามาได้ แต่ว่าก่อนอื่นต้องเอา ส.ส. ก่อนถ้าผู้แทน ราษฎรไม่ได้ถึงไปเอาคนอื่น คนนอก ส่วนบทเฉพาะกาลเมื่อไหร่ราษฎรจะมา เลือกตั้งก็ขอเวลา ๑๐ ปี ให้ราษฎรจับสามัญถึงจำนวนที่กำหนดก่อน ถ้าเปรียบ เฉพาะ ๒ ฉบับนี้ก่อน ฉบับ ๑๐ อันวา อำนาจของรัฐบาลจะลดลง ฝ่ายบริหาร รัฐมนตรีมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นกว่าข้าราชการ ส่วนพระมหากษัตริย์ก็ได้รับอำนาจ คืบอีกระดับหนึ่ง ในตอนนั้นที่เถียงกันก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้พระราช- อำนาจ การเถียง การอ้าง ก็คือพูดง่าย ๆ ว่าปัญหามันไม่ได้เกิดเพราะเพึ่ง ปกครองได้ไม่กี่เดือน ส่วนใหญ่ก็เลยเป็นเรื่องของภาษา แล้วก็เปลี่ยนชื่อจาก ประธานกรรมการราษฎร เป็น นายกรัฐมนตรี เพราะมีคนติงว่าประธาน

กรรมการราษฎรฟังแล้วเหมือนสหภาพโซเวียต แล้วก็เรื่องเจ้านายว่าจะเล่นการเมืองได้ไหม ก็คือชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปเล่นการเมืองไม่ได้

มาถึงฉบับสุดท้าย ฉบับ ๙ พฤษภา จริง ๆ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภา ๘๙ มาด้วยมูลเหตุหลายอย่างซึ่งต่างจาก ๒๔ มิถุนา มีทั้งปัจจัยภายนอก การเปลี่ยนแปลง สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้น แล้วก็มีการเคลื่อนไหวของการเมืองในประเทศ มีกลุ่มพลังหลากหลายที่ออกมา เพราะฉะนั้นผมคิดว่าบรรยากาศเหล่านั้นมีส่วนในการทำให้การร่างรัฐธรรมนูญในฉบับ ๘๙ ออกมาค่อนข้างจะรับกับกระแสที่เปลี่ยนไปในตอนนั้นมากขึ้น หลัก ๆ ก็คือว่าเลิกสมาชิกประเภท ๒ ก็คือแบบว่าที่แต่งตั้งแบบรัฐธรรมนูญฉบับก่อนจะไม่มี แล้วก็เสนอให้มี ๒ สภา คือสภาสูงซึ่งเรียกว่าวุฒิสภา สภาผู้มิคุณธรรม และสภาผู้แทนราษฎรเหมือนกัน และห้ามข้าราชการประจำมาเป็นสมาชิกสภา ส่วนคนชั้นสูงเล่นการเมืองได้ตอนนี้

บรรยากาศก่อนที่รัฐธรรมนูญ ๘๙ จะออกมา ผมว่ามันน่าสนใจ ผมคิดว่ามันเป็นปัจจัยที่พุดง่าย ๆ ว่ามีผลต่อรัฐธรรมนูญฉบับ ๘๙ ก็คือการต่อสู้ระหว่างกลุ่มที่เรียกว่าคณะเจ้า หรือ royalist กับคณะผู้ก่อการ คือคณะราษฎรตอนนี้ก็ถูกเรียกว่าเป็นคณะผู้ก่อการไปแล้ว คณะราษฎรก็เลิกกันไป แล้วก็พุดง่าย ๆ

ว่าตัวละครใหม่แทรกเข้ามาอย่างชัดเจนเลยเนื่องจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็คือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีเพราะว่ามาจากสายอเมริกา แล้วคุณคงก็ขึ้นมาเป็นนายก แล้ว ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ตั้งพรรคก้าวหน้าเพื่อที่จะสู้คณะราษฎร คือประกาศในยุคแรกเลย ก็คือคราวนี้การเมืองเริ่มแบ่งขั้ว แล้วเริ่มมีการต่อต้านอย่างเปิดเผย ซึ่งผมว่าน่าสนใจนะ ถ้าเกิดไม่เกิดรัฐประหาร ๙๐ แล้วถ้าหากว่าการต่อสู้แบบคณะเจ้ากับคณะผู้ก่อการขยายต่อไป แล้วไม่ผิดรัฐธรรมนูญ ๘๙ ผมคิดว่าการเมืองไทยจะไม่เป็นแบบนี้ เชื่อว่าน่าจะดีกว่ามีสุขภาพดีกว่า ไม่ใช้โรคแบบที่เป็นแบบนี้

ก่อนรัฐธรรมนูญ ๘๙ จะออกมา ก็เกิดปรากฏการณ์สำคัญมาก ก็คือเกิดพรรคประชาธิปัตย์ แล้วคุณคงซึ่งแต่ก่อนเป็นสมาชิกคณะราษฎรในฝ่าย ๒๔ มิถุนามาด้วยกัน แต่พอเคลื่อนไหวต่อสู้ของ ๒ ขั้วแรงขึ้น คุณคงก็เอียงไปอยู่กับฝ่ายอนุรักษ์ แล้วก็อยู่ฝ่ายคณะเจ้า เพราะฉะนั้นตอนที่คุณคงได้เป็นนายกฯ เป็นรัฐบาลยุคแรกที่ติดหลัก ๖ ประการออกจากรนโยบายของรัฐบาล แล้วก็ตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ตัวเองเป็นหัวหน้า และคุณคึกฤทธิ์เป็นเลขาฯ เสร็จแล้วแกนนำเก่าของคณะราษฎรบางคน เช่น หลวงศุภชลาศัย คุณเล้ง ศรีสมวงศ์ คนที่ฝีมือก็เริ่มออกจากคณะราษฎรเข้าไปอยู่พรรคประชาธิปัตย์

ในที่สุดรัฐธรรมนูญก็ออกมา ผ่านมาเรียบร้อยปี ๘๙ ตอนนั้นรัชกาลที่ ๘ เป็นพระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้นประเทศไทยก็เปลี่ยนชื่อ จอมพล ป. เปลี่ยนชื่อแล้วเมื่อปี ๘๓ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งแรก รัฐธรรมนูญไทยเมื่อปี ๘๙ ในพระราชปรารภ ทรงพระราชดำริเห็นว่าหลังจากที่เสนอผ่านมาแล้ว ประชากรของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปัญญาในรัฐนโยบาย สามารถจรดลงชาติอันจักก้าวหน้าไปยังสากลแห่งอารยธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ์ สังเกตไหมคำปรารภ ๓ ฉบับไม่เหมือนกัน คำว่าอันแรก ราษฎรนำโดยคณะราษฎรใช้ไหมครับ อันที่ ๒ พระมหากษัตริย์ให้วุฒิประชากร ฉบับ

๘๙ ประชากรเติบโตใหญ่มีวุฒิภาวะแล้ว รู้เรื่องของโลกแล้ว สามารถจะก้าวสู่สากล
อารยะได้แล้ว จึงผ่านรัฐธรรมนูญฉบับนี้เท่านั้นเอง ไม่ได้พระราชทาน แล้วก็
อารัมภบทตัดบท เริ่มด้วยรัฐธรรมนูญชั่วคราวเลย ๒๗ มิถุนา ๒๔๗๕ แล้วก็ลง
ตอนช่วงท้ายก็บอกว่านายปรีดีปรารถนาให้นายคงเป็นนายกฯว่าถึงเวลายกเลิก
บทเฉพาะกาล ปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่ ก็คือพูดง่าย ๆ ว่าแนวคิดไม่ได้แก้ไข คือ
ปรับปรุงรัฐธรรมนูญคือเขียนใหม่เลย นี่ก็เป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญแบบไทย ที่
อื่นเขาใช้แก้ไขเพิ่มเติม เราเขียนใหม่แล้วก็แทนอันเก่าหมดแล้ว

ฉบับนี้ก็ยาวขึ้นไปอีก อีกเกือบเท่าตัวเป็น ๙๐ กว่ามาตรา แล้วก็เหมือน
กัน มาตรา ๒ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย แสดงว่าปัญหาเรื่อง
ประชาธิปไตยไม่เสียงแล้ว จบ หยุดตรงนี้ได้อีกนานเลย แล้วก็เริ่มมีหมวด สิทธิ
ว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ฉบับ ๒๔ มิถุนา ไม่มีเรื่องสิทธิ หน้าที่ สุดท้าย
ก็มี ๒ สภา พุฒสภา ซึ่งเลือกตั้ง ข้อเสนอเกิดคือสภา ๒ สภา ก็ตาม แต่ว่าทั้ง
๒ สภาต้องเลือกตั้ง เลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน พุฒสภาอยู่ในวาระ ๖ ปี
ผู้แทนราษฎรก็เหมือนเดิมคือเลือกอยู่ใน ๔ ปี แต่ว่าเนื่องจากว่าตอนนั้นมันยัง
ไม่ได้พร้อม เพราะฉะนั้นมีบทเฉพาะกาลขึ้นมาว่า วาระแรกให้องค์การเลือกตั้ง
ซึ่งมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนเลือกสมาชิกวุฒิสภาชุดแรกก่อน
แล้วก็ครบ ๔ ปี ๖ ปี ก็ไล่กันต่อไป แล้วเข้าสู่การเลือกตั้งโดยสมบูรณ์ รัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้อยู่ได้เป็นเวลา ๑ ปี ๖ เดือน แล้วก็รัฐประหาร ๙๐ เพราะฉะนั้นมันจึงไม่
ได้ทดสอบเลยว่าใช้ได้หรือไม่ได้ เพราะฉะนั้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่มีการ
อภิปรายเยอะมาก มีคนที่ศึกษา รวบรวมรัฐธรรมนูญทั่วโลก ตอนนั้นอาจารย์
ไพโรจน์ ชัยนาม เป็นกรรมการร่าง นี่มีประเด็นอะไรมากมาย แต่ว่าใช้ได้ ๑ ปี
๖ เดือน เสียเวลา เสียตายเป็นปัญหา เสียความตั้งใจ เสียอายุนาคต
ของสยามประเทศ ประเทศไทยในตอนนั้น ซึ่งมันไปไม่ได้ ฉะนั้นผมขอจบเพียง
เท่านี้ก่อน เลยเวลาท่านไปแล้ว เดี่ยวผมกลับมาสรุปตรงนี้ว่าปัญหาคืออะไร

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาวะดี

ขอบคุณอาจารย์ธเนศครับ ฟังอาจารย์ธเนศจบผมมีปัญหาในใจ ๓ ข้อ อยากให้ท่านช่วยตอบหน่อย รัฐธรรมนูญประเทศอะไรยิ่งเขียนยิ่งยาว ยิ่งเขียนอำนาจของประชาชนยิ่งลด ยิ่งเขียนยิ่งเลอะเทอะ และใช้วิธีการแต่งตั้งแทนการเลือกตั้ง ตอบช่วยกันคือรัฐธรรมนูญประเทศของเรา และนั่นคือสิ่งที่เราภูมิใจหรือไม่ทุกคนคงตอบได้ด้วยตัวเอง

ผมพาไปต่อที่อาจารย์เกื้อก่อนที่จะมาที่อาจารย์วรเจตน์ อาจารย์เกื้อเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์วรเจตน์ แล้วก็เป็นเวทีแรกของอาจารย์ เพราะฉะนั้นเราทุกคนให้กำลังใจอาจารย์เกื้อ เชิญครับอาจารย์เกื้อ ๒๐ นาทีเชิญครับ

อาจารย์เกื้อ เจริญราษฎร์

ผมรู้สึกเป็นเกียรติมากที่ได้มาพูดในประเด็นนี้ และที่เวทีนี้ ในเบื้องต้นผมเข้าใจว่าสาเหตุที่ทำงานนี้ได้เชิญผม อาจจะเป็นเพราะว่าผมมีอายุก่อนช้ำน้อย และจริง ๆ เห็นหน้าผมแบบนี้ผมอายุแค่ ๒๕ แล้วก็ยังเป็นอาจารย์ใหม่ ผู้จัดคง

อยากจะฟังความเห็นของคน generation ใหม่ ช่วงอายุ ๒๐-๓๐ ปี ในเรื่องเกี่ยวกับประเด็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและอาจารย์ปรีดี

ในเรื่องแรก ตัวผมเองรู้จักอาจารย์ปรีดีได้อย่างไร สำหรับผม ผมเกิดไม่ทันในยุคอาจารย์ปรีดีแน่นอน ผมเกิดในปี ๒๕๓๓ จึงไม่ทันยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือยุคที่การเมืองแรง ๆ เช่น ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา ผมรู้จักอาจารย์ปรีดีผ่านตัวหนังสือ ผ่านเรื่องเล่า ผ่านกระดาษ ถ้าจะให้เปรียบเทียบก็คงไม่ต่างจากผมที่รู้จักกับเพลโต โซเครตีส อริสโตเติล เพราะว่าผมก็ไม่ได้เจอตัวจริง ผมไม่สามารถไปจุดธูปถามหรือว่าดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาอะไรได้ แต่ว่าโดยส่วนตัวถ้าผมนั่ง time machine เดินย้อนเวลาส่วนตัวกลับไป ผมรู้จักอาจารย์ปรีดีครั้งแรกสมัยมัธยม ก็ยังเป็นเด็กอยู่ สมมติว่าเวลาเราถึงวันที่ ๒๔ มิถุนาหรือว่าวันสำคัญทางโรงเรียนเขาก็จะให้มีการจัดบอร์ดเพื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ ผมก็เป็นเวอร์ที่จะต้องจัดบอร์ดพอดี ในแง่นี้ผมก็ แวบแรกที่ผมเห็นหน้าอาจารย์ปรีดี รู้สึกเลยว่าคนนี้น่าตาดีที่สุดในคณะราษฎร

และช่วงสมัยมัธยมผมยังไม่เป็นคนติดตามการเมืองหรือว่าอะไรเท่าไรนัก จนกระทั่งผมมาเปลี่ยนตัวเองตอนที่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยชุมนุม แล้วผมก็เกิดความสงสัยว่า มีแบบนี้ทำไมทำอะไรมันก็ไม่ผิดเลย ดังนั้นเวลาต่อมาผมก็ศึกษาการเมืองขึ้นเรื่อย ๆ แล้วสุดท้ายก็มาจบด้วยการเป็นอาจารย์ภาควิชากฎหมายมหาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบันนี้

ถ้าจะให้เปรียบเทียบแง่มุมของอาจารย์ปรีดีจริง ๆ ผมพบว่าอาจารย์ปรีดีเป็นคนที่มัลักษณะอนุรักษ์นิยมหลายอย่าง จากการประเมินจากงานเขียน เช่น จะมากจะน้อยอาจารย์ปรีดีไม่ชอบเพศที่สาม เพราะมองว่าเพศที่สามเป็นเพศที่อันตรายต่อความมั่นคงของมนุษยชาติ ทำให้เราไม่สามารถสืบเผ่าพันธุ์ต่อไปได้ หรือว่าอะไรประมาณนั้น แล้วก็ผมเข้าใจว่าเป็นคนที่ค่อนข้างเชื่อในพุทธศาสนา จากการประเมินส่วนตัวของผม ถ้าจะให้เปรียบเทียบกับปัจจุบัน ถ้าอาจารย์ปรีดียังมีชีวิตอยู่ ผมรู้สึกว่าประมาณ ๖๐% ถึง ๗๐% ของอาจารย์

ปรีดี character น่าจะเหมือนอาจารย์วรเจตน์ ภาคีรัตน์ อันนี้ผมไม่ได้พูดเอง มีเพื่อนอาจารย์บางคนก็พูด คือถ้าอาจารย์ปรีดียังคงอยู่ ปัจจุบันก็คืออาจารย์วรเจตน์ ภาคีรัตน์ นี่แหละ ดูอย่างทรงผมว่าตัดคล้าย ๆ กัน อันนี้ผมไม่ได้พูดเอง เพื่อนอาจารย์บางท่านพูด

สำหรับบทบาทของอาจารย์ปรีดีที่ผมอยากจะนำเสนอมี ๓ ประเด็น ประเด็นแรกคือเรื่องความคิดเห็นของท่านกับการร่างรัฐธรรมนูญ การร่างรัฐธรรมนูญของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ควรจะร่างยังไง ร่างแบบไหน ซึ่งอาจจะไปเชื่อมโยงกับประเด็นของอาจารย์ธเนศเกี่ยวกับเรื่องความสั้นยาวของรัฐธรรมนูญ ซึ่งในแง่นี้ผมจะพยายามวิเคราะห์จากหลักกฎหมายของฝรั่งเศส ด้วยซึ่งเป็นประเทศที่ท่านสำเร็จการศึกษามา ส่วนประเด็นอีกเรื่องก็คือเรื่องมุมมองทางระบบเศรษฐกิจว่า อาจารย์ปรีดีมีมุมมองในแง่เศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งที่สำคัญที่สุด งานเขียนเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ (สมุดปกเหลือง) ซึ่งงานเขียนชิ้นนี้ก็สามารถแสดงความคิดของท่านได้ดีที่สุด และในเรื่องสุดท้ายผมจะพูดเรื่องระบบ ๒ สภาในรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ เพราะว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะทันสมัย เพราะว่าในปัจจุบันถ้าเราดูร่างรัฐธรรมนูญในฉบับปัจจุบัน เราจะพบว่า สภาที่ ๒ หรือวุฒิสภาค่อนข้างที่จะมีบทบาทสำคัญในเรื่องของเกมการเมือง ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้สามารถหอดออกมาได้ ซึ่งโดยความเห็นส่วนตัวผมคิดว่า ซึ่งมันไม่น่าจะเอาออกมา ก็น่าจะเป็นประเด็นร่วมสมัย โดยใน ๓ หัวข้อนี้ผมจะพยายามประเมิน ความคิดส่วนตัวของอาจารย์ปรีดีแล้วก็ไปเชื่อมโยงกับผลผลิตที่มันออกมาที่เราเห็นกันก็คือรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติที่เกิดขึ้น

เมื่อก็ได้ฟังท่านอาจารย์ธเนศฟังความหมายของรัฐธรรมนูญในแง่ของ รัฐศาสตร์ไปแล้ว เรามาดูในทางนิติศาสตร์บ้าง ในทางนิติศาสตร์ความหมายของ รัฐธรรมนูญเราอาจจะแยกพิจารณาได้เป็น ๒ มิติก็คือมิติในเชิงรูปแบบหรือว่า มิติในเชิงเนื้อหา มิติในเชิงรูปแบบเราอาจจะกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญมันคืออะไร ก็ได้ มันคือเอกสารที่ผ่านกระบวนการใช้อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ (pouvoir

constituant) ถูกออกโดยผู้ที่ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ อะไรก็ตามที่มันผ่าน ๒ สิ่งนี้ออกมา อันนั้นแหละคือรัฐธรรมนูญ อันนี้เป็นความหมายในเชิงรูปแบบ ในทางนิติศาสตร์

ส่วนประเด็นที่ ๒ คือในทางเนื้อหา ในทางเนื้อหารัฐธรรมนูญมันก็คือกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องรูปแบบของรัฐ ว่าด้วยเรื่ององค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตย โครงสร้างอำนาจอธิปไตย การเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ และการสิ้นสุดขององค์กรเหล่านั้น ดังนั้นในเมื่อเรารู้จักโครงสร้างของกฎหมายรัฐธรรมนูญโดยคร่าว เราก็จะไปดูว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญใน ๓ ฉบับแรกที่ผ่านมา มีลักษณะอย่างไรบ้าง

ในส่วนของเรื่องบทบัญญัติ สิทธิ เสรีภาพ ซึ่งผมอยากจะวิเคราะห์ไว้ในที่นี้ ถ้าเราไปดูรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่อาจารย์ปรีดีได้เขียนซึ่งตอนนั้นผมก็ไม่แน่ใจว่า คือตอนนั้นผมก็ไม่สามารถหาข้อมูลได้ว่าท่านอาจารย์ปรีดี ท่านได้เขียนไว้ในบริบทไหน จะนั่งจิบกาแฟอยู่หรือว่าอาจจะนั่งจิบไวน์ผมก็ไม่อาจทราบได้ แต่ว่าถ้าเราไปดูในรัฐธรรมนูญฉบับแรกเราจะพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ๒๔๗๕ ไม่มีบทบัญญัติเรื่องสิทธิ เสรีภาพ เลยแม้แต่บทบัญญัติเดียว ผมเข้าใจว่าประการแรกที่บทบัญญัติเรื่องนี้เรื่องสิทธิเสรีภาพไม่มีในรัฐธรรมนูญฉบับแรก อาจจะเป็นเพราะประการแรกในช่วงนั้นมันเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระบอบเป็นช่วง transition ช่วงที่เปลี่ยนอำนาจจากในมือของพระมหากษัตริย์มาอยู่ในมือของราษฎรทั้งหลาย ดังนั้นในแง่นี้ถ้าเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์ของเยอรมนี ในสมัยที่การร่างรัฐธรรมนูญไวมาาร์ขึ้นก็คือเปลี่ยนจากระบอบกษัตริย์เพื่อเป็นสาธารณรัฐในช่วงนั้นคนร่างก็คือ Hugo Preuß ในร่างแรกของเขาเขาก็ไม่ได้ใส่เรื่องบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้เช่นกันเพราะว่ามันเป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน แล้วถ้าเราใส่บทบัญญัติพวกนี้มาก ๆ มันจะทำให้เกิดคำถามตามมา ประการแรกก็คือสภาพบังคับ (sanction) ของบทบัญญัติพวกนี้ก็เป็นอย่างไร แล้วมันจะผูกพันองค์กรตามรัฐธรรมนูญทุกองค์กรไหม

ดังนั้นผมประเมินอาจารย์ปรีดีไว้ในแง่ที่ว่าประการแรกที่อาจารย์ปรีดีไม่ได้ใส่บทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นเพราะ *ประการแรก* เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระบอบและเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ย้ายอำนาจจากในมือของพระมหากษัตริย์มาอยู่ในมือของราษฎร ส่วน *ประการที่ ๒* ผมเข้าใจว่าจากการไปสำรวจแนวคิดในการร่างรัฐธรรมนูญในอดีต ถ้าเราไปดู ไปค้นหาดู รัฐธรรมนูญของอเมริกาก็ดี ของฝรั่งเศสก็ดี ฉบับแรก ๆ บทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพจะไม่ยาวหรือบางทีก็ไม่มีเลย ในพวกฉบับแรก ๆ เพราะว่ามันไม่จำเป็นต้องเขียน สิทธิเสรีภาพส่วนหนึ่งที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชน มันกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ มันกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับตัวเรา ไม่ได้เกิดจากรัฐมอบให้ ดังนั้น ในแง่นี้เขามองว่าถ้าเราจัดโครงสร้างทางองค์กรการเมืองดี ๆ ถ้าเราแบ่งแยกอำนาจได้ดี สิทธิเสรีภาพของราษฎรทั้งหลายมันก็ย่อมเกิดขึ้นโดยตามธรรมชาติอยู่แล้ว มันไม่จำเป็นต้องทำให้รัฐมาเขียน มารับรอง มามอบให้ ผมคิดว่าน่าจะเป็นเหตุผลนี้ด้วยที่ท่านอาจารย์ปรีดีท่านไม่ได้ใส่บทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรก

ในเรื่องต่อมาผมคิดว่าเป็นมุมมองด้านเศรษฐกิจของอาจารย์ปรีดี ถ้าเราพูดถึงเรื่องนี้สิ่งที่เราไม่น่าจะหนีพ้นหรือผ่านไปได้คือเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจถ้าให้ผมวิเคราะห์ด้วยส่วนตัว ผมคิดว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่อาจารย์ปรีดีทำผิดพลาดในแง่ที่ว่า ช่วงนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง แล้วก็เกิดการรวมขอมกันขึ้นในบริบททางการเมืองระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับฝ่ายก้าวหน้า หรือระหว่างฝ่ายคณะราษฎรเองกับฝ่ายเจ้า พูดง่าย ๆ ซึ่งตอนแรก ๆ ก็รวมขอมกันมาดีอยู่ แต่ทีนี้พอท่านอาจารย์ปรีดีเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจตัวนี้ขึ้นมาดู โดยเนื้อหาของเค้าโครงการเศรษฐกิจ มันมีลักษณะเป็นการที่ไปเอาที่ดินของเจ้าที่ดินทั้งหลายมา ไปเอาที่ดินของผู้มีที่ดินมาโดยการซื้อโดยการเวนคืนจากรัฐ ในลักษณะนี้มันเหมือนกับไปกระทบกับผลประโยชน์ของอำนาจเก่า แล้วก็ทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมตื่นตัวขึ้น เราจะได้เห็นได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นกบฏบวรเดชที่ต่อต้านอาจารย์

ปรีดีมาก แล้วก็ประเด็นสำคัญที่ใช้โจมตีกันก็คือเรื่องนี้ว่าเป็นเรื่องที่น่าไว้วางใจเหมือน คอมมิวนิสต์ ไม่รู้ว่าอาจารย์ปรีดีไปลอกสตาลินหรือว่าสตาลินไปลอกอาจารย์ ปรีดีกันแน่ เป็นหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่ผมมองว่า อาจารย์ปรีดีน่าจะผิดพลาดที่เสนอเรื่องนี้เร็วเกินไป

ทีนี้ถ้าเราพิจารณาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจเราไม่ต้องสงสัยหรือกว่า อาจารย์ปรีดีจะมากจะน้อยก็มีแนวคิดทางเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม บทบัญญัติ ในรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับซึ่งอาจารย์ปรีดีมีบทบาทใน ๓ ฉบับแรก จะมากจะ น้อยบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเหล่านั้นไม่มีการบัญญัติรับรองในเรื่องของระบบ เศรษฐกิจไว้ ซึ่งถ้าเป็นในประเทศฝรั่งเศสการบัญญัติรับรองเรื่องระบบเศรษฐกิจ จะถูกบัญญัติไว้ในบทของสิทธิเสรีภาพ ในเรื่องเสรีภาพทางการค้าและ อุตสาหกรรม ในแง่ที่รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสก็เคยได้วางแนววินิจฉัยว่า สิทธิ เสรีภาพตัวนั้นมีผลรวม ๆ เพื่อที่จะรับรองระบบเศรษฐกิจของประเทศว่าจะ เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม โดยมีเอกชนเป็นผู้เล่นหลักของประเทศ ซึ่ง สิทธิเสรีภาพตัวนี้ผมเข้าใจว่าในประเทศฝรั่งเศสได้ถูกรับรองเอาไว้ตั้งแต่ รัฐธรรมนูญปี ๑๘๔๘ แนวคิดนี้น่าจะได้เดินทางมาเรื่อย ๆ ก่อนที่อาจารย์ปรีดี ท่านจะได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศสอยู่แล้ว แต่ว่าแนวคิดนี้ก็ไม่ปรากฏใน รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับแรก และผมเข้าใจว่าที่ไม่ปรากฏเป็นเพราะว่าท่านอาจารย์ ปรีดีมีความคิดที่ค่อนข้างไปทางซ้าย เป็นสังคมนิยม

ส่วนประเด็นสุดท้ายที่อยากจะนำเสนอก็คือเรื่องระบบ ๒ สภา ถ้าเรา ดูระบบ ๒ สภามีขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ ซึ่งรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ อาจารย์ปรีดีท่านได้มีบทบาทในการร่างและเป็นบุคคลที่ร่างอย่างไม่เป็นทางการ ถ้าดูจากคำอธิบายของพระยามานวราชเสวี ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมาธิการร่าง รัฐธรรมนูญในตอนนั้น ท่านก็ได้พูดในเรื่องนี้ว่าข้าพเจ้าไม่ได้ละเว้นหน้าที่ของ ข้าพเจ้า ที่จะไปเรียนถามท่านผู้ให้กำเนิดรัฐธรรมนูญคือท่านปรีดี พนมยงค์ ในการแก้ไขทุกด้านและท่านก็ได้ให้ความเห็นเป็นอย่างดี จึงได้รวบรวมขึ้นมา ดังนั้นข้าพเจ้าคิดว่าการศึกษาเช่นนี้ไม่ได้ทำด้วยความเร่งด่วน และอาจารย์

ปรีดีก็ได้ตรึงตรองในเรื่องสำคัญ ๆ อย่างรอบคอบแล้ว ดังนั้น รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ ผมเข้าใจว่าอาจารย์ปรีดีมีบทบาทอย่างไม่เป็นทางการ ในประการแรก แล้วก็ใน ครั้งหลังผมจะมาพาดูในเรื่องระบบ ๒ สภาครับว่า จริง ๆ แล้วถ้าเราลองไป สำนวญความคิดอาจารย์ปรีดี แล้วเราลองจินตนาการถ้าอาจารย์ปรีดียังมีชีวิตอยู่ ในปัจจุบันแล้วเห็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ท่านอาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้ร่างขึ้น ท่านอาจารย์ปรีดีจะกล่าวอย่างไรบ้าง จะมีความคิดอย่างไร เดี่ยวพบ กันครั้งหลัง ตอนนี้ก็แค่นี้ก่อน ขอบขอบคุณครับ

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาแวงดี

ขอบคุณอาจารย์เกื้อและขอเสียงปรบมือให้อาจารย์เกื้อด้วยครับ อาจารย์เกื้อฉายหนังตอนจบดี ซึ่งคำตอบของอาจารย์เกื้อผมจะขอถามเป็น คำถามที่ผมถามอาจารย์ธเนศและอาจารย์วรเจตน์ด้วย ว่าท่านอาจารย์ปรีดีย้อน เวลากลับมาดูตอนนี้จะคิดอะไรอยู่ในใจ

ผมมาที่บุคคลที่ทุกท่านรอคอยอยู่ ปรบมือต้อนรับ ดร.วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ ครับ

รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์

สวัสดีราษฎรทั้งหลายครับ จริง ๆ หัวข้อที่สถาบันปรีดีกำหนดให้เป็นหัวข้ออภิปรายในวันนี้ ถ้าจะว่าไปแล้วดูจากชื่อของหัวข้อน่าจะสัมพันธ์กับนักประวัติศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ มากกว่าทางด้านนักกฎหมาย นักนิติศาสตร์อย่างผม เพราะว่าเมื่อพูดถึงเรื่องรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับกับท่านปรีดีหรืออาจารย์ปรีดี ซึ่งต่อไปผมจะเรียกว่า “ท่านผู้ประศาสน์การ” เป็นคำที่ผมเรียกท่านค่อนข้างติดปากไปแล้ว เนื่องจากว่าผมถือว่างานอย่างหนึ่งที่สำคัญของท่านผู้ประศาสน์การก็คือการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นที่อบรมบ่มเพาะความรู้ความคิดในเรื่องประชาธิปไตย แล้วก็เป็นที่สร้างผมขึ้นมาด้วย

ถ้าเราลองดูความสัมพันธ์ของท่านผู้ประศาสน์การกับรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับ ผมจะเริ่มแบบนี้ว่า รัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับ จริง ๆ อาจจะกำหนดช่วงเวลาแห่งชีวิตของท่าน ที่โดดเด่นอยู่ในวงการการเมืองหรือมีอำนาจในทางการเมือง เปิดฉากด้วยร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ แล้วก็ปิดฉากลง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ การสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญปี ๘๙ มันเป็นการสิ้นสุดลงของอำนาจของท่านผู้ประศาสน์การในทางการเมืองหรือบทบาทในทางการเมืองของท่านด้วย แต่ว่าไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของท่านที่มีต่อรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับ ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันในทัศนะของผม

ถ้าเราลองดูแล้วผมคิดว่ารัฐธรรมนูญฉบับซึ่งท่านได้ผลักดันมากที่สุด ในทางความคิด ความฝัน ความเชื่อ อุทิศการณ์ของท่านลงไป เราคงปฏิเสธไม่ได้ พระราชบัญญัติธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ก็คือรัฐธรรมนูญฉบับแรก ซึ่งผมอยากจะเรียกว่า *ปฐมรัฐธรรมนูญ* ในปฐมรัฐธรรมนูญเราจะอ่านท่านผู้ประศาสน์การได้หลายเรื่องว่าท่านคิดฝันในแง่ของการจัดสรรโครงสร้างของการปกครองเอาไว้อย่างไร แต่แน่นอนนั่นเป็นความคิดฝันของคนหนุ่มเมื่อ

อายุ ๓๒ ในทางความเป็นจริงเราจะพบว่าสิ่งที่ท่านคิดฝันหลายอย่างไม่ได้ถูก
สานต่อมา ในรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๕ และแม้แต่ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๙
ด้วย ซึ่งท่านมีบทบาทสูงมาก ในเวลาซึ่งท่านผ่านการเมืองมาพอสมควร ก็คือ
ตอนปี ๒๕๔๙ อายุท่านประมาณ ๔๖

ทีนี้เราอยากดูว่าอุดมการณ์ของคนหนุ่มในวัย ๓๒ ที่เป็นมันสมองสำคัญ
ของคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครองคืออะไร ผมว่าอ่านได้ชัดจาก
บทบัญญัติของทางกฎหมายที่ในทางความคิดของผมเป็นประโยชน์ทางกฎหมาย
ที่เพราะและงดงามที่สุด นั่นก็คือมาตรา ๑ ของพระราชบัญญัติการปกครอง
ธรรมนูญสยามฉบับนี้หรือว่าปฐมรัฐธรรมนูญนี้ที่ว่า *อำนาจสูงสุดของประเทศ*
นั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย

ผมไม่อาจทราบได้ว่าตอนที่ท่านเขียนรัฐธรรมนูญฉบับนี้หรือเขียนปฐม
รัฐธรรมนูญท่านเขียนขึ้นก่อนที่จะมีการยึดอำนาจ หรือการอภิวัฒน์โดยวิธีการ
ยึดอำนาจในเช้าวันที่ ๒๔ มิถุนายน หรือหลังจากนั้น ถ้าดูจากขนาดรัฐธรรมนูญ
แล้ว ดูจากความวุ่นวายหลังจากที่ความโกลาหลหลังจากที่มีการยึดอำนาจ
ผมอยากจะคิดว่าท่านอาจจะมีการคิดหรือว่าเขียนร่างขึ้นมาก่อนแล้ว แต่ผม
ไม่ยืนยันเรื่องนี้โดยสนิทใจ เพราะว่าผมก็ไม่ทราบว่าจริง ๆ การเขียนบทบัญญัติ
เหล่านั้นท่านทำในช่วงไหนกันแน่ แต่ถ้าดูจากขนาดรัฐธรรมนูญแม้ว่าจะมีขนาด
เพียง ๓๙ มาตรา แต่จะบอกว่าเขียนอยู่ในวันเดียวหลังจากที่มีการยึดอำนาจ
สำเร็จอาจจะเรียกว่าอาจจะลำบากนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้นคิดว่าคงมีส่วนหนึ่งอาจ
จะเขียนมาบ้างแล้ว ก็คงมีการตรึงตรองอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ตัวท่านเอง ได้รับ
ในเวลาต่อมาว่าปฐมรัฐธรรมนูญ ท่านร่างขึ้นด้วยเวลาฉุกเฉินทุกกะทันหัน จึงอาจ
จะมีที่บกพร่องอยู่บ้างก็ได้ แล้วก็ควรที่จะได้มีผู้มีความรู้ความชำนาญเป็น
อนุกรรมการตรวจ เพิ่มเติมเสียใหม่ให้บริบูรณ์ การยอมรับอันนี้ของท่านเป็นการ
ยอมรับหลังจากภายหลังที่มีการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว
แล้วก็ปฐมรัฐธรรมนูญนั้นถูกทำให้เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว

จริง ๆ พระราชบัญญัติการปกครองธรรมนูญสยาม โดยดั้งเดิมที่มีการนำขึ้นทูลเกล้าฯไว้ในหลวงรัชกาลที่ ๗ ทรงลงพระปรมาภิไธยนั้น ไม่มีคำว่าชั่วคราวด้วย ถ้าเราดูจากตัวบทเราก็จะเห็นสภาพเหมือนกันว่าจริง ๆ โดยความมุ่งหมายของผู้ร่างถ้าอ่านจากตัวบท ในความเห็นของผม ผมไม่คิดว่าจะเป็นเรื่องชั่วคราวแบบชนิดที่เรียกว่าจะต้องมีการยกร่างขึ้นใหม่ ดังจะเห็นจากการวางโครงของการปกครองเพื่อที่จะให้มีการเลือกมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็น ๓ ช่วงหรือ ๓ ระยะ เพราะฉะนั้น แปลว่าในตอนทำนั้น ก็คงคิดว่าจะให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ใช้ไป เป็นแต่ว่าแน่นอนรัฐธรรมนูญฉบับนี้มันก็อาจจะยังมีข้อที่ไม่บริบูรณ์อยู่ในหลายเรื่อง อันนี้เราปฏิเสธไม่ได้ แต่ในโครงใหญ่ ๆ เป็นโครงซึ่งตั้งใจที่จะให้การจัดการปกครองก็วางเอาไว้พอเป็นหลักในการจัดการปกครองได้ตามสมควร แต่ว่าแน่นอนเรื่องนี้ไม่เป็นที่เห็นพ้องด้วยของในหลวงรัชกาลที่ ๗ พระองค์ต้องการให้กลับมาจัดทำกันใหม่ จึงเดิมคำว่า “ชั่วคราว” ลงไป จึงทำให้ปฐมรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กลายเป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว ในความทรงจำหรือความรู้ของคนในยุคสมัยหลัง ผมคิดว่าความทรงจำที่มีต่อปฐมรัฐธรรมนูญในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ มีน้อยมาก

เวลาที่ผมบรรยายกฎหมายรัฐธรรมนูญ ลูกศิษย์บางคนที่เรียนกฎหมายรัฐธรรมนูญกับผมบอกว่า เขาคิดว่ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวา คือรัฐธรรมนูญฉบับแรก แล้วไม่มีความทรงจำหรือไม่มีความรับรู้กับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว อันนี้ก็คือความรู้ในแง่ของคนรุ่นใหม่ คนรุ่นหลังที่มีต่อตัวรัฐธรรมนูญ แต่ว่าแน่นอนอย่างที่ผมบอกว่าเป็นรัฐธรรมนูญซึ่งบรรจุความคิดฝันของผู้ประศาสน์การเอาไว้มากที่สุด ที่นี้ถ้าเราดูโครงเราก็จะเห็นว่าในปฐมรัฐธรรมนูญ ผู้ประศาสน์การไม่ได้วางโครงของการจัดการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่เป็นระบบรัฐสภา แบบที่เราคุ้นเคยในปัจจุบัน ก็มีระบบการถ่วงดุลอำนาจกัน แบบที่เราเห็นอยู่ แต่ท่านเน้นไปที่อำนาจของสภาผู้แทนราษฎร ก็คือทำให้สภาผู้แทนราษฎรนั้นเป็นองค์กรซึ่งทรงอำนาจสูงสุดตาม

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้หรือปฐมรัฐธรรมนูญ ไม่ได้กำหนดหลักกฎหมายสูงสุดเอาไว้ ไม่ได้กำหนดวิธีแก้ไขเอาไว้ ซึ่งในความเห็นของนักกฎหมายก็มีการเถียงอยู่ว่าเวลาที่มีการเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นมาแล้วไม่มีการเขียนวิธีแก้มันจะแก้ได้ไหม บางท่านก็บอกว่าแก้ไม่ได้ แต่ผมมีความเห็นว่าถ้าไม่เขียนวิธีแก้ โดยสภาพคือแก้ได้ ก็คือไม่บรรจุเรื่องความเป็นกฎหมายสูงสุดเอาไว้ แล้วโดยสภาพของเรื่องถ้าอ่านจากท่านผู้ประศาสน์การเองก็พบว่าท่านพร้อมจะให้แก้ หมายถึงว่าแก้พร้อมเติมลงไป ให้มันบริบูรณ์โดยใช้โครงอันเดิมเป็นแนวทางอยู่ แต่การนั้นก็ไม่ได้เป็นไปเช่นนั้นในทางความเป็นจริง

ประเด็นอันหนึ่งที่ผมคิดว่ามีปัญหานิดหน่อยคือรูปของระบอบการปกครองภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถ้าเราไปศึกษาความคิดของท่านผู้ประศาสน์การที่มีต่อระบอบการปกครองของรัฐธรรมนูญ ผมคิดว่าท่านผู้ประศาสน์การเองมีความไม่ชัดเจนในการใช้อ้อยคำระบอบการปกครอง ในช่วงตั้งแต่ที่ท่านบรรยายทางกฎหมายในการบรรยายวิชากฎหมายการปกครองในวิชากฎหมาย แล้วก็ช่วงหลังจากนั้นคือหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คือพอหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วมีรัฐธรรมนูญแล้ว ท่านเรียกระบอบการปกครองว่าเป็น “ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ” ท่านไม่ได้เรียกการปกครองในแบบที่เกิดขึ้นตามปฐมรัฐธรรมนูญว่าเป็น “ประชาธิปไตย” เหตุผลสำคัญอาจจะเนื่องมาจากคำว่าประชาธิปไตยในความเข้าใจของท่านผู้ประศาสน์การหมายถึงสาธารณรัฐ หรือ Republic อันนี้เราอาจจะค้นดูได้จากงานที่ท่านเขียนในคำอธิบายกฎหมายปกครอง ท่านอธิบายว่ามีรัฐบาลราชาธิปไตย และรัฐบาลประชาธิปไตย โดยรัฐบาลประชาธิปไตย ท่านบรรยายว่าผู้มีหัวหน้าที่อำนาจบริหารไม่ใช่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่คือเป็นบุคคลสามัญหรือคณะบุคคลซึ่งราษฎรได้เลือกแต่งตั้งไว้มีกำหนดเวลา คำว่าประชาธิปไตยในความเข้าใจของผู้ประศาสน์การมุ่งเน้นไปในลักษณะที่มีสภาพเป็น Republic มากกว่า มากกว่าที่จะมุ่งเน้นถึงสภาพของการปกครองอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือเป็น

ของราษฎร เป็นดังนั้น แต่ว่าแน่นอนอันนี้ไม่ได้ทำลายแก่นสารหรือสาระัตถะแต่อย่างใด

ในปัจจุบันเราเข้าใจกันแล้วว่า มาตรา ๑ ของปฐมรัฐธรรมนูญนั้น บ่งชี้ถึงลักษณะของประชาธิปไตยอย่างชัดเจนที่สุดก็คือพูดถึงคนที่ทรงอำนาจสูงสุดในรัฐก็คือราษฎร ปัญหาคือทำไมใช้คำว่าราษฎร จริง ๆ คำคำนี้ในปัจจุบันเราพบว่ากลับมาเกิดปัญหาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าผมจะเชื่อมโยงบริบทนี้กับรัฐธรรมนูญที่กำลังจัดทำกันอยู่ แนวโน้มของผู้จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ก็คือการพยายามที่จะสลายหรือพยายามทำให้คำว่าราษฎรไม่มีแล้วเปลี่ยนเป็นพลเมือง วัตถุประสงค์อันหนึ่งของคนทำรัฐธรรมนูญที่กำลังทำกันอยู่คือการเปลี่ยนราษฎรให้เป็นพลเมือง โดยเข้าใจว่าคำว่า ราษฎร นั้น ก็หมายถึงคนซึ่งตกอยู่ภายใต้การปกครองของคนที่ตกอยู่ภายใต้การบังคับ ไม่ได้เป็นคนซึ่งทรงสิทธิ์ในฐานะแบบพลเมือง อันนี้คือความพยายามอธิบายของคนทำรัฐธรรมนูญ

ผมไม่ได้คิดแบบนั้น แน่แน่นอนคำว่า “ราษฎร” ในทางภาษาอาจจะมีการเถียงกันโดยความหมายดั้งเดิม อาจจะมีความหมายว่า subject หรือคนที่ตกอยู่ภายใต้การปกครอง ในความหมายแบบนั้นจริง ๆ แต่ในความหมายทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย เราต้องเข้าใจว่าคำว่าราษฎรได้ถูกให้ความหมายใหม่ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ในมาตรา ๑ ราษฎรในความหมายอันนั้นคือคนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ เราต้องเข้าใจว่าราษฎรหมายถึงคนที่เป็นเจ้าของอำนาจ ดังนั้นตอนที่ผมกับเพื่อนร่วมก่อตั้งคณะนิติราษฎร์ขึ้นมาที่เราพูดถึงคณะนิติราษฎร์ขึ้นมา มีอันหนึ่งที่ผมบอกก็คือว่าเราต้องชัดเจนว่านิติราษฎร์นั้นคือนิติศาสตร์เพื่อราษฎร คำนี้คือคำที่ผมเติมลงไปเพื่อให้เห็นว่าวิชากฎหมายมันต้องเป็นไปเพื่อราษฎร ก็คือเพื่อคนที่เขาเป็นเจ้าของอำนาจนั้นแหละ เป็นแบบนี้ เพราะฉะนั้นเราอย่าไปเข้าใจว่าราษฎรในความหมายว่าเป็นผู้ถูกปกครอง แล้วนำมาสู่ความเป็นพลเมือง ซึ่งในที่ผมเห็นอยู่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมันไม่ได้มีสภาพเป็นพลเมืองในความหมายที่มันควรจะเป็น

ที่นี้แน่นอนการพยายามทำลายคำว่า “ราษฎร” แน่แน่นอนในด้านหนึ่งคือเพื่อลบความทรงจำที่มีต่อคณะราษฎร ผมคิดว่ามันอาจจะไม่สำเร็จหรอก อย่างน้อยยังเหลือร่องรอย คนที่ปฏิเสธวันนี้เราก็พบว่าทุกวันเราก็เรียกสภาผู้แทนปวงชนว่าสภาผู้แทนราษฎร แม้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเขาไม่เรียกว่าราษฎรเรียกว่าพลเมืองก็ยังคงคำว่าสภาผู้แทนราษฎรเอาไว้ เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นคำนี้มันมีนัยยะ มันมีความหมายในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยไปแล้ว นั่นคือเข้าใจใน sense ในทางความหมายอย่างเดียว ในความเห็นของผม

รัฐธรรมนูญฉบับแรก แน่แน่นอน เป็นที่ไม่พึงพอใจอยู่สำหรับฝ่ายซึ่งถูกเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยเหตุผลหลายประการ การใช้ถ้อยคำภาษาเป็นถ้อยคำ ๆ หนึ่ง ซึ่งฝ่ายที่ถูกเปลี่ยนแปลงการปกครองรู้สึกไม่เห็นด้วย หรือรู้สึกว่าเป็นการถวายเป็นเกียรติอย่างที่ไม่ควรจะเป็น ในที่สุดจึงต้องมีการทำรัฐธรรมนูญถาวรปี ๒๔๗๕ บทบาทของผู้ประศาสน์การที่มีต่อรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ และเป็นรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายบังคับใช้เป็นการถาวรต่อมาว่าอยู่ตรงไหน เราเห็นการลดทอนบทบาทของผู้ประศาสน์การอย่างชัดเจน ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ นั้น ท่านเป็นเพียงหนึ่งในอนุกรรมการร่างเท่านั้นและเป็นคณะราษฎรคนเดียวที่เข้าไปอยู่ในคณะกรรมการร่าง ซึ่งประกอบด้วยพระยาหลายคน เราลองนึกภาพดูว่าคนหนุ่มอายุ ๓๒ นั่งประชุมกับบรรดาคนซึ่งในสังคมไทยถือว่าเป็นผู้อาวุโส การผลักดันความคิดฝันของตัวเองลงไป มันไม่ถ่วงนัก และเราก็จะพบในหลายเรื่องโครงที่ท่านวางเอาไว้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็มีอันเลิกไป เรามาใช้ในระบบรัฐสภาซึ่งไม่ใช่อำนาจสูงสุดแบบสภาผู้แทนราษฎร คำว่า คณะกรรมการราษฎร ก็ถูกเปลี่ยนเป็น คณะรัฐมนตรี คำว่า ประธานคณะกรรมการราษฎร ก็ถูกเปลี่ยนเป็น นายกรัฐมนตรี ไป เป็นแบบนั้น

ผมประเมินว่า แน่แน่นอน ส่วนหนึ่งอิทธิพลความคิดผู้ประศาสน์การในรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ ก็ไม่ถึงกับไม่มีเลย มันยังมีอยู่ ผ่านไวยากรณ์ของการที่ยังมี ส.ส. อยู่ ๒ ประเภท ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ก็คือส่วนหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง

อีกส่วนหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง ซึ่งน่าจะว่าเป็นคนของคณะราษฎรนี้แหละ ที่จะเข้าไปดูแลในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นแบบนั้น

ในเชิงของโครงสร้างรัฐธรรมนูญถาวร หรือ รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม มีโครงสร้างซึ่งมีความสมบูรณ์กว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว อันนี้ปฏิเสธไม่ได้ และมีเนื้อหาเป็นการประนีประนอม หรือว่าเป็นการปรองดองหรือการสมานฉันท์ เป็นรัฐธรรมนูญที่เรียกว่าฉบับสมานฉันท์ ก็พอได้ แล้วก็ใช้กันมายาวนานจนกระทั่งผ่านพ้นช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งในตอนที่สุดสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ท่านผู้ประศาสน์การเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อยู่ บทบาทของท่าน ท่านเป็นคนหลักให้เกิดการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม

เมื่อที่อาจารย์เกื้อพูดไปแล้วว่า เราทราบกันว่าไม่เป็นทางการนั้นผู้ประศาสน์การมีอิทธิพลอย่างสูงมาก ในการจัดทำรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ อิทธิพลนี้ผ่านลูกศิษย์ลูกหาของท่านหรือบุคคลใกล้ชิดท่าน ซึ่งก็ไปดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญ แก้ไขรัฐธรรมนูญถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ จริง ๆ ถ้าจะว่าไปแล้วในตอนที่มีการเอาร่างรัฐธรรมนูญเข้าสู่สภา ท่านผู้ประศาสน์การเองเป็นหนึ่งในคณะกรรมการในวาระที่ ๒ ด้วย แต่ว่าท่านไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการมาโดยตลอดเพราะว่าต้องลาออกไปเป็นนายกรัฐมนตรีเนื่องจากมันมีความผันผวนในแง่ของชั่วคราวหลังสงครามโลก เราก็จะพบว่าในด้านหนึ่งคือการสู้กับฝั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่อีกด้านหนึ่งก็เริ่มมีความหมองใจอย่างร้ายแรงแบบกับฝั่งของคุณควง อภัยวงศ์ ฝั่งของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งทำให้ท่านที่สุดต้องไปเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ประกาศในสมัยที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีและเป็นรัฐธรรมนูญที่ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย

ในแง่ของหลักคิดรัฐธรรมนูญถาวรปี ๒๔๘๙ ถ้าจะเทียบกับ ๒๔๗๕ แล้วมีความสมบูรณ์และมีความก้าวหน้ามากกว่า และในหมู่อรัฐธรรมนูญถาวร

ทั้งหมด โดยส่วนตัวผม ผมก็ชอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้มากที่สุด ผมเชื่อมั่นมันมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าเราจะมองในแง่ของการยอมให้มีการตั้งพรรคการเมืองได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียน เรื่องของการทำให้มีสภา ๒ สภา ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของทั้ง ๒ สภา และสภาผู้แทนในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๙ ก็ไม่เรียกว่าสภาผู้แทนราษฎรอีกต่อไป แต่เรียกว่าสภาผู้แทนเฉย ๆ เพราะมีสภาอีกสภาหนึ่งเรียกว่าวุฒิสภา วุฒิสภาเป็นสภาที่มาจากการเลือกตั้งเหมือนกัน แต่เป็นสภาที่มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม ก็ถือว่าเป็นสภาผู้แทนราษฎรเช่นเดียวกัน มันก็เลยมีสภาผู้แทนกับวุฒิสภา แล้วก็รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๙ นั้น จัดวางความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับสถาบันพระมหากษัตริย์เอาไว้ในลักษณะที่เหมาะสม ในแง่ที่ว่ายังไม่มีตำแหน่งองคมนตรีปรากฏในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๙ ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างสภากับพระมหากษัตริย์นั้น กรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลง และจำเป็นต้องตั้งผู้สำเร็จ ถ้ายังไม่มี การตั้ง สมาชิกวุฒิสภาอาวุโสสูงสุด ๓ คนก็จะเป็นคณะผู้สำเร็จราชการ เรียกว่าเป็นการวางโครงสร้างของผู้ใช้อำนาจซึ่งเชื่อมโยงกับระบอบประชาธิปไตย ในแง่ของกลไกในการรักษากฎหมายสูงสุด รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นมา ว่าก้าวหน้ามาก ๆ กว่าหลาย

ประเทศ พวกนี้ที่กำหนดให้มีการวินิจฉัยชี้ขาด ในเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญ พุดง่าย ๆ ในทางเทคนิคกฎหมาย รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๙ ขยับเข้าไปในทางกฎหมายดีขึ้น ดีขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๕ แต่ในเชิงโครงสร้างไม่ได้เอาโครงสร้างรัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้ว ผู้ประศาสน์การได้ทั้งโครงสร้างแบบรัฐธรรมนูญชั่วคราว ปี ๒๕๓๕ ไป

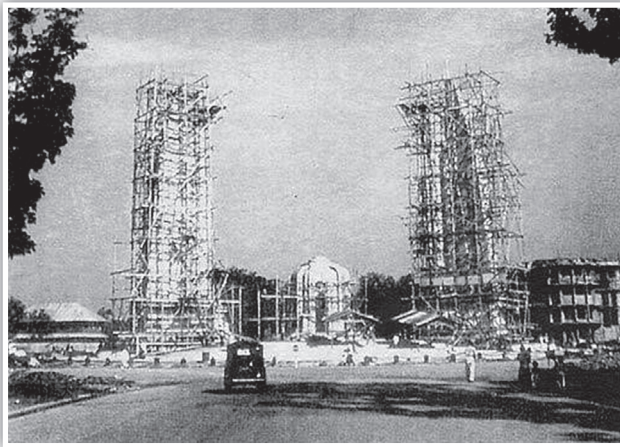
ทีนี้ถ้าเกิดเราลองดูกำเนิดของรัฐธรรมนูญเชื่อมโยงกับคำปรารภ ผมมีข้อสังเกตนิดหน่อย เสริมอาจารย์ธเนศนิดหนึ่งว่าคำปรารภปฐมรัฐธรรมนูญสั้นที่สุด คำปรารภรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ค่อนข้างยาวและมีรูปแบบที่เป็นทางการ สิ่งหนึ่งที่หายไปคำปรารภก็คือว่าในคำปรารภ รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคมไม่ปรากฏคำว่าคณะราษฎร แม้แต่คำเดียวในคำปรารภ ในคำปรารภปฐมรัฐธรรมนูญมีคำว่าราษฎร ๑๐ ธันวาคมไม่มี รัฐธรรมนูญปี ๕๙ ก็ไม่มีในคำปรารภ ไม่ปรากฏขึ้นอีกในคำปรารภทั้ง ๒ ฉบับ แต่ว่าคำปรารภในรัฐธรรมนูญปี ๕๙ มีการอ้างอิงถึงบทบาทของผู้ประศาสน์การอย่างชัดเจนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ เป็นแบบนั้น

ทำไมเราถึงพูดรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับ ผมเหลือเวลาอีกนิดหน่อย ผมคิดว่าจริง ๆ ถ้าเราดูจากประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ปี ๒๕๔๐ เป็นจุดตัดสำคัญอันหนึ่งทางประวัติศาสตร์ เราคงปฏิเสธไม่ได้ และในทางรัฐธรรมนูญ เราจะเห็นความแตกต่างค่อนข้างชัดเจน รัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับที่จะมากจะน้อย ผู้ประศาสน์การมีบทบาททั้งฉบับที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ แม้ฉบับที่ ๒ บทบาทจะ drop ลงไปอยู่ เนื่องจากเป็นฝ่ายข้างน้อยในบรรดาของคนที่เป็นผู้ที่ยกร่างขึ้น เราจะพบอยู่อย่างหนึ่งว่าทั้ง ๓ ฉบับนี้ไม่มีรัฐธรรมนูญที่ยาวเกิน ๑๐๐ มาตรา อันนี้ถ้าพูดขนาด รัฐธรรมนูญที่วางหลักไว้ขนาดยาวนานเกิดขึ้นหลังรัฐประหารของ พลโท ผิน ชุณหะวัณ ในปี ๒๕๔๐ แล้วก็ตัวแบบที่วางแนวทางในรัฐธรรมนูญ ฉบับต่อ ๆ มาใช้เป็นแบบคือรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๒ พุดง่าย ๆ คือหลังจากปี ๒๕๔๐ เราไม่เคยย้อนอุดมการณ์หรือแนวความคิดทางการเมืองของเรากลับไป ก่อน ๒๕๔๐ อีกเลย แม้แต่ในแง่การจัดทำรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติแนวนโยบาย

ของรัฐก็ปรากฏในปี ๒๔๙๒ บทบัญญัติเรื่องพฤษภามาจากการแต่งตั้งก็ปรากฏในปี ๒๔๙๒ คณะองคมนตรีปรากฏเมื่อปี ๒๔๙๒ พระราชอำนาจในการวิไลกฎหมายของพระมหากษัตริย์ก็ปรากฏในรัฐธรรมนูญปี ๒๔๙๒ รัฐธรรมนูญปี ๒๔๙๒ เป็นการก่อรูปแบบรัฐธรรมนูญในเนื้อหาซึ่งคนละทางอย่างน้อย ๓ ฉบับแรก เป็นแบบนี้ในทัศนะของผม ซึ่งแน่นอนถึงตอนนั้น ผู้ประศาสน์การก็หมดบทบาทลงแล้ว การสิ้นสุดลงของอำนาจผู้ประศาสน์การเราคงปฏิเสธไม่ได้หรอกว่ามันสัมพันธ์กับการสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙

การสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ ปฏิเสธไม่ได้ว่าสัมพันธ์ยิ่งกับการเสด็จสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ ๘ เพราะเนื่องจากเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ เพียงประมาณ ๑ เดือน รัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ พระราชทานเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ มีผลใช้บังคับ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ อีก ๑ เดือนถัดมาคือวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ก็ต้องพระแสงปืนสวรรคตที่พระนั่งบรมพิมาน และนำมาซึ่งการใส่ร้ายป้ายสีต่าง ๆ เรื่อยมาหลังจากนั้น และในที่สุดก็เป็นการโค่นสายอำนาจของปีกก้าวหน้าในคณะราษฎรลงสำเร็จในเดือนพฤศจิกายนปี ๒๔๙๐ นั่นเอง เราจึงยังไม่สามารถย้อนอุดมการณ์หรือความคิดในทางประชาธิปไตยกลับไปก่อนหน้านี้ได้อีกเลยนับจากนั้นมา

ในความเห็นของผมเป็นแบบนั้น และอาจจะกล่าวได้ว่าการสิ้นสุดอำนาจลงของ
ผู้ประศาสน์การนั้น ก็สัมพันธ์กับการก่อกำเนิดระบอบที่เราคุ้นชินกันอยู่ใน
ปัจจุบันนั่นเอง ก็คือหลัง ๒๔๙๐ เป็นรูปรอยชัดเจนขึ้นในปี ๒๔๙๒ นั้นแหละ
เป็นอย่างนั้น ก็ในรอบแรกนี้ก็คงได้เพียงเท่านี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องของท่าน
ผู้ประศาสน์การกับรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับแรก ขอขอบคุณครับ

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาวะดี

ขอบพระคุณอาจารย์วรเจตน์ครับ เราเวลาเข้มข้นขึ้นมาทุกที เดียวผม
ขอไปถึงรอบที่ ๒ แต่ละท่านมีเวลา ๑๐ นาทีให้เก็บตกและตอบคำถามร่วมกัน
ว่าเมื่อเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญฉบับแรกสุด ที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ปรีดี กับร่าง
ที่อาจารย์วรศักดิ์เขียนเสร็จล่าสุด ทุกท่านมองเห็นความแตกต่างยังบ้าง ท่าน
ที่มีคำถามสามารถเขียนขึ้นมาได้เลย ไปที่อาจารย์ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ เชิญ
ครับอาจารย์

ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

ผมขอปรบปรนรัฐธรรมนูญที่อาจารย์วรเจตน์เรียก ผมก็เรียกตามเหมือนกัน
ปรบรัฐธรรมนูญคือ ๒๗ มิถุนา ๗๕ จะเทียบกับฉบับปัจจุบันที่ร่างอยู่

ปัญหาแรกผมว่าดูที่อำนาจสูงสุดของประเทศ ผมก็ยังคิดว่ารัฐธรรมนูญ
ฉบับที่กำลังร่างจะไม่ระบุเหมือนอย่าง que ฉบับปรบรัฐธรรมนูญระบุอำนาจสูงสุด
เป็นของราษฎรทั้งหลาย อย่างดีที่สุดก็คือ มาจากปวงชนชาวไทย ฉบับแรกฉบับ
เดียวที่ระบุชัดเจนว่าอำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎร ฉบับ ๗๕ ต่อมา
อันนั้น ย่อมมาจากปวงชน “ย่อม” แสดงว่า มากก็ได้ ไม่มากก็ได้ เป็นก็ได้ ไม่เป็น
ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์ แล้วก็ใช้ไม่นานจนกระทั่งปี ๑๒ จึงเปลี่ยนมาเรียก
ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน ตอนนั้นไม่ “ย่อม” แล้ว ๑๒ จอมพลสฤษดิ์ร่าง
แล้วก็ฉบับแรกที่เริ่ม คือไม่ “ย่อม” อีกแล้ว คือฉบับ ๒๕๑๗ เพราะอะไร

๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ครับ ๑๔ ตุลาทำให้รัฐธรรมนูญ ๑๗ อำนาจนั้นเป็นของ
ปวงชนชาวไทย แล้วต่อมาก็คือฉบับปฏิรูปก็คือฉบับ ๔๐ ก็เป็นของ และคราวนี้
สถานการณ์โลกาภิวัตน์ไปแล้วกลับไม่ได้ ต้องไปแล้ว ตั้งแต่ ๕๐ จนถึง ๕๗ ก็ยัง
บอกว่าเป็นของปวงชนอยู่ เพราะฉะนั้นฉบับนี้ก็คอยดูกันว่าฉบับที่จะออกนี้
อำนาจจะเป็นของอะไร

ข้อที่ ๒ ก็คือปฐมรัฐธรรมนูญ อำนาจของนิติบัญญัติซึ่งเรียกว่า
พฤษภาค่อนข้างจะสูง เพื่อเป็นรัฐบาลโดยรัฐสภา ชัดเลยตรงนั้น ถ้าดูจาก
อุดมการณ์ของอาจารย์ปรีดี แล้วก็ดูจากรูปการจากการจัดตั้งอะไรต่าง ๆ ก็คือ
ว่ารัฐบาลนั้นจะต้องฟังเสียงข้างน้อยว่าแล้วก็ดำเนินการตามไป เพราะฉะนั้นมัน
ก็ชัดเจน แต่ว่าถ้าดูจากฉบับที่ร่างปัจจุบัน ผมคิดว่ารัฐบาลไม่ใช่เป็นสภาแล้ว
คราวนี้สภาไม่มีอำนาจในการบริหารทั้งสิ้น จะเป็นรัฐบาลโดยข้าราชการประจำ
และเกษียณ เป็นพัฒนาการที่หวาดเสียวมากเพราะเราเดิณย้อนยุค ๘๓ ปี ย้อน
ยิ่งกว่า ๗๕ ตอนนี่ถึง ๒๔๓๕ เลย ตอนนี่คือกลับไปหระบอบการปฏิรูปของ
รัชกาลที่ ๕ เลย เพราะฉะนั้นเราจะได้รัฐบาลโดยราชการทั้งหลาย ที่นี้การที่เอา
ข้าราชการมาบังหน้ามันคืออะไร รัฐธรรมนูญปี ๘๘ ส.ส. ก็ดี พฤษภาค ก็ดี ต้อง
ไม่เป็นข้าราชการประจำ คำว่า “ไม่เป็นข้าราชการประจำ” จริง ๆ หัวใจมันอยู่
ที่ว่าเป็นไม่ใช่ทหาร ข้าราชการประจำมันไม่มีอำนาจ แต่มีข้าราชการกลุ่มเดียว
ที่มีอำนาจคือกองทัพ เพราะฉะนั้นทำไมจะไม่ให้กองทัพเข้ามาเล่นการเมือง
ก็ต้องเขียนไว้แบบนี้ ข้าราชการประจำเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเราจะให้
ข้าราชการประจำเข้ามา และข้าราชการประจำก็เข้ามาได้ ก็รับรองว่านั่นคือ
คำตอบ อนาคตอยู่กับกองทัพ

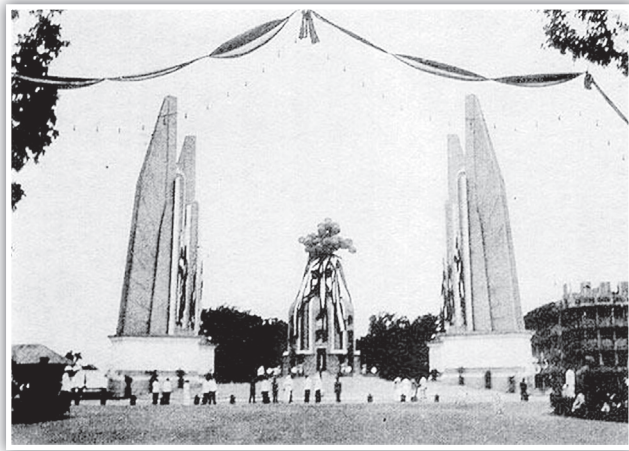
อันต่อมาก็คือเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสถาบัน
พระมหากษัตริย์ ปี ๗๕ อาจจะหนักไปหน่อย เพราะฉะนั้น ๑๐ ธันวาคมก็ปรับ
เข้าสู่ดุลยภาพอันใหม่ ประนีประนอมแต่แล้วก็ให้กับฝ่ายคณะราษฎรใช้ไหม
มีโอกาสมากขึ้นในการที่จะปรับรูปแบบต่อไปนั้น ปี ๘๘ ก็ปรับเข้ามาอีก ผมคิด

ว่าเป็นสากลนิยมเป็นแบบโลกต่าง ๆ นั้น ซึ่งอย่างที่อาจารย์วรเจตน์ว่า มันก็เหมาะสมดีแล้วก็คือว่าการเมืองเป็นการต่อสู้ของผู้แทนราษฎร ของกลุ่มราษฎรทั้งหลาย เพราะฉะนั้นสถาบันที่อยู่ในฐานะที่เป็นที่เคารพก็ไม่ควรที่จะมา คือเขาเถียงกันเรื่องเจ้านายแล้วก็หม่อมราชวงศ์จะเข้าได้ไหม คือจะเถียงกันทุกเรื่องว่าเข้ามาทำไม เข้ามาแล้วก็ต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์มันก็ต้องมีทั้งผิดทั้งถูก มันจะถูกได้อย่างไร เพราะฉะนั้นก็เสื่อมเสียแน่ ๆ ก็ต้องรู้ว่าเข้ามามีการเมืองก็จะเข้ามาทำไม เพราะฉะนั้นอย่าเข้าดีกว่า คราวนี้ก็เป็นปัญหาที่คือว่าไม่เข้าแต่ว่ามีระบบระเบียบต่าง ๆ ที่จะทำให้สัมพันธ์ภาพอันนี้เป็นปัญหาต่อไป

อันสุดท้ายก็คือสิทธิทางการเมือง ปี ๗๕ ก็แรง คือจำกัดหมดเลย เจ้านาย หม่อมเจ้าไม่ให้เล่นการเมืองเลย จำกัดสิทธิทางการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เขาก็จะจำกัดสิทธิทางการเมืองของนักการเมือง พวกกษัตริย์ทั้งหลาย พวกไพร่ทั้งหลายที่อยากจะเป็นผู้มีอำนาจทั้งหลายนั้น จะถูกจำกัดการลงรับสมัครและการเข้าถึงตำแหน่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ตรงกันข้าม ๑๐๐% เลย ฉบับแรกจำกัดข้างบน ฉบับปัจจุบันจำกัดข้างล่าง ก็เป็นพัฒนาการถ้าดูในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงก็เป็นพัฒนาการเหมือนกัน ผมคงจะเพิ่มแค่นี้ละกันครับ

ทีนี้ประเด็นสุดท้าย คือปัญหาที่รัฐธรรมนูญมีวิกฤตกับการเมืองไทย ผมสรุปมาก็คือ ๓ ประเด็น อันที่ ๑ ก็คือปัญหาเรื่องหลักการใหญ่ของรัฐธรรมนูญ โดยหลักสากลมันเกิดมาเพื่อจำกัดอำนาจและการกระทำของรัฐบาล มันไม่มีรัฐธรรมนูญประเทศไหนยกเว้นประเทศคอมมิวนิสต์ ที่เขียนขึ้นมาเพื่อจำกัดอำนาจของไพร่ของราษฎร ไม่ต้องเขียนครับแบบนั้น ไม่ต้องสร้างแล้วรัฐธรรมนูญ แต่ถ้ามีรัฐธรรมนูญแล้วต้องจำกัดรัฐบาลและผู้มีอำนาจ ปัญหานี้แก้ไม่ตก เพราะจนบัดนี้ก็ตาม เราก็ยังคิดว่ารัฐธรรมนูญไม่ต้องจำกัด คือจำกัดคนที่รัฐบาลไม่ชอบ หรือคนที่ร่างไม่ชอบเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นมันก็ไม่ได้เป็นมาตรฐานของรัฐธรรมนูญสากล

ข้อที่ ๒ ฐานะของรัฐธรรมนูญเป็นอะไรแน่ เป็นกฎหมายสูงสุด สูงสุด
 ยังไง อาจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม อธิบายว่า สูงสุดกว่ากฎหมายธรรมดา ก็คือว่า มัน
 ก็ยากในการที่จะแยก เพราะทุกอย่างขึ้นมา กฎหมายธรรมดาขัดไม่ได้ ถ้าขัดก็
 ต้องตกไป เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญก็เลยสูง แต่ตอนนี้ที่ผ่านมานี้ เราก็มีความ
 พยายามที่จะตีความ ทำให้กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายธรรมดา แต่ว่า
 เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญต้องมีอำนาจที่อยู่เหนือรัฐธรรมนูญอันอื่น เพราะฉะนั้น
 ก็เลยได้เป็นกฎหมายสูงสุด แต่ว่าไม่ได้สูงสุดโดยตัวมันเอง แต่ว่าสูงสุดด้วยการ
 ถูกใช้ ด้วยสถาบัน ด้วยองค์กรบางองค์กรแค่นั้นเอง

ประเด็นสุดท้ายก็คือ ถ้ารัฐธรรมนูญมันเป็นเจตนารมณ์ ที่นี้ใครจะเป็น
 คนบอกว่าเจตนารมณ์ของใคร ถ้าหากว่าเรายอมให้รัฐธรรมนูญเป็นตัวแทนของ
 เจตนารมณ์ของประชาชนส่วนใหญ่ ก็ต้องให้ระบบมันเดินไปแล้วก็เปลี่ยนไป
 แก้ไข เพิ่มเติม นโยบาย ปรับปรุงไปนั้น เพราะฉะนั้นระยะยาวรัฐธรรมนูญนี้
 ก็จะรองรับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของประชาชน อเมริกามี ๒๕๐-๓๐๐ ปี ที่ออก
 จดหมายเชิญกันมาร่วมฉลองรัฐธรรมนูญของอเมริกา เขาไม่ล้มไม่เลิกแต่ว่ามัน
 มีสงครามระหว่างภาคเหนือภาคใต้ซึ่งอุดมการณ์ต่างกัน ภาคหนึ่งคนเป็นคน

อีกภาคหนึ่งคนเป็นสิ่งของ มันไม่เหมือนกันเลย แต่วาระบกันแต่ไม่ได้ล้มรัฐธรรมนูญ เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญก็สืบทอดมา ก็กลายเป็นเจตนารมณ์ที่ทุกคนก็ยอมรับจนบัดนี้ ไม่ต้องมาเถียงกันว่าร่างทำไม พุทอะไรกัน ไม่ต้องมาพูดแล้ว เพราะว่ามันรู้แล้ว ของไทยก็ยังไม่รู้ว่าเจตนารมณ์คืออะไร เพราะฉะนั้นก็เลยร่างกันใหม่ทุกปีไม่รู้แล้ว นี่คือปัญหา ขอบคุณครับ

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาวะถี

ขอบคุณอาจารย์ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ชัดเจนมากเลย เราไปต่อที่อาจารย์เกื้อ และจบที่อาจารย์วรเจตน์

อาจารย์เกื้อ เจริญราษฎร์

อยากเสริมอาจารย์ธเนศในบางเรื่อง อย่างในทางนิติศาสตร์ เมื่อที่อาจารย์ธเนศได้พูดถึงเรื่องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ถ้าในวงวิชาการฝรั่งเศสการจัดลำดับชั้นของกฎหมายเราพิจารณาเชิงรูปแบบคือเราดูที่ผู้ให้กฎหมายและกระบวนการตราว่าผู้ให้กฎหมายยังมีความสำคัญมากขึ้นเท่าใด กฎหมายนั้นก็ยิ่งอยู่ในลำดับสูงขึ้นเท่านั้น ส่วนกระบวนการตรายังมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าใด กฎหมายนั้นก็ย่อมมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น และที่นี้ถามว่าแล้วทำไมรัฐธรรมนูญถึงเป็นกฎหมายสูงสุด เพราะว่าในระบอบประชาธิปไตย จริง ๆ แล้วนี่ผู้ที่จะก่อกำเนิดให้กฎหมายได้ก็คือประชาชน และรัฐธรรมนูญจะเป็นกฎหมายสูงสุดได้ มันต้องมาจากประชาชน ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ฉบับที่กำลังร่างกันอยู่ ผมไม่เห็นว่ามันจะสามารถเป็นกฎหมายสูงสุดได้ ถ้าเราจับจากวิธีคิดแบบนี้

และในอีกส่วนหนึ่งในส่วนอำนาจสูงสุดของประเทศ ผมเข้าใจว่าถ้าตามแนวความคิดของท่านอาจารย์วรศักดิ์ เข้าไปสำรวจความคิดเรื่องอำนาจสูงสุด ท่านอาจารย์วรศักดิ์ได้เขียนอธิบายไว้อย่างชัดเจน ในตำรากฎหมายมหาชน

ของท่านว่า ในไทยอำนาจสูงสุดมันถูกแชร์กัน มันเหมือนพระมหากษัตริย์เป็น
เจ้าของร่วมกับประชาชน ซึ่งในฐานะที่ผมยังเป็นอาจารย์เด็ก แต่ผมก็กล้าพูดว่า
มันผิด เพราะว่าในทางกฎหมาย *ประการแรก* อำนาจอธิปไตย หน่วยที่ทรงอำนาจรัฐ
ต้องเป็นหน่วยเดียว และ*ประการที่ ๒* ถ้าเรายอมสมมติ ยอมรับว่าประเทศ
เราปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย หน่วยที่ทรงอำนาจสูงสุดจะเป็นใครไปไม่
ได้นอกจากประชาชน

ต่อไปจะเก็บตกเรื่องที่ค้างไว้ก็จะเป็นเรื่องรัฐธรรมนูญสั้น-ยาว กับเรื่อง
สภาคู่สภาเดียว ซึ่งเมื่อผมนั่งฟังและนั่งคิดตามว่าทำไมรัฐธรรมนูญไทยมันถึง
ยืดยาวขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในทางนิติศาสตร์ รัฐธรรมนูญสามารถแบ่งได้เป็น ๒
ประเภท ก็คือรัฐธรรมนูญแบบสั้นกับรัฐธรรมนูญแบบยาว ซึ่งรัฐธรรมนูญแบบ
สั้นหมายถึงรัฐธรรมนูญแบบหลักการ ก็คือถ้าเราไปดูอเมริกาหรือฝรั่งเศส เขา
จะบัญญัติไว้เฉพาะหลักการสำคัญ ๆ เช่น มนุษย์เกิดมาเสมอภาคเบี่ยงหน้า
กฎหมาย หรืออะไรทำนองนั้น ซึ่งรัฐธรรมนูญพวกนี้จะมีความสั้นหรือมีความ
ยืดหยุ่นกว่า ส่วนรัฐธรรมนูญแบบยาวคือรัฐธรรมนูญที่พยายามบัญญัติรายละเอียด
บัญญัติเรื่องราวต่าง ๆ เข้าไปให้มากที่สุด แล้วที่ผมประเมินความคิด
ของท่านอาจารย์ปรีดี ผมเข้าใจว่าท่านอาจารย์ปรีดีค่อนข้างนิยมชมชอบ
รัฐธรรมนูญแบบสั้นซึ่งทัศนคติที่ท่านได้แสดงให้เห็น ผมอ้างอิงมาจากบทความ
ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจารย์ปรีดี
ได้เขียนไว้ ก็มีหลายบทหลายตอนที่เห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ควรจะเขียน
ปลีกย่อยหรืออะไรที่มันยืดยาวมาก ควรบัญญัติไว้เป็นหลักการสำคัญ ๆ ซึ่งก็
สอดคล้องกับแนวความคิดที่ฝรั่งเศสที่ท่านได้ไปเรียนมา ซึ่งมีนักกฎหมายชาว
ฝรั่งเศสคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า รัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดคือรัฐธรรมนูญที่สั้นที่สุดและ
คลุมเครือที่สุด เพราะมันสามารถยืดหยุ่นและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้
มากกว่า ซึ่งที่เราเห็นรัฐธรรมนูญ ๒ ฉบับแรกว่ามันค่อนข้างสั้นและดูเป็น

หลักการกว้าง ๆ ผมคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดีน่าจะมีความนิยมชมชอบรัฐธรรมนูญแบบสั้น แล้วก็แนวความคิดแบบนี้ก็ไปปรากฏอยู่ในตัวกฎหมาย

และเรื่องสุดท้ายเป็นเรื่องสภาเดียวกับ ๒ สภา อันนี้เป็นเรื่องที่ผมจะตอบคำถามคุณเจนวิทย์ว่า มันต่างกับรัฐธรรมนูญปฐมรัฐธรรมนูญอย่างไร ในปฐมรัฐธรรมนูญ สภามีสภาเดียวและผมก็เคยอ่านรายงานการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร เขาก็มีการอธิบายเรื่องสภาเดียวสภาคู่กันว่าจะใช้ระบบแบบไหนดี ซึ่งมันก็มีคนที่เขาอภิปรายประมาณว่า ถ้าเป็น ๒ สภามันจะล่าช้าอะไรประมาณนั้น ดังนั้นมันไม่มีความจำเป็นที่ต้องให้เป็นสภาคู่ ระบบ ๒ สภา แต่ว่าอย่างไรก็ตามในรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ท่านอาจารย์ปรีดีมีบทบาทสำคัญในการจัดทำอย่างไม่เป็นทางการ ก็ได้เกิดระบบ ๒ สภาขึ้นมา ที่นี้ถ้าในปัจจุบันระบบ ๒ สภาทั่วไป โดยปกติในทางนิติศาสตร์ไม่มี norm มาชี้แน่นอนว่าคุณต้องออกแบบแบบไหน คุณต้องทำแบบนั้นหรือแบบนี้ แบบไหนจะผิด หรือแบบไหนจะถูก แต่ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการออกแบบระบบ ๒ สภาเราต้องออกแบบให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ก็คืออำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย เราต้องคำนึงถึงความชอบธรรมขององค์กรนิติบัญญัติว่าเราต้องออกแบบให้สมาชิกสภาที่มีมาหรือมีจุดยึดโยงกับประชาชน ถ้าสภาที่ ๒ ซึ่งทั่ว ๆ ไปคือวุฒิสภาหรือพฤษสภาหรืออะไรก็ตาม ถ้าสภาที่ ๒ มีอำนาจมาก ระบบกฎหมายต้องเรียกร้องความชอบธรรมของประชาธิปไตยที่สูง อาจจะมาจากการเลือกตั้งทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ แต่ถ้าสภาที่ ๒ มีอำนาจน้อย อาจจะมีอำนาจแค่กลั่นกรองกฎหมายเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ความชอบธรรมทางประชาธิปไตยอาจจะต่ำได้ อาจจะมาจากการแต่งตั้งบางส่วนก็ได้ แต่ว่าผมมองว่าเรื่องนี้ท่านอาจารย์ปรีดีค่อนข้างมองขาด อย่างที่เรากล่าวไปข้างต้นว่าปฐมรัฐธรรมนูญแสดงแนวคิดหลายอย่างของอาจารย์ปรีดีและอาจารย์ปรีดีก็เป็นคนที่ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยมาก ๆ และข้อความคิดแบบนี้ก็มาปรากฏในบทความของท่านอาจารย์ปรีดีที่เขียนเอาไว้เหมือนกัน เดี่ยวผมจะลอง quote มาอ่านให้ฟัง

ท่านอาจารย์ปรีดีได้กล่าวไว้ว่า “ในประเทศทั้งหลายที่มี ๒ สภา สภาผู้แทนราษฎรกับวุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น มิใช่รัฐบาลหรือองคมนตรีเป็นผู้เสนอชื่อให้ประมุขของรัฐแต่งตั้ง วุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้ง จึงไม่ใช่ผู้แทนของปวงชน หากแต่เป็นตัวแทนของอภิสิทธิ์ชน ซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ จึงไม่ใช่วิธีประชาธิปไตยที่ถือปวงชนเป็นใหญ่”

อันนี้เป็น quote ข้อความส่วนหนึ่งของบทความเรื่อง ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้น กับการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งท่านอาจารย์ปรีดีได้เขียนขึ้นมา นอกจากนี้ท่านอาจารย์ปรีดียังได้พูดถึงเรื่องวุฒิสภาต่อไปด้วยว่า ส่วนมากประเทศประชาธิปไตย วุฒิสภาจะใช้วิธีเลือกตั้งวุฒิสมาชิก ๒ ชั้น คือราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด หรือสภามณฑลชั้นหนึ่งก่อน แล้วสมาชิกสภาจังหวัดหรือสภามณฑลค่อยเลือกตั้งวุฒิสมาชิก วุฒิสมาชิกเช่นนี้จึงเป็นตัวแทนของราษฎร

อันนี้ผมก็ลองนำเสนอแนวความคิดของท่านอาจารย์ปรีดีให้คุณผู้ฟังทุกท่าน ว่าท่านอาจารย์ปรีดีเป็นคนที่ยึดมั่นในเรื่องประชาธิปไตยมาก ๆ แล้วก็ถ้าท่านอาจารย์ปรีดีมาเห็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ผมอาจจะดูจากตัวบทคร่าว ๆ ว่าวุฒิสภาในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งทีมงานอาจารย์บวรศักดิ์ได้ร่างอยู่ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๒๐๐ คน ในแง่ที่มันจะไปยึดโยงกับอะไรบ้าง ประชาชนใหม่ ประเภทแรกเลยคือผู้ที่เป็นข้าราชการซึ่งแบ่งไว้เป็นฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหาร ประเภทละไม่เกิน ๑๐ คน โดยส่วนตัวในฐานะที่ผมในเรื่องระบบ ๒ สภาเป็นเรื่องที่ผมกำลังศึกษาอยู่ ผมไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าทำไมต้องให้ข้าราชการฝ่ายทหาร เข้ามานั่งเป็นตำแหน่ง เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนิติบัญญัติ แล้วเราก็จะเห็นได้ว่าวุฒิสภาประเภทนี้ไม่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตยเลย ต่อมาสมาชิกวุฒิสภาก็จะเป็นพวกผู้แทนสภาวิชาชีพ ผู้แทนองค์กรทางด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งก็จะเลือกกันเอง เราก็จะเห็นว่าไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอีก ผู้ทรงคุณวุฒิและคุณธรรมทางด้านการเมือง

อันนี้ผมไม่เข้าใจเลย โดยเฉพาะเรื่องคุณธรรมว่ามันมีมาตรวัดตรงไหนบ้าง มีปรอทสักอันไหมที่เสียบเข้าไปในหูแล้วรู้ได้ว่าคุณมีคุณธรรม ๘๐% มันก็ไม่มี ผมคิดว่าซึ่งก็มาจากการสรรหาเหมือนเดิม ไม่ได้มีจุดยึดโยงกับประชาชนแต่อย่างใด

และสุดท้ายซึ่งอันนี้อาจจะ ใช้คำว่า “อาจจะ” ดูสอดคล้องกับความคิดของท่านอาจารย์ปรีดีบ้าง ซึ่งพูดถึงเรื่องผู้ซึ่งมาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ ๑ คน แต่อย่างไรก็ดี ผู้ที่จะเข้ามาเลือกตั้งในจังหวัดได้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและคุณธรรมที่ได้รับการคัดกรองอยู่ดี ดังนั้น เราจะเห็นว่าอันนี้ผมไม่สามารถจะหาคำอธิบายได้ว่าทำไมต้องมีคนมาคัดกรอง ทำไมเราไม่สามารถ ยืนยันได้ว่าให้ราษฎรเลือกตั้งโดยใช้เขตจังหวัดเป็นตัวแบ่งเขต ถ้าท่านอาจารย์ปรีดีมาเห็นที่มาของวุฒิสภาตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ท่านอาจารย์บวรศักดิ์ได้ร่างอยู่ ผมว่าท่านอาจารย์ปรีดีอาจจะร้องให้อยู่บนสวรรค์ อันนี้ก็ไม่ใช่ทราบอยู่เหมือนกัน

และอีกเรื่องหนึ่งจะเสริมสั้น ๆ ว่าท่านอาจารย์ปรีดีได้มองเรื่องวุฒิสภา หรือสภาที่ ๒ ว่าจะต้องเป็นสภาที่มีบทบาทเพียงแค่ช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมาย เป็นลักษณะการยับยั้ง ประดุจการเบรกห้ามล้อไม่ใช่เป็นการถ่วงซึ่งอาจารย์ปรีดีก็ได้อธิบายต่อไปถึงรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ ว่าให้สิทธิวุฒิสภายับยั้งร่างกฎหมายตั้ง ๖๐ วัน เป็นลักษณะสภาถ่วง รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ ให้พฤฒสภายับยั้งไว้เพียง ๓๐ วันเอง อันนี้ถูกต้อง แต่ว่า ๖๐ วันเท่าที่ผมตีความจากบริบทและบทความเข้าใจว่ามันนานไป แก่เข้าใจว่าเป็นสภาถ่วง มันไม่ใช่สภาห้ามล้อ แต่ว่าถ้าเราลองมาดูรัฐธรรมนูญฉบับที่เรากำลังร่างกันอยู่ ผมเข้าใจว่าอำนาจในการยับยั้งหรือการวิโต้กฎหมาย ถ้าวุฒิสภาเป็นผู้ลงมติยับยั้งร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรอาจยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ต่อเมื่อเวลา ๑๘๐ วันได้ล่วงพ้น ในขณะที่ถ้าดูจากบริบทในสมัยนั้น ท่านอาจารย์ปรีดีมองเห็นว่าแค่ ๖๐ วันก็ถ่วงแล้ว แต่ปัจจุบันเบรกไว้ได้ ๑๘๐ วัน อันนี้คงอภิมาหาสภาถ่วง ยิ่งงอขอจบการแลกเปลี่ยนไว้เพียงเท่านี้ครับ

คุณเจนวิทย์ เชื้อสวะดี

ขอบคุณอาจารย์เอื้อครับ อาจารย์เอื้อทำให้พี่สินธุ์สวัสดิ์ ผู้จัดการที่นี่ จะต้องจัดงานเสวนาหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้อีก แล้วมาทำตอนนั้น ซึ่งองค์ลงแต่ละคนแล้ววิจารณ์รัฐธรรมนูญกัน ผมไปต่อที่อาจารย์วรเจตน์ แต่ผมกระซิบบอกคำหนึ่งว่า เมื่อถามอาจารย์วรเจตน์คำหนึ่ง อะไรคือสิ่งที่รุนแรงที่สุดที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันพรากเอาไปจากปฐมรัฐธรรมนูญ เดียวอาจารย์วรเจตน์จะพูดต่อ ประมื่อต้อนรับอาจารย์วรเจตน์ครับ

รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์

จริง ๆ ประเด็นหลัก ๆ ที่ผมตั้งใจจะพูดก็พูดไปหมดแล้ว ที่เหลืออยู่ก็เป็นรายละเอียดมากเกินไป เป็นเรื่องเทคนิคด้วย ผมมีสั้น ๆ บอกท่านอาจารย์ ธเนศว่ารัฐธรรมนูญที่เรากำลังใช้อยู่ในตอนนี้ ช่วงราว ๒๕๕๗ ตอนนั้นก็เขียนว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย ในมาตรา ๓ ของรัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ บัญญัติเอาไว้ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย มันคงไม่มีความหมายอะไรในเชิงของความเป็นจริง คือเราจะเขียนอะไรก็ได้ มันขึ้นอยู่กับว่าเรื่องนั้นมันปรากฏเป็นจริงหรือเปล่า ที่นี้ผมขยายความนิดหนึ่งเรื่องของ

รัฐธรรมนูญที่เกี่ยวพันกับท่านผู้ประศาสน์การ ก็คือในรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับ ถ้าเกิดเราลองดู เราก็จะพบว่าฉบับแรกท่านมีบทบาท เป็นคนเขียน เป็นคนร่างเอง เป็นความฝันคนหนุ่มวัย ๓๒ ฉบับที่ ๓ ผ่านประสบการณ์ทางการเมืองแล้ว ก็มีบทบาทสำคัญในแง่ของการเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับนี้ ที่ผู้ประศาสน์การมีส่วนร่วมมากบ้างน้อยบ้าง เราจะพบว่ามันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มันไม่ใช่เป็นการฉีกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมเลยทีเดียว จากปฐมรัฐธรรมนูญไปรัฐธรรมนูญ ๑๐ อันวาก็เป็นการตั้งกรรมาธิการขึ้นมาก็แก้เพื่อให้เป็นรัฐธรรมนูญถาวร จากนั้น ฉบับ ๑๐ อันวาไปถึงฉบับปี ๘๙ ก็แก้ไขกันในวิถีทางตามรัฐสภาเหมือนกัน จริง ๆ อาจจะมีความสงสัยนิดหนึ่งว่า ตอนนั้นมันไม่มีปัญหา แก้ได้ไหม หรือแก้ทั้งฉบับได้หรือไม่ได้ แบบที่เขียนในช่วงหลัง ๆ ที่เป็นเรื่องเป็นราวกันอยู่ในช่วงปีสองปีมานี้ แก่รัฐธรรมนูญห้ามแก้ทั้งฉบับ แก้ทั้งฉบับไม่ได้ บูนี่นั่น ช่วงนั้นไม่มีประเด็นนี้เลย คือหลักคิดในตอนนั้นก็ถือว่ารัฐธรรมนูญถาวร ฉบับ ๑๐ อันวา ๒๔๗๕ กำหนดการแก้ไขเพิ่มเติมเอาไว้ แล้วก็กำหนดคะแนนเสียงสูงเอาไว้ถึง ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด กระบวนการที่จะแก้ไขเพิ่มเติมที่ทำตอนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ก็เป็นกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมตามกติกา ที่บัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ นั่นเอง เป็นแต่ว่าการแก้ไขเพิ่มเติมนี้มันเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมโดยทำขึ้นมาใหม่ แก่ทั้งฉบับ บางคนก็บอกว่า เอ๊ะ อันนี้มันน่าจะเป็นเรื่องทำมากกว่า มันต้องสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่มากกว่า สืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญเก่าหรือเปล่า คำตอบก็คือว่า คือช่วงที่มีการแก้ เขาถือว่าแม้มันเป็นการทำทั้งฉบับ แต่มันไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างของรูปของรัฐหรือโครงสร้างของอำนาจ คือตัวโครงสร้างยังมีประมุขของรัฐเป็นพระมหากษัตริย์เหมือนเดิม ยังวางในระบบรัฐสภาเหมือนเดิมเพียงแต่ว่าเปลี่ยนจากระบบสภาเดียวเป็นระบบ ๒ สภา มีทั้งสิทธิเสรีภาพเพิ่มมากขึ้นนิดหนึ่ง มีทั้งการตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่าย

บริหาร ต่างไปจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๕ อยู่บ้าง กรณีนี้มันทำได้โดยกติกาของปี ๒๕๓๕ เอง โอเคดีกว่าแก้ทั้งฉบับทำไม่ได้ มันเพิ่งมาทีหลัง มาจากตอนที่เรามาเมื่อปี ๔๐ มีการตั้ง ส.ส.ร. ขึ้นมา เปลี่ยนผ่านปี ๓๕ ไปเป็นปี ๔๐ แต่ช่วงนั้นไม่มี

ทีนี้ประเด็นอันหนึ่งที่ผู้ประศาสน์การถูกกล่าวหา ก็ฟังจะต้องพูดเอาไว้ด้วยว่า ในทางตำราในทางวิทยานิพนธ์ ถ้าเราไปสำรวจวิทยานิพนธ์ที่ทำเรื่องแบบนี้ วิทยานิพนธ์บางเล่มอธิบายแบบนี้ว่า การผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๙ ท่านผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์ ทำไปเพราะต้องการขจัดอำนาจของฝ่ายทหาร พุดง่าย ๆ ก็คือใช้รัฐธรรมนูญของปี ๘๙ เป็นเครื่องมือในการขจัดอำนาจของจอมพล ป. ถ้าเราไปอ่านเอกสารประวัติศาสตร์ เราจะเจอประเด็นนี้อยู่เหมือนกัน โดยอธิบายว่าเป็นเรื่องของการแย่งชิงของข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง ซึ่งเป้าหมายมุ่งไปที่พยายามขจัดอำนาจหรืออิทธิพลของจอมพล ป. ลงอย่างสิ้นเชิง ผมคิดว่าแน่นอนในทางการเมืองมันขึ้นอยู่กับมุมมอง มันขึ้นอยู่กับมองจากฝ่ายไหน เขียวใครหรือเขียวฝ่ายไหน แต่ผมคิดว่าเรื่องนี้ถ้าเรามองอย่างเป็นธรรมและเราละประเด็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องการจะมุ่งขยายอำนาจจอมพล ป. หรือเปล่า

ดูจากรัฐธรรมนูญหรือดูจากหลักการเราก็จะพบว่ารัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๙ เป็นรัฐธรรมนูญที่ก้าวหน้ามาก ๆ ในทางประชาธิปไตย และในยุคหลังก็ยังไม่มีความไหนเทียบได้กับรัฐธรรมนูญปี ๘๙ ในแง่ของความก้าวหน้าทางด้านประชาธิปไตยของวงการประชาธิปไตย ท่านผู้ประศาสน์การถึงเรียกว่าเป็น “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” ในรัฐธรรมนูญปี ๘๙ โดยหลักรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๙ วางโครงสร้างที่เป็นประชาธิปไตยเอาไว้ ผมจึงนึกว่าในที่สุดเราอาจจะสนใจประเด็นเรื่องตรงนี้น้อยกว่าประเด็นที่ว่าที่สุดแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีนวัตกรรมการสร้างเป็นประชาธิปไตยใหม่ และอำนาจกลับไปอยู่ในมือของประชาชนหรือราษฎรจริง ๆ หรือไม่ ซึ่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๙ เป็นเช่นนั้น

ทีนี้ก็มีข้อครหาอันหนึ่งก็คือว่าในรัฐธรรมนูญ ๒๕๘๙ มีการทำ
บทเฉพาะกาล สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความหมางใจกันและเป็นเหมือนกับการรบกั
ระหว่างฝ่ายคณะราษฎรปีกก้าวหน้ากับฝ่ายพรรคที่จะเกิดขึ้นต่อมา คือพรรค
ประชาธิปไตยของคุณควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว.เสนีย์ อะไรพวกนี้ ก็คือประเด็นที่ว่า
รัฐธรรมนูญปี ๒๕๘๙ นั้น ได้กำหนดเอาไว้ว่าให้มี ๒ สภา เราทราบแล้ว สภา
หนึ่งคือสภาผู้แทน อีกสภาหนึ่งเรียกว่าวุฒิสภา หรือสภาผู้อาวุโส วุฒิสภา
กำหนดให้มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม สภาผู้แทนกำหนดให้มาจากการเลือกตั้ง
โดยตรงของราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียง แต่ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญปี
๒๕๘๙ เขาบัญญัติเอาไว้ว่าในวาระแรกนั้น ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือก
ขององค์การเลือกตั้ง ซึ่งก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๗๕
ซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งอยู่ พุดง่าย ๆ ก็คือว่าก่อนจะไปถึงจุดที่ประชาชนได้มีสิทธิ
เลือกวุฒิสมาชิกโดยอ้อม เลือกคณะบุคคล แล้วก็ไปเลือกผู้ที่จะเป็นสมาชิก
วุฒิสภาอีกทีหนึ่ง ในวาระแรกเขาได้มีการตั้งให้องค์กรใดก็ตามที่มีการเลือกตั้ง
และให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเวลานั้นเป็นคนเลือกและมันเกิดการชิงไหว
ชิงพริบกัน

ในช่วงนั้นเกิดการชิงไหวชิงพริบกันเพราะว่าตอนนั้นชั่วคราวเมืองหลั
งจากที่ฝ่ายจอมพล ป. หมดอำนาจไปมันเป็นชั่วคราว ๒ ฝ่าย พุดง่าย ๆ คือ
ฝ่ายของท่านผู้ประศาสน์การปึกหนึ่ง ปึกของคุณควง อภัยวงศ์ปึกหนึ่งที่เริ่ม
ฟอร์มรูปขึ้นมา ถ้าเป็นในต่างประเทศอาจจะกลายสภาพเป็นเหมือนฝ่าย
อนุรักษ์นิยมหรือเสรีนิยมหรือสังคมเสรีนิยมอะไรประมาณนี้ ที่จะฟอร์มตัวขึ้น
มาสู้กันและในการเลือกคราวนั้น ในที่สุดบรรดาสมาชิกวุฒิสภานั้นเป็นคนซึ่ง
ถือว่ามีความใกล้ชิดกับผู้ประศาสน์การมาก ผู้ประศาสน์การก็จะถูกมองว่ากั
บรวบในการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ทั้งที่ความจริงแล้วถ้าเราไปดูการต่อสู้ใน
การชิงไหวชิงพริบการต่อสู้ทางการเมือง ถ้าเกิดว่าไม่เป็นแบบนั้น อีกฝ่ายหนึ่ง
ก็จะกินรวบไปหมดเหมือนกัน ตอนแรกให้มีการต่อรองกัน มี ๒ ฝ่ายอยู่ใน

พฤษภา แต่การณ์ไม่เป็นเช่นนั้น มันก็เลยเกิดปรากฏการณ์แบบนี้ขึ้นมา แต่ว่าอย่างที่ผมบอกว่า ถ้ารัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๙ ไม่ถูกฉีกไปและไปสู่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผลบังคับใช้สมบูรณ์ขึ้นในแง่ที่ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยตรง มีการเลือกตั้งสมาชิกพฤษภาโดยอ้อม อย่างเต็มรูป มันจะเกิดการฟอร์มตัวของพรรคการเมืองขึ้นมาน้อย ๒ พรรคใหญ่ที่เราจะเห็นได้ชัดเจน แล้วก็อาจจะเข้ารูปเข้ารอย ในระบอบประชาธิปไตยที่มีการต่อสู้กัน แต่อย่างที่ผมบอกว่าหลังจากที่ประกาศรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ๑ เดือนก็เกิดกรณีสวรรคตขึ้น และนี่ก็คือจุดที่เป็น การเปลี่ยนประวัติศาสตร์การเมืองไทยอย่างสิ้นเชิง ในความเห็นของผม ไม่ใช่เฉพาะการเมือง แต่เปลี่ยนประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทยด้วย จุดตัดในประวัติศาสตร์ในรัฐธรรมนูญไทย สำหรับผมเอง ไม่ใช่จุดตัดเฉพาะก่อน ๒๗ มิถุนายน หรือ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๕ เท่านั้น แต่มันคือจุดตัดเมื่อรัฐประหารในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ อันนี้คือจุดตัดที่สำคัญที่สุดของรัฐธรรมนูญไทย

ชะตากรรมของผู้ประศาสน์การ ความพ่ายแพ้ของการฟอร์มอำนาจทางการเมืองของท่านผู้ประศาสน์การ ส่งผลต่อเนื่องมาถึงการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แล้วจึงเกิดการตั้งประจันกันระหว่างระบอบการปกครอง ๒ ระบอบที่อาจจะเรียกได้ว่าไม่ไปในทิศทางเดียวกัน การฟอร์มตัวของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขนั้นจึงเกิดการฟอร์มตัวขึ้นหลังจากปี ๒๕๕๐ โดยรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๒ เป็นแม่แบบ แล้วอย่างที่ผมบอกว่ากี่ใช้เป็นฐานต่อเนื่องมา ในแง่ที่ไม่เว้นแม้กระทั่งปี ๑๗ และรัฐธรรมนูญปี ๕๐ ที่จะมากจะน้อยก็ได้รับอิทธิพลไปถึงรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๒ ในทัศนะของผม ซึ่งเรื่องนี้แน่นอนอาจจะมีคนอื่นเห็นต่างจากผมได้เหมือนกัน ก็ถกเถียงกัน แต่ผมเห็นเช่นนั้นจากเท่าที่ผมได้ศึกษารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับที่ปรากฏในกฎหมายไทย เป็นแบบนี้ ก็คงจบสำหรับรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับกับท่านผู้ประศาสน์การ

ตกลงว่า คือประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือว่าคือจริง ๆ เวลาที่ผมพูดอะไรในทางสาธารณะ ท่านต้องเข้าใจว่าผมไม่สามารถพูดได้ในแบบที่คนทั่ว ๆ ไปจะพูดได้ทั้งหมดในเวลานี้ โดยเหตุที่ผมมีเงื่อนไขในเรื่องของการประกัน ทั้งที่เป็นการพูดในทางวิชาการ แต่ในความไม่แน่นอนของการตีความเราก็อาจจะไม่ทราบได้ ว่ามันจะถูกตีความ ขยายความไปแค่ไหน ผมพูดแบบนี้ละกัน อย่างที่ผมบอกว่า ๒๔๙๐ การสิ้นสุดลงของรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ มันมีจุดตัดและจุดเปลี่ยน จุดสำคัญ บางคนอาจจะพูดถึง ๒๕๐๐ ด้วย แต่ผมอยากจะพูดถึงการฟอร์มตัวของระบอบที่เราคุ้นชินกัน มันเกิดขึ้นหลังจากปี ๒๔๙๐ อะไรคือสิ่งที่ถูกพรากไปและอาจจะไม่กลับมา ในความเห็นผม ผมคิดว่าประโยคแรกในปฐมรัฐธรรมนูญนั้นแหละ ก็คือ *อำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎรทั้งหลาย* นั้นแหละ ในความเห็นของผม สิ่งนี้คือสิ่งที่มันยังไม่กลับมา แน่ชื่อนยุคสมัยหลังมันมีการพูดกันถึงขนาดที่ว่าไอ้ความวุ่นวายยุ่งเหยิงนั้นเพราะความเข้าใจที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ แต่แน่นอนอันนี้คือคำถามที่ว่าแล้วตกลงเราปกครองกันในระดับไหน ถ้าเราปกครองในระดับประชาธิปไตย เราก็ปฏิเสธสังคมนิยม สังคมนิยมไม่ได้ว่ามันจะต้องมีหน่วยที่ทรงอำนาจ นั่นก็คือประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ สิ่งนี้มันไม่ปรากฏ ถามว่ามีบางคน อีกฝ่ายหนึ่งบอกว่าจริง ๆ มันไม่เคยปรากฏเลย คล้าย ๆ กับว่าอำนาจสูงสุดก็ไม่เคยเป็นของราษฎรทั้งหลาย ไม่เคยเป็นของประชาชนเพราะมันมีการช่วงชิงอำนาจกัน ในหมู่ของชนชั้นนำอยู่เรื่อยมา เป็นอย่างนั้น

อย่างที่ผมบอกว่าทุกอย่างมันมีพัฒนาการ ถ้าเราจับดูพัฒนาการของรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับ เราจะพบพัฒนาการที่มันเป็นไปในทางบวก พลังอำนาจของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการปกครองมันมีมากขึ้น แล้วก็ถ้าปล่อยให้รัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙ ได้ใช้ไป สภาพมันอาจจะเป็นอย่างอื่น คือเราอาจจะไม่ต้องตกมาอยู่ในวงจรแบบที่เรากำลังตกกันอยู่นี้ แต่เรื่องนี้มันเป็นเรื่องของโชคชะตาหรือเป็นชะตากรรมในทางการเมือง มันเป็นเรื่องที่เราต้องถาม มันเป็นเรื่องซึ่ง

เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในทัศนะของผม เท่าที่ผมตามแล้วก็สอนเรื่องนี้มาหลายปี แล้วเราไปดูประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ อันนี้เราจะต้องถาม ในเมื่อมันเป็นทางเดินซึ่งโดยวิถีทางประวัติศาสตร์มันจำเป็นที่เราต้องถาม เพื่อในที่สุดนั้น อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นจะเป็นของราษฎรทั้งหลายโดยแท้จริง

คุณเจนวิทย์ เชื้อสวะดี

ทุกท่านครับ เราเดินมาถึงช่วงเวลาสุดท้าย ผมยังอยากให้วิทยากรแต่ละท่านคนละ ๑ นาที เมื่อเข้านี้มีคนถามผมว่าทำไมเราต้องอดทนกับประชาธิปไตย ทั้ง ๆ ที่มันยุ่งเหยิง ยาวนาน ๘๓ ปีแล้ว ทุกอย่างยังเหมือนเดิม ผมอยากให้วิทยากรช่วยย้าปิดท้าย ทำไมเราจึงต้องอดทนกับประชาธิปไตย เชิญอาจารย์เถิดก่อนครับ

อาจารย์เกื้อ เจริญราษฎร์

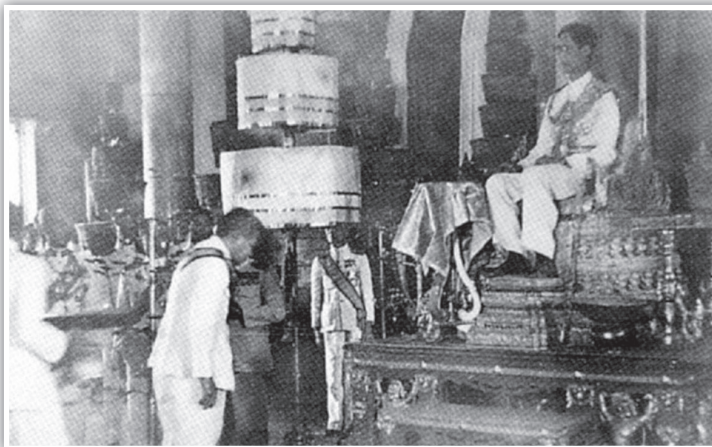
คำถามนี้ผมเชื่อว่าพวกเราทุกคนก็จะสามารถตอบกันได้ คือจะมากจะน้อยในมโนสำนึกของมนุษย์ มีสำนึกเรื่องสิทธิเสรีภาพอยู่และระบอบการปกครองเดียวซึ่งท้ายที่สุดแล้วนำไปสู่การประกันสิทธิเสรีภาพ หรือว่าเป็นการกระทำไปเพื่อสิทธิเสรีภาพของมวลมนุษย์ ท้ายที่สุดแล้วเหลือคำตอบเดียวก็คือประชาธิปไตย ดังนั้นในแง่ที่ผมคิดว่าระบอบประชาธิปไตย มันเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดที่เรามี ณ เวลานี้ ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ โดยส่วนตัวแล้วผมเป็นคนที่เป็นจริง ๆ จะมองด้วยอัตวิสัยก็สามารถกระทำได้ เพราะว่าผมเชื่อว่าทุกคนในห้องนี้เรามีความเชื่อ เรามีความคิด เรามี Ideology เรามีอุดมคติอะไรบางอย่างที่ไม่เหมือนกัน แต่ว่าอย่างน้อยผมก็ขอกล่าวว่าขอให้พวกท่านเชื่อเถิดว่าระบอบการปกครองนี้ท้ายที่สุดแล้วมันจะนำพาพวกท่านไปสู่สิทธิ เสรีภาพของราษฎรอย่างแท้จริง ก็ขอกล่าวแค่นี้ครับ ขอขอบคุณครับ

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาอะดิ

ผมอยากให้พวกเราให้กำลังใจ เราได้เห็นอาจารย์เกื้อในเวทีในวันนี้ และคิดว่าเวทีต่อ ๆ ไปจะมีเรียนเชิญมาอย่างต่อเนื่อง ประบมือได้ เชิญครับ แล้วเรามาที่อาจารย์ธเนศ อาจารย์ธเนศช่วยย้าหน่อย ทำไมเราต้องอดทนกับอะไร ยาวนาน กินเวลา ยุ่งยากขนาดนี้ เชิญเลยครับ

ศ.ดร.ธเนศ อารณสุวรรณ

คือผมชอบฝัน ผมชอบจินตนาการ ผมชอบ **เจ้าชายน้อย** ชอบ **โจนาทาน ลิฟวิงสตัน** และผมก็ชอบฟังลูกสาวพูดเรื่องที่เด็กอนุบาลสามารถจะพูดเรื่องไดโนเสาร์ได้ มีความรู้อะไรต่าง ๆ ผมจะให้ทุกคนมีจินตนาการ มีความฝันให้อ่านาจก็ได้ แต่ขอความฝัน ขอจินตนาการที่ไม่ปิดกั้นได้ไหม ถ้าได้ โอเคครับ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและนายปรีดี
ในการลงพระปรมาภิไธย รัฐธรรมนูญ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาอะดี

อาจารย์ธนศ อาภรณ์สุวรรณ ครับผม ท่านอาจารย์วรเจตน์หากเป็นอะไรไปเพราะผมวันนี้ ผมสัญญาจะไปเสิร์ฟกาแฟและโอเลี้ยงทุกวันและคนที่นี้จะไปกับผมไหมครับ เรียนเชิญอาจารย์วรเจตน์ครับผม

รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคิรินทร์

มันมีคำกล่าวอยู่เสมอว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น มันเป็นการชิงสุกก่อนห่าม ท่านผู้ประศาสน์การถูกมองจากผู้ซึ่งอาวุธโสกว่าว่าเป็นเด็กตื้อ ผมคิดอย่างนี้ ถ้ามองจากเรื่องทัศนะ อันนี้มันเป็นเรื่องทัศนะ มองจากทัศนะของคนซึ่งเป็นปฏิปักษ์ประชาธิปไตย อีกร้อยปีถ้ามีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็就会有การชิงสุกก่อนห่าม สำหรับคนที่มีทัศนะเป็นปฏิปักษ์ประชาธิปไตย จะไม่มีวันไหนเลยที่ไม่มีมีการชิงสุกก่อนห่าม จะเป็นการชิงสุกก่อนห่ามไปตลอดกาลสำหรับคนเหล่านั้น

ที่นี้ผมเรียนแบบนี้ ทำไมผมพูดแบบนี้ ผมว่าในสังคมไทยเรา เรามักจะพูดกันว่าราชกรณยังโง่อยู่ คนก็ยังไม่มีความรู้ การโต้ประเด็นปัญหาเรื่องนี้ประกาศคณะราษฎรฉบับแรกก็ได้ให้คำตอบเอาไว้ ตามทัศนะของท่านผู้ประศาสน์การปริดี พนมยงค์ให้ไว้ชัดเจนแล้ว แต่ผมอยากจะเสริมประเด็นนี้อีกนิดหนึ่งว่า เรื่องของประชาธิปไตยมันไม่ใช่เรื่องของความโง่ความฉลาด หรือความรู้หรือความไม่รู้ ประชาธิปไตยมันเป็นเรื่องของความเป็นเจ้าของ คืออำนาจอำนาจเป็นของใคร มันไม่ใช่เรื่องของคนมีความรู้มากคนมีความรู้น้อย ไม่เกี่ยวเลย อันนี้เราผิดมาโดยตลอดที่บอกว่าต้องมีความรู้เยอะ ๆ เราถึงจะปกครองในระบบประชาธิปไตยได้ ไม่ใช่ครับ ประชาธิปไตยมันคือเขาเป็นเจ้าของอำนาจเขามีสิทธิที่จะจัดการกับชีวิตของเขา กับอำนาจของเขา อันนี้คือประเด็น

แล้วถามว่าแล้วทำไมเราต้องอดทนกับระบอบนี้ มันมีข้อเสียนั่งพูดอีก ๓ วันกับระบอบประชาธิปไตย คำตอบก็คือถ้าพวกเราคิดกันได้ในประวัติศาสตร์

ของมนุษยชาติ ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองเดียวตอนนี้ที่เปิดให้มนุษย์ได้แปลงศักยภาพของมนุษย์ออกมาได้อย่างเต็มที่ เป็นระบอบการปกครองเดียวที่เราคิดได้ วันหน้าอาจจะมีคนคิดอย่างอื่น ในระบอบอื่น แต่ตอนนี้ทุกวันนี้ยังไม่มี ศักยภาพของมนุษย์ ความเป็นคน ความเป็นมนุษย์ เมื่อเราเกิดมาไม่ว่าเราจะเชื่อในคติความเชื่อของศาสนาไหนแล้ว ธรรมชาติประทานสติปัญญา ประทานศักยภาพในตัวของคนออกมา ศักยภาพในตัวของคนนั้น มันจะเปล่งประกายออกมาได้มันขึ้นอยู่กับระบอบการปกครอง ทำไมเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้มันไม่เหมือนกัน ทั้งที่เป็นคนชาติเดียวกัน จะไปบอกว่าคนเกาหลีเหนือโง่กว่าคนเกาหลีใต้มันคงไม่ใช่ แต่เป็นเพราะเขาเป็นมนุษย์อยู่ในระบอบการปกครองแบบไหนต่างหาก และนี่เป็นคำตอบว่าทำไมเราต้องอดทนสร้างประชาธิปไตยขึ้นให้อยู่ในระบอบแบบนี้ ไม่ใช่เพื่อคนรุ่นของเราเท่านั้นแต่คือคนรุ่นลูกหลานของเรา เป็นรุ่นถัดไปและเป็นมนุษยชาติ ก็คงเป็นอย่างนั้น ก็คงจบแล้ว คุณเจนวิทย์ก็คงไม่ต้องไปช่วยอะไรผม วันนี้คงไม่น่าจะมีอะไร

คุณเจนวิทย์ เชื้อสาวะถี

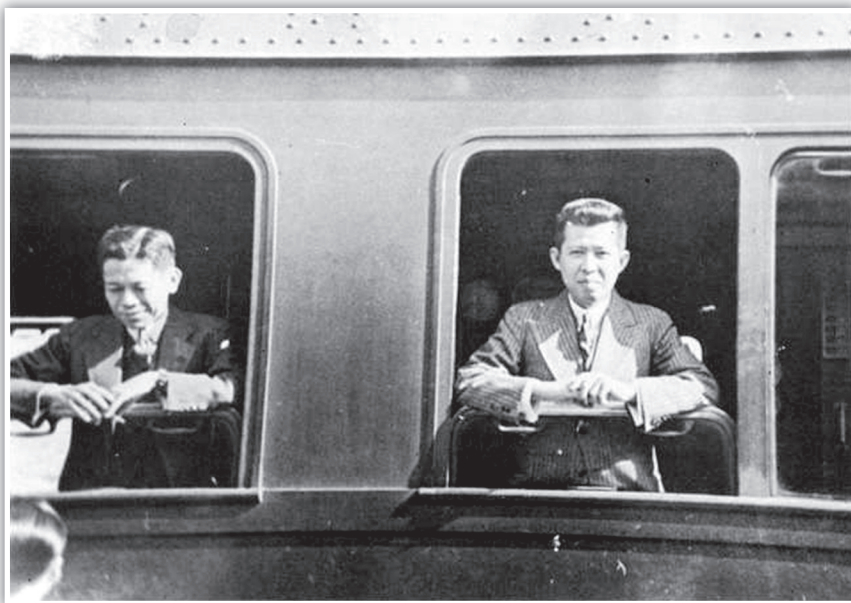
ผมอยากขอเวลาสั้น ๆ ๒ นาทีนะคะครับ ผมอยากพูดถึง quote ของอาจารย์เกื้อเล็กน้อย อาจารย์เกื้อพูดไว้ดีมากตอนต้นบอกว่าถ้าอาจารย์ปรีดียังมีชีวิตอยู่ในวัย ๖๐, ๗๐ คิดว่าอาจารย์ปรีดีจะมีบุคลิกและวิถีคิดคล้ายอาจารย์วรเจตน์ แต่ผมอยากเสริมต่อสักนิดหนึ่งว่า ถ้าอาจารย์ปรีดียังมีชีวิตอยู่ตอนนี้ ผมคิดว่าคงเหมือนอาจารย์วรเจตน์และเหมือนหลายคนในห้องนี้ แต่เจตนาธรรมของปรีดี มันผ่านมา ๘๓ ปี มันไหลเวียนสู่ดาวดิน มันไหลเวียนสู่สน.ปทุมวัน มันไหลเวียนสู่คนในห้องนี้ มันไหลเวียนสู่อาจารย์วรเจตน์และมันไหลเวียนถึงพวกเรา และมันไหลเวียนสู่คนด้านรัฐประหารและต้องการประชาธิปไตย

วันนี้น้องโรมประกาศแถลงการณ์ที่หน้า สน.ปทุมวัน สั้น ๆ ผมอยากอ่าน ๔ ท่อนนี้ซึ่งเป็นแถลงการณ์ในโลก Social บอกว่าคล้าย ๆ การแถลงการณ์ที่พระยาพหลฯ ประกาศเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนา เมื่อ ๘๓ ปีที่แล้ว โรมประกาศอย่างฉะฉานตอนขอฟ้องตำรวจกลับว่า “เราขอประกาศไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งว่าอำนาจที่ได้มาโดยมิชอบจะไม่มีวันยั่งยืนถาวร อำนาจที่ไม่ได้มาจากประชาชนจะไม่มีวันเป็นประชาธิปไตย จงคืนอำนาจทั้งหมดให้ประชาชนเสีย จงคืนอำนาจทั้งหมดให้ประชาชนเสีย ให้เราได้กำหนดวิถีทางทางการเมืองด้วยตัวเอง และจงบอกต่อ ๆ กันไปเถิดว่า ประเทศนี้ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งตามที่เขาลอกหลวง แต่เป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน แต่เป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน”

พบกันใหม่ปีหน้า ๘๔ ปี เราจะกลับมา และมาคิดว่าวันนั้นไทยจะมีประชาธิปไตยหรือยัง สวัสดิ์ครับผม

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

ระหว่างมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ และ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ จัดทำขึ้น เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เพื่อแสดงความร่วมมือระหว่าง

มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ตั้งอยู่เลขที่ ๖๕/๑ ซอยสุขุมวิท ๕๕ แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดย ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ปรีชา สุวธรรณทัต ตำแหน่ง ประธานกรรมการมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งอยู่เลขที่ ๒ ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดย ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ ตำแหน่ง อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้ง ๒ ฝ่าย ตกลงทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในข้อกำหนด และเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. วัตถุประสงค์ของความร่วมมือ

๑.๑ สร้างเครือข่ายพันธมิตรและความร่วมมือระหว่าง มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อร่วมกำหนดแนวทางความร่วมมือ ด้านการเผยแพร่อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนายปรีดี พนมยงค์ และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒ บูรณาการการจัดทำแผนและการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ที่จะก่อให้เกิดการเผยแพร่อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนายปรีดี พนมยงค์

๑.๓ ส่งเสริมการค้นคว้า การวิจัย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ เพื่อให้เกิดการนำแนวคิดนายปรีดี พนมยงค์ ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองหน่วยงาน

๑.๔ ส่งเสริมการเรียนการสอนและการบริการวิชาการ ที่จะก่อให้เกิดการนำแนวคิดนายปรีดี พนมยงค์ ไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาการเรียนการสอนในหลักสูตรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาสำหรับการบริการวิชาการให้กับบุคคลทั่วไป เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนายปรีดี พนมยงค์ ให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และประชาชนทั่วไป

ข้อ ๒. หน้าที่ของแต่ละฝ่าย

๒.๑ มูลนิธิปรีดี พนมยงค์

(๑) ร่วมกำหนดแผนงานและการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนายปรีดี พนมยงค์

(๒) ร่วมกำหนดแผนงานและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(๓) ร่วมกำหนดเนื้อหาของการจัดกิจกรรม หลักสูตรการเรียนการสอนและการให้บริการวิชาการในการเผยแพร่แนวคิดนายปรีดี พนมยงค์

(๔) สนับสนุนองค์ความรู้และวิทยาการในการจัดกิจกรรมและอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ

(๕) สนับสนุนการใช้สถาบันปรีดี พนมยงค์ เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรม เป็นแหล่งค้นคว้าความรู้ และเป็นแหล่งให้บริการวิชาการ

๒.๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(๑) ร่วมกำหนดแผนงานและการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่
อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนายปรีดี
พนมยงค์

(๒) ร่วมกำหนดแผนงานและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอนุสรณ์-
สถานปรีดี พนมยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(๓) สนับสนุนงบประมาณและกำลังคนในการจัดกิจกรรมเพื่อ
เผยแพร่อุดมการณ์ การส่งเสริมประชาธิปไตยสมบูรณ์ และคุณูปการของนาย
ปรีดี พนมยงค์ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมให้แก่นักศึกษา
ชั้นปีที่ ๑ การจัดกิจกรรมวันปรีดี กิจกรรมวันสันติภาพไทย และประชาสัมพันธ์
เชิงรุกให้บุคลากรและนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประชาชนทั่วไป
เข้าร่วมในวงกว้าง

(๔) สนับสนุนงบประมาณและกำลังคนในการจัดกิจกรรม
เพื่อพัฒนาอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ
ประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้มีผู้เข้าชมอนุสรณ์สถานในวงกว้าง

(๕) สนับสนุนงบประมาณและกำลังคนเพื่อส่งเสริมการค้นคว้า
การวิจัย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ ระหว่างบุคลากรและ
นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการนำ
แนวคิดนายปรีดี พนมยงค์ ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง กฎหมาย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม
อย่างต่อเนื่อง

(๖) สนับสนุนให้นำแนวคิดนายปรีดี พนมยงค์ ด้านการพัฒนา
ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา
และศิลปวัฒนธรรม ไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาการเรียนการสอน

ในรายวิชาของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาการบริการวิชาการ ที่อบรมความรู้ให้กับบุคคลทั่วไป

ข้อ ๓. ระยะเวลาความร่วมมือ

ข้อตกลงนี้มีผลบังคับใช้นับตั้งแต่วันที่มีการลงนามร่วมกันเป็นต้นไป โดยมีกำหนดระยะเวลา ๕ ปี นับจากวันที่ลงนามในข้อตกลง

ข้อ ๔. ความร่วมมือตามบันทึกข้อตกลงนี้ไม่มีข้อผูกพันใด ๆ ตามกฎหมาย

ข้อตกลงความร่วมมืออาจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม ด้วยความเห็นชอบจากทั้ง ๒ ฝ่าย โดยการทำเป็นบันทึกข้อตกลงเพิ่มเติมแนบท้ายและให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงฉบับนี้

บันทึกข้อตกลงนี้ทำขึ้น ๒ ฉบับโดยมีข้อความถูกต้องตรงกัน ทั้ง ๒ ฝ่ายได้อ่านและเข้าใจโดยตลอด จึงได้ลงลายมือชื่อและประทับตรา (ถ้ามี) ไว้เป็นหลักฐานต่อหน้าพยานเป็นสำคัญและต่างเก็บไว้ฝ่ายละ ๑ ฉบับ

ลงชื่อ
(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ปรีชา สุวรรณทัต)
ประธานกรรมการมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

ลงชื่อ
(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ลงชื่อ
(นางดุชนิ พนมยงค์ บุญทัศนกุล)
พยาน

ลงชื่อ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล)
พยาน

ลงชื่อ
(ดร.อิสริยา นิติทัศน์ประกาศ)
พยาน

ลงชื่อ
(นายบุญสม อัครธรรมกุล)
พยาน

**คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
คณะกรรมการดำเนินการจัดงานวันปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๙
ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ ๔๗๔/๒๕๕๙**

๑. นางวาณี พนมยงค์ สายประดิษฐ์	ที่ปรึกษา
๒. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์	ที่ปรึกษา
๓. นายสันติสุข โสภณศิริ	ที่ปรึกษา
๔. นายสุโข สุวรรณศิริ	ที่ปรึกษา
๕. นายเกษิตศ อนันทนาธร	ประธานอนุกรรมการ
๖. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์	รองประธานอนุกรรมการ
๗. ผู้อำนวยการกองแผนงาน	อนุกรรมการ
๘. นางเฉลิมขวัญ จันทรช่วงศรี	อนุกรรมการ
๙. นายธีระ พรหมณ้อยอด	อนุกรรมการ
๑๐. นางนงลักษณ์ บัทเลอร์	อนุกรรมการ
๑๑. นางสาวนภวรรณ วรสิทธิ์	อนุกรรมการ
๑๒. นางประภาพันท์ ว่องไว	อนุกรรมการ
๑๓. นายพีระวัฒน์ จันทรสว่าง	อนุกรรมการ
๑๔. ว่าที่ ร.ต.ภาณุวัฒน์ โคตรโนนนอก	อนุกรรมการ
๑๕. นายยุทธนา จังอินทร์	อนุกรรมการ
๑๖. นางสาวลลิตา สวัสดิ์	อนุกรรมการ
๑๗. นายวชิร พลบุญ	อนุกรรมการ
๑๘. นายศักดิ์เดช ธนาพรกุล	อนุกรรมการ
๑๙. นายศิวาภูมิ นวลนุกุล	อนุกรรมการ
๒๐. นางศุภณา เย็นเป็นสุข	อนุกรรมการ
๒๑. นายสงคราม มีบุญญา	อนุกรรมการ
๒๒. นายสายฟ้า ต้นธนา	อนุกรรมการ
๒๓. นางสาวณัฐกาญจน์ หันจรัส	อนุกรรมการและเลขานุการ

สถาบันปรีดี พนมยงค์ มีความยินดีขอเชิญท่านร่วมงาน
“การแสดงผลงานปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๙”

ครบรอบ ๘๔ ปี การอภิวัฒน์สยาม ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๕

ครบรอบ ๒๑ ปี สถาบันปรีดี พนมยงค์

ครบรอบ ๑๑๖ ปี ชาตกาล ศ.ดร.ปรีดี พนมยงค์

วันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๙ ณ หอประชุมพูนศุข พนมยงค์
สถาบันปรีดี พนมยงค์ เลขที่ ๖๕/๑ ถนนสุขุมวิท ๕๕ (ทองหล่อ)
แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ

เวลา ๑๓.๓๐ น. ลงทะเบียน

เวลา ๑๔.๐๐ น. การแสดงผลงานปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๙
หัวข้อ “สังคมที่เป็นประชาธิปไตย: คุณค่า ความหวัง”
โดย ผศ.ดร.วรรณภา ตีระสังขะ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เวลา ๑๕.๐๕ น. การอภิปราย
หัวข้อ “มองเค้าโครงการเศรษฐกิจ คู่จากกรรมมารดา
สู่เชิงตะกอนในปัจจุบัน”
โดย วิทยาการผู้ทรงคุณวุฒิ
ดำเนินรายการโดย เจนวิทย์ เชื้อสวาท
สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย พิธีกรตลอดงาน

สำนักงานสถาบันปรีดี พนมยงค์ โทรศัพท์ ๐-๒๓๘๑-๓๘๖๐-๑ โทรสาร ๐-๒๓๘๑-๓๘๕๙

อีเมล: pridiinst@yahoo.com / เว็บไซต์: www.pridiinstitute.com /

www.pridi-phoonsuk.org / www.facebook.com/pridibanomyong.inst

ปรีดี BANOMYONG
๒๕๕๙